

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Rigorózní práce

Úloha generálního tajemníka v Organizaci spojených národů

The Role of the Secretary General in the United Nations

Konzultant: JUDr. PhDr. Veronika Bílková, E.MA., Ph.D

Zpracovatel: Mgr. Tereza Ouzká

březen 2014

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

Praha, březen 2014

.....
Mgr. Tereza Ouzká

Ráda bych poděkovala JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, E.MA., Ph.D.
za odborné vedení a vstřícný přístup při psaní této rigorózní práce.

Resumé

The primary goal of this Thesis entitled *The Role of the Secretary-General in the United Nations* is to respond to the following research questions: What is the role of the Secretary General of the United Nations and how did the role change due to historical circumstances. This Thesis consists of four chapters, the first two chapters are primarily analytical, the third and fourth Chapters deal with the factual side of the essay.

The first Chapter deals with the evolution of the United Nations and the position of the Secretary General. It also includes a section on the League of Nations as the predecessor of the United Nations. The second section summarizes the competences of the Secretary General under the Charter. Last part of the first Chapter illustrates how individual representatives performed in this position.

The second Chapter deals with the competences of the Secretary General in relation to the other UN bodies such as the Secretariat, the General Assembly, the Security Council and the Economic and Social Council. The final part of the second Chapter explains the administrative background which the Secretary General has available for fulfilling of the administrative duties.

The third Chapter analyzes reforms suggested by the Secretaries General, who occupied the position after the Cold War. In the relevant parts of this Chapter reforms proposed by Secretary General Boutrus Boutrus - Ghali, Kofi Annan and Ban Ki-moon are described. The final part of the Chapter is devoted to common efforts of the Secretary General to reform the UN Security Council.

The fourth Chapter focuses on the role of the Secretary-General in specific areas such as peace operations, UN fight against terrorism, human rights protection and relations between the United Nations and non-governmental organizations. The final part of the fourth Chapter presents arguments to show how difficult a political role of the SecretaryGeneral is when asserting the politics of the United Nations.

The conclusion of the Thesis focuses on the unique diplomatic role of the Secretary General and how the mission was completed by the individual representatives of this office.

This Thesis shows that the diplomatic role of the Secretary General is often complicated due to differing opinions of the Member states, particularly among the permanent Members of the Security Council.

The work also outlines a solution to this issue by reforming the UN Security Council and balancing the powers in the Council. Despite many efforts of the Secretaries General the reform has not been achieved because of the reluctance of the permanent members of the Security Council, whose consent is necessary to the reorganization.

This essay also discusses significant successes achieved by the Secretaries General in preserving peace and dealing with the security agenda and their successful cooperation with non-governmental parties and the private sector.

This work proves that holding of the office of the Secretary General is a challenging mission. This is because of the vagueness of the UN Charter, constantly changing environment in which the Secretary General operates and the conservative structure of the UN. Being the Secretary General requires an experienced and competent person both highly political and highly sensitive to the challenges of today's world.

Obsah

Úvod	1
1 Historický vývoj systému OSN a funkce Generálního tajemníka.....	5
1.1 Společnost národů – experiment s mezinárodní civilní správou.....	5
1.2 Konference v San Francisku – zrození Charty OSN.....	20
1.3 Historický vývoj funkce generálního tajemníka OSN	32
1.3.1 Trygve Lie	34
1.3.2 Dag Hammarskjöld.....	38
1.3.3 U Thant.....	44
1.3.4 Kurt Waldheim	48
1.3.5 Javier Pérez de Cuellar	51
1.3.6 Butrus Butrus-Ghálí.....	52
1.3.7 Kofi Annan	55
1.3.8 Pan Ki-mun.....	61
2 Pravomoce generálního tajemníka ve vztahu k vybraným orgánům OSN...	65
2.1 Generální tajemník a Sekretariát	65
2.2 Generální tajemník a Valné shromáždění	69
2.3 Generální tajemník a Rada bezpečnosti	74
2.4 Generální tajemník a Hospodářská a sociální rada	79
3 Reformní úsilí generálních tajemníků	85
3.1 Reformy Butruse Butrus-Ghálího	88
3.2 Iniciativy Kofiho Annana.....	91
3.3 Reformní návrhy Pan Ki-muna	97
3.4 Snahy o reformu Rady bezpečnosti a sekretariátu	99
4 Implementace agendy generálního tajemníka	102
4.1 Působení generálního tajemníka v oblasti míru a bezpečnosti.....	102
4.2 Generální tajemník a boj proti terorismu	113
4.3 Generální tajemník a lidská práva.....	119
4.4 Nevládní neziskové organizace a jejich spolupráce s OSN	122

4.5	Politický a mediální obraz funkce generálního tajemníka	126
Závěr.....		130
Seznam použitých zkratk		
Seznam použité literatury		
Seznam použitých pramenů		
Abstrakt / Abstract, klíčová slova/ key words		

Úvod

Pro svou rigorózní práci jsem si vybrala téma *Úloha generálního tajemníka v Organizaci spojených národů* z důvodu zájmu o dění v této mezinárodní organizaci a postavení jejího generálního tajemníka v současné globalizované společnosti.

Tato práce zároveň navazuje na mou diplomovou práci s názvem *Úloha generálního tajemníka OSN v mírových misích OSN*, která byla pro zpracování následujícího textu podkladem. Oproti zmíněné diplomové práci, jež byla zaměřena pouze na roli generálního tajemníka v mírových misích OSN, se tato práce zaměřuje na úlohu generálního tajemníka v rámci celé Organizace Spojených národů. Jeho role v mírových misích tak tvoří pouze jednu podkapitulu této práce. Nově zpracovány jsou tedy kapitoly zabývající se historií OSN, vztahem generálního tajemníka a jednotlivých hlavních orgánů OSN, a dále kapitoly zabývající se úlohou generálního tajemníka v jiných než mírotvorných oblastech.

Hlavní výzkumnou otázkou předkládané práce je zhodnocení úlohy generálního tajemníka v systému OSN. Práce vychází z hypotézy, že role generálního tajemníka je v rámci Organizace spojených národů velmi důležitá, ovšem velmi často je jeho post marginalizován ve světle ostatních orgánů OSN.

Tato teze byla zformována na základě úvahy, že „nejvyšší“ správní úředník, jak bývá generální tajemník často charakterizován, nemůže v OSN, jakožto organizaci složené z jednotlivých suverénních států, plnit autoritativní roli a působit tak jako čistě nezávislý orgán bez ohledu na postoje členských států sdružených v ostatních orgánech OSN.

Jako související téma je v práci analyzována otázka pravomocí generálního tajemníka daných Chartou OSN, jakožto zakládajícím dokumentem Organizace spojených národů a jejich vývojem díky jednotlivým představitelům této funkce.

Vedlejší výzkumná otázka tedy zní, jakou proměnou prošly pravomoce generálního tajemníka od vzniku Organizace spojených národů.

Informace byly získávány především z primárních zdrojů – z klíčových dokumentů OSN, textů rezolucí Rady bezpečnosti či Valného shromáždění a textů jednotlivých generálních tajemníků.

Sekundárním zdrojem informací pak bylo studium a analýza relevantních tištěných českých i cizojazyčných zdrojů – odborné literatury, článků z odborných časopisů, případně dalších zdrojů.

První dvě kapitoly této práce se zabývají historií a teoretickým základem pro výkon funkce generálního tajemníka a slouží jako podklad pro třetí a čtvrtou kapitolu, které v sobě zahrnují praktickou část této práce.

Kapitola první pojednává o vývoji Organizace spojených národů s důrazem na vývoj funkce generálního tajemníka. Přibližuje úlohu Společnosti národů, jakožto předchůdkyni OSN a jejího Tajemnického úřadu, kterým je věnována samostatná podkapitola. Následuje sekce zabývající se definováním podstaty a povahy funkce generálního tajemníka tak, jak byla zamýšlena při vzniku Organizace spojených národů. Představa o vývoji této funkce je vtělena do závěrečné části této kapitoly, která mapuje výkon funkce generálního tajemníka jejími jednotlivými představiteli.

Druhá kapitola se zabývá pravomocemi, kterými disponuje generální tajemník vůči orgánům Organizace spojených národů. Samostatné sekce jsou tak věnovány vybraným hlavním orgánům OSN, jako je Sekretariát, Valné shromáždění, Rada bezpečnosti a Hospodářská a sociální rada. Do podkapitoly rozebírající vztah generálního tajemníka a Valného shromáždění je včleněn text zabývající se volbou generálního tajemníka, jejího teoretického základu a historickými událostmi, které volbu jednotlivých představitelů do této funkce provázely. V závěru druhé kapitoly je představeno organizační zázemí, které má generální tajemník k dispozici při realizaci svých administrativních povinností vůči zmíněným orgánům OSN.

Třetí kapitola této práce je prakticky zaměřena a analyzuje reformní úsilí jednotlivých generálních tajemníků, stojících v čele tohoto úřadu po konci studené války. V úvodu této kapitoly jsou nastíněny historické události, které ovlivnily zaměření reformních snah ze strany generálních tajemníků především na bezpečnostní agendu. Jsou zde představeny jednotlivé koncepty bezpečnosti a jejich vývoj od principu kolektivní obrany k principům kolektivní a kooperativní bezpečnosti. Nezůstává opomenut ani koncept lidské bezpečnosti, na jehož ideách postavil generální tajemník Kofi Annan mnohé své reformy. Samostatná sekce této kapitoly se věnuje Butrus- Butrus-Ghálímu. Jako první generální tajemník stanul v čele tohoto úřadu po konci studené války, jejíž bipolární rozdělení světa nebylo příliš přívětivé pro komplexní reformu OSN. Důraz je

kladen na dokument Agenda pro mír, v němž Butrus Butrus-Ghálí jako první definoval konkrétní mírové iniciativy OSN. O něco úspěšnější než Butrus Butrus-Ghálí byl ve svých reformních aktivitách jeho nástupce, Kofi Annan, o kterém pojednává další část této kapitoly. Jsou zde představeny jak jeho reorganizační návrhy v rámci systému OSN, tak i zprávy zabývající se preventivním úsilím mezinárodního společenství v případě hrozícího celosvětového (nejen) válečného nebezpečí. Nemalý prostor je zde věnován i kontroverzní doktríně Odpovědnost za Ochranu, která poukazuje na trvající problematiku porušování lidských práv a nepříliš jednotnému postoji mezinárodního společenství na odpověď proti těmto excesům. Následuje sekce shrnující dosavadní reformní snahy nynějšího generálního tajemníka Pan Ki-muna, který v mnohém navázal na svého předchůdce a pokračuje tak v naplňování již vytyčených cílů. V závěru této kapitoly jsou představeny dosavadní návrhy na reformu Rady bezpečnosti, jakožto společného cíle mnohých generálních tajemníků, který ale stále zůstává nerealizován.

Poslední kapitola s názvem Implementace agendy generálního tajemníka se zabývá rolí generálního tajemníka v konkrétních oblastech, které jsou utvářeny aktuálními potřebami mezinárodního společenství a v nichž má generální tajemník díky Chartě OSN a jejího skoupého obsahu co do pravomocí generálního tajemníka relativně široké uplatnění. První podkapitola se tak věnuje definici mírových misí, které jsou vedeny pod záštitou OSN a úloze generálního tajemníka při jejich realizaci. Mírové mise OSN jsou typickým příkladem vágnosti Charty a zároveň výsadní pozice generálního tajemníka jako neutrální strany. Právě díky tomuto postavení je jeho účast žádoucí v případě mezinárodního konfliktu, ve kterém generální tajemník svou nestranností prokazatelně přispívá k nalezení úspěšného mírového řešení. Ovšem mnohdy na jeho osobu působí řada vnějších faktorů, které, jak je v této práci ilustrováno na případě rwandské mise UNAMIR, mohou často negativně ovlivnit její úspěšnost. Navazuje sekce zabývající se vývojem boje OSN proti terorismu a rolí generálního tajemníka při prosazování postojů organizace v této oblasti. Terorismus se OSN začala podrobněji zabývat až v 70. letech minulého století, kdy mezinárodním společenstvím otřásl útok na izraelské sportovce na olympiádě v Mnichově v roce 1972. Pozornost je dále věnována především aktivitám Kofiho Annana, který byl nucen se otázkou terorismu aktivně zabývat vzhledem k událostem z 11. září 2001.

Další podkapitola je věnována ochraně lidských práv v rámci OSN. Zde je podrobena kritice Rada pro lidská práva, jako specializovaný orgán OSN zabývající se výhradně lidskoprávní problematikou a také kontroverzně vnímaný projekt Kofiho Annana nazvaný Global Compact. Předposlední část čtvrté kapitoly popisuje spolupráci OSN s nevládními neziskovými organizacemi jako partnery při utváření mezinárodního společenství. Spolupráci s nestátními aktéry byla zakladateli Organizace spojených národů předpokládána již od samého počátku, o čemž svědčí i skutečnost, že vzájemná kooperace je zakotvena i v Chartě OSN. V této podkapitole je tak analyzován dynamický vztah mezi OSN a nevládními neziskovými organizacemi, a dále jednotlivé poradní statusy OSN a oddělení OSN, které se zmíněnou spoluprací zabývají.

Kapitolu uzavírá sekce zabývající se politickou úlohou funkce generálního tajemníka a jeho mnohdy nelehkým prosazováním postojů OSN a jejích členských států. Na zde uvedených příkladech, jako je použití síly Radou bezpečnosti v Kosovu roku 1999 či válka v Iráku v roce 2003, je ilustrováno balancování generálního tajemníka mezi ideály vyřčenými v Chartě a jejich konkrétní realizací.

V závěru jsou poté shrnuty všechny výše uvedené poznatky a zodpovězeny výzkumné otázky.

1 Historický vývoj systému OSN a funkce Generálního tajemníka

1.1 Společnost národů – experiment s mezinárodní civilní správou

Dne 8. ledna 1918 předstoupil americký prezident Woodrow Wilson před Kongres Spojených států s historickým čtrnáctibodovým proslovem, který obsahoval základní předpoklady nastolení nového světového řádu, trvalého míru a obnovy zdevastované Evropy. V posledním bodě svého proslovu Wilson nabádal civilizované národy světa ke zformování „*obecné asociace států, jež bude zřízena jasně vymezeným paktem za účelem poskytnutí vzájemných závazků respektujících politickou nezávislost a územní celistvost velkých i malých států*“.¹

Prezident Wilson, idealistický historik mezinárodních vztahů a první akademik v tomto úřadě, předpokládal, že po zkušenosti s první světovou válkou má lidstvo šanci na dosažení věčného míru. V tomto ohledu je třeba zmínit, že představa o světové federaci nebyla ničím novým, jelikož první zmínka o tomto konceptu se datovala až do antického Řecka.² Na přelomu 19. a 20. století byly návrhy na zřízení světové organizace zastřešující národy lidstva stále častější, pocházely však především z řad akademické obce a z mezinárodních výzkumných, filantropických a epistémických sdružení. Tato myšlenka se však netěšila podpoře ze strany širší veřejnosti a ani vrcholní političtí představitelé jí nebyli příliš nakloněni.

Obrat nastal až v důsledku otřesu první světové války. Wilson trval na tom, že zřízení mezinárodní organizace, jež by měla za cíl zabránit rozpoutání dalšího světového konfliktu, musí být nedělitelnou součástí versailleského mírového uspořádání. Původní vize světové organizace však v rámci vyjednávání mezi vítěznými mocnostmi doznala značných změn, které oslabily efektivnost Wilsonova návrhu, a to především kvůli francouzským a britským pozměňovacím návrhům. Konečná podoba Wilsonova

¹ Čtrnáctibodový proslov prezidenta W. Wilsona, 8. Ledna 1918.

URL < http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp > vyhledáno dne 14. 8. 2013.

² První návrh na zřízení federace městských států se objevuje již u Platóna, přičemž o světovém koncertu mocností uvažovali i Jiří z Poděbrad v druhé polovině 15. století, Hugo Grotius na počátku 17. století, Abbé ze St. Pierre na počátku 18. století či Immanuel Kant na sklonku 18. století. (pozn. autora).

koncepce byla zahrnuta v dodatku k Versaillské mírové smlouvě podepsané 28. května 1919, všeobecně známému jako Pakt Společnosti národů (dále jen Pakt).

Společnost národů (SN), představující předchůdkyni OSN, je dnes často kritizovanou organizací, přičemž hlavním předmětem této kritiky je především její neschopnost zabránit vypuknutí druhé světové války. Společnost národů měla kvůli stále se měnícímu počtu členů relativně nereprezentativní členskou základnu, přičemž z vnitřních politických důvodů zůstaly mimo její rozhodovací struktury i Spojené státy, což oslabilo organizaci jako celek již od samého počátku.³ Ačkoliv zakládající Pakt zavedl jistá omezení práva vést útočnou válku, právo na uchýlení se k silovým prostředkům bez formálního vyhlášení války zůstalo téměř netknuto. Články 12 – 15 Paktu pouze podrobily právo na válku tříměsíční deliberační lhůtě,⁴ během níž měly státy povinnost zdržet se použití síly a předložit spor nově zřízenému Stálému dvoru mezinárodní spravedlnosti či využít alternativního způsobu mírového řešení (např. arbitráže či doporučení Rady SN).

Podle článku 2 Paktu byla Společnost národů pověřena jednat skrze dva základní orgány – Radu a Shromáždění. Rada se skládala z reprezentantů patnácti zemí, přičemž měla čtyři stálé členy (Velkou Británii, Francii, Itálii a Japonsko). Ostatní členové byly voleni Shromážděním na 3 roky. Jako nejdůležitější orgán Spojených národů vedoucí aktivity SN, zasedala třikrát do roka, pokud nebylo nutné svolat mimořádné zasedání. Shromáždění v sobě zahrnovalo všechny členské státy a setkávalo se v řádných zasedáních jednou ročně. Oba tyto základní orgány byly podpořené stálým tajemnickým úřadem se sídlem v Ženevě.⁵ Tomuto úřadu byly dále podřízeny nejrůznější poradní komise a specializované agentury.⁶ Stojí přitom za povšimnutí, že na rozdíl od Charty OSN, která Sekretariát staví na roveň ostatním základním orgánům, Pakt SN rovnost tajemnického úřadu s Radou a Shromážděním nepředpokládá. Tajemnický úřad SN v čele s generálním tajemníkem zastával funkci stálého administrativního orgánu Společnosti a

³ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. str. 37.

⁴ Pakt SN v čl. 12 stanoví, že se členské státy „v žádném případě neuchýlí k válce dříve, než uplynou tři měsíce od nálezu rozhodčích nebo soudu neb od zprávy Rady“. Je nutné si povšimnout, že samotné vyhlášení války není Paktem zakázáno. (pozn. autora).

⁵ *The League of Nations: Structure, Membership, Covenant*. Congressional Digest. srpen – září 1943. str. 195.

⁶ Pakt Společnosti národů, čl. 24.

prakticky se stal základem pro první mezinárodní civilní správu.⁷ V souladu s článkem 6 byl první generální tajemník SN, Brit James Eric Drummond, jmenován v příloze Paktu, přičemž každý z jeho nástupců měl být jmenován Radou SN se souhlasem Shromáždění. Stejný článek zároveň předpokládá právo generálního tajemníka vybrat si své přímé podřízené a ostatní zaměstnance tajemnického úřadu. Tato jmenování byla však ve všech případech podřízena konečnému souhlasu ze strany Rady, přičemž je třeba zdůraznit, že Charta OSN podobná omezení jmenování zaměstnanců Sekretariátu generálnímu tajemníkovi neklade.

Hlavní funkcí tajemnického úřadu byla příprava zasedání a pracovních postupů základních orgánů nové organizace. Úřad generálního tajemníka rovněž plnil administrativní funkce spojené s chodem četných komisí a konferencí Společnosti. Generální tajemník a jeho přímí podřízení zároveň zodpovídali za realizace výzkumných a administrativní úkolů, které jim svěřila Rada či Shromáždění. Pakt dále přisuzuje SN jako celku zodpovědnost za obecný dohled nad prováděním (a) „*dohod týkajících se obchodu se ženami a dětmi, obchodu s opiem a dalšími nebezpečnými narkotiky*“ a (b) „*dohled nad obchodem se zbraněmi a municí v zemích, kde takovou činnost vynutí společný zájem*“.⁸ Členské státy si ponechaly rozhodovací pravomoc ohledně zbrojení, avšak ochotně delegovaly méně politicky citlivou problematiku na tajemnický úřad. Ten tak hrál pouze podpůrnou a administrativní roli v oblasti zbrojení, nicméně aktivně se prosazoval v otázkách humanitárního charakteru (viz níže).

Praktickou činnost tajemnického úřadu SN lze rozdělit do tří hlavních oblastí: (a) ekonomické a finanční otázky, (b) sociální a humanitární otázky zahrnující zdraví, obchod s narkotiky a lidmi, problematiku utečenců a kulturně-intelektuální spolupráci, a (c) právní a administrativní otázky zahrnující registraci mezinárodních smluv,⁹ ochranu menšin a dohled nad správou mandatorních území. Za účelem zefektivnění činnosti tajemnického úřadu v těchto oblastech ustavil první generální tajemník SN Drummond i tři hlavní oddělení kopírující výše zmíněné rozdělení agendy.

⁷ V cizojazyčné akademické literatuře se často vyskytuje pojem „international civil service“, který v sobě zahrnuje veškeré úředníky působící v mezinárodních organizacích. Pro účely této práce je tento pojem přeložen jako „mezinárodní civilní správa“. (pozn. autora)

⁸ Pakt Společnosti národů, čl. 23.

⁹ V souladu se zněním článku 18 Paktu SN musely být veškeré smlouvy podepsané po vzniku SN zaregistrovány u tajemnického úřadu. V opačném případě tyto smlouvy nemohly vstoupit v platnost (pozn. autora).

Mezinárodní veřejnost od generálního tajemníka SN i jeho kolegů z řad sekretariátu očekávala, že budou působit nezávisle na instrukcích jednotlivých členských států.¹⁰ Generální tajemník měl pracovat ve službách celého mezinárodního společenství a svou integritou a morální autoritou zosobňovat vedoucího představitele mezinárodní civilní správy. Zaměstnanci tajemnického úřadu by pak plnili roli nezávislých expertů z různých oborů. Jejich primárním cílem by bylo vést státy k užší vzájemné spolupráci a zasazovat se o zmírnění politického napětí mezi národy.

Veřejná očekávání se nicméně nenaplnila a v podstatě ani nemohla. Ustanovení Paktu nedávala generálnímu tajemníkovi ani jeho úřadu dostatečný prostor pro iniciativu a nezávislé počinání. Na rozdíl od Charty OSN, jež poskytuje explicitní právní základ pro apolitičnost Sekretariátu,¹¹ Pakt SN žádné ustanovení tohoto typu neobsahuje. Generální tajemník OSN má rovněž Chartou přisouzeny specifické pravomoci z politické a nikoliv pouze administrativní oblasti, jejichž výkon předpokládá nestrannost a určitou míru nezávislosti na vůli členských států.¹² Zatímco článek 99 Charty zakládá právo generálního tajemníka OSN předložit Radě bezpečnosti k projednání otázku, které by dle jeho názoru mohly ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost, Pakt SN tuto pravomoc svěřuje výhradně do rukou členských států.¹³ Role generálního tajemníka SN se tak mnohdy omezovala pouze na formální svolávání Rady a Shromáždění a zajišťování základních administrativních úkolů spojených s jejich zasedáním, přičemž manévrovací prostor tajemnického úřadu pro iniciativní a autonomní působení byl s výjimkou několika málo technických oblastí (zdravotnictví, finanční regulace, humanitární otázky viz níže) značně omezen.

Ve většině případů jednal tajemnický úřad SN na základě instrukcí Rady či Shromáždění. Generální tajemník tak zpravidla pouze přijal instrukce a pověřil příslušnou expertní skupinu vyhotovením předběžné studie. Ta byla následně diskutována v technicky zaměřených komisích za účasti zástupců jak ze strany tajemnického úřadu, tak ze strany členských států. V závislosti na povaze projednávané otázky pak zástupci Shromáždění či Rady dospěli k finálnímu podobě rozhodnutí na obecné konferenci. Ani

¹⁰ CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. str. 180 a str. 182.

¹¹ Charta OSN, čl. 100.

¹² Tamtéž.

¹³ Pakt Společnosti národů, čl. 11.

konečná kontrola činnosti tajemnického úřadu nepřipadala generálnímu tajemníkovi, ale zůstávala podřízena pravomocím Rady či Shromáždění v závislosti na typu dané činnosti.¹⁴

Ustavení Společnosti národů podnítilo naději v radikální transformaci mezinárodních vztahů. Tato euforie zároveň do značné míry zastínila reálně existující institucionální nedostatky SN.¹⁵ Faktem zůstávalo, že SN byla asociací jednotlivých států, hájících vlastní zájmy, jejichž spolupráce v otázkách míru a bezpečnosti se odehrávala pouze v rámci mnohdy neefektivních pravidel obsažených v Paktu. Tajemnický úřad tedy postrádal vlastní iniciativu, reálné pravomoci a vůli jednat.

Neschopnost SN zabránit vypuknutí druhé světové války a její následný zánik jsou často mylně připisovány především selhání tajemnického úřadu a konkrétně druhému generálnímu tajemníkovi SN Josephu Avenolovi.¹⁶ Z výše zmíněné analýzy by však mělo být patrné, že ani generální tajemník, ani jeho úřad nedisponoval reálnými pravomocemi, které by mohly počátek války odvrátit.¹⁷ Vypuknutí druhé světové války je tak třeba vnímat jako důsledek souhry mnoha faktorů, z nichž neschopnost tajemnického úřadu v čele s Avenolem sehrála spíše vedlejší roli.

Vůbec největším nedostatkem Paktu byla absence plošného zákazu použití síly, vyjma částečného zákazu oficiálního vyhlášení války. Daná definice zákazu zcela očividně umožňovala jednotlivým státům vést vojenské operace a zároveň tvrdit, že se jedná pouze o nasazení sil nedosahující intenzity válečného stavu. Takový postup by pak z právního hlediska nepřestavoval porušení Paktu. Příkladem takového počínání může být japonský útok na Mandžusko v roce 1932. Pakt zároveň neustanovil žádný systém kolektivní bezpečnosti, jehož účelem by bylo prosazovat dodržování principů SN, přičemž ani Rada ani Shromáždění nedisponovalo pravomocí využít ozbrojené síly proti agresorovi. Rada mohla nasazení sil členům SN pouze doporučit, což v praxi znamenalo, že Pakt předpokládal pouze kolektivní donucovací opatření na dobrovolné bázi.¹⁸

¹⁴ CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. str. 183.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tento názor zastává například James Barros ve své knize: BARROS, James. *Betrayal from within. Joseph Avenol. Secretary-General of the League of Nations, 1933-1940*. Yale University Press: 1969. (pozn. autora).

¹⁷ CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. str. 180.

¹⁸ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. str. 37.

Jediným příkladem zásahu Rady proti agresí bylo uvalení sankcí na Itálii v roce 1935 v odpovědi na její invazi do Etiopie. Toto donucovací opatření však skončilo neúspěchem, neboť členské státy odmítly sankce z politicko-ekonomických důvodů realizovat. Sankce selhaly mimo jiné i proto, že Pakt nezavazoval státy stojící mimo organizaci k dodržování jeho ustanovení.¹⁹ Tato skutečnost nabývá na důležitosti v kontextu historických souvislostí. Jedná se především o rostoucí počet členských států, jež se v posledních předválečných letech rozhodly vystoupit ze SN.²⁰ Tento trend byl zapříčiněn především ztrátou důvěry ze strany mnoha států, které vnímaly SN (do značné míry oprávněně) jakožto mocenský nástroj britské a především francouzské zahraniční politiky.

K tomuto negativnímu obrazu přispěl svým počínáním i druhý generální tajemník, Francouz Joseph Avenol, který byl jmenován do úřadu roku 1933. Zatímco Drummond a jeho podřízení se důsledně snažili o prosazování internacionalismu, Joseph Avenol svou soustavnou podporou britsko-francouzské politiky appeasementu a projevy sympatií vůči evropským pravicovým diktátorům připravil Společnost národů o značnou část její politické a morální autority.²¹ Avenolův nedostatek důvěry v demokracii a jeho veřejná podpora budování nového evropského řádu z něj činila nevhodnou osobu k prosazování cílů a principů SN od samého počátku.

Vůbec největším Avenolovým selháním však byla jeho konzistentní a s největší pravděpodobností i vědomá snaha jednat v rozporu s nejdůležitějším principem mezinárodního civilního úředníka, tedy nezávislosti. Avenol prokazatelně prosazoval ze své pozice generálního tajemníka priority francouzské zahraniční politiky na úkor ideálů a závazků SN.²² I zarytý stoupenec appeasementu lord Halifax se nechal slyšet, že

¹⁹ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. str. 37.

²⁰ Státy, které vystoupily z SN: Kostarika 1927, Brazílie 1928, Japonsko a Německo 1935, Paraguay 1937, Guatemala, Nikaragua a Honduras 1938, Salvador a Itálie 1939, Chile, Rumunsko a Venezuela 1940, Peru, Maďarsko, Albánie, Francie (Vichy) a Španělsko 1941. SSSR bylo jako jediné vyloučeno po útoku na Finsko v roce 1939. Státy, které se nikdy nestaly členy: USA, Saudská Arábie, Svobodné město Gdaňsk, Island, Lichtenštejnsko, San Marino, Monako, Andora. *The League of Nations: Structure, Membership, Covenant*. Congressional Digest. srpen – září 1943. str. 196.

²¹ OSBORN Jr., JOHN W. *Joseph Avenol, Secretary General of the League of Nations, sold out the organization he had sworn to uphold*. II. Světová válka. sv. 12. 3. vydání. září 1997. nestr.

²² CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. str. 37.

hlavním Avenolovým zájmem se „zdá být uchránit Společenství národů od povinnosti rozhodnout v jakékoliv zásadní otázce“.²³

Rovněž jeho spolupracovníci jej popsali jako technokrata, který byl pevně přesvědčen, že činnost SN by měla být omezena výhradně na apolitické a technické otázky humanitárního charakteru. Avenolovo počínání po odchodu Japonska, Itálie a Německa ze Společnosti národů je zcela výmluvné. V odpovědi na italskou invazi do Etiopie se Avenol vehementně zasazoval o zmírnění kritiky, jež na Itálii mířila, ve snaze přesvědčit ji k návratu do SN. Ve své depeši francouzskému ministru zahraničí Avenol zmínil, že etiopská krize by měla být vnímána především jako britsko-italské soupeření o kontrolu nad Středozemním mořem. Avenol ve zprávě rovněž uvádí obavu z potencionálního spojení mezi Německem a Británií, které by oslabilo jak Itálii, tak i Francii.²⁴ Toto přesvědčení se zdá být hlavním důvodem, proč se Avenol v rámci kuloárních jednání zasadil o zmírnění sankcí SN v odpovědi na italskou agresi.

Etiopské fiasko tak představovalo smrtelnou ránu budoucnosti Společnosti národů, které v pozdějších letech nezbyvalo nic jiného, než nečinně přihlížet italské invazi do Albánie a německé anexi Svobodného města Gdaňsk, které do té doby spadalo pod mandatorní správu SN. Závažnost politického rozkladu, který Společnost národů zachvátil v roce 1939, lze nejlépe ilustrovat na následujících dvou příkladech. Samotný fakt, že německá invaze do Polska nebyla v Ženevě vůbec diskutována, je dostatečným důkazem. Rovněž obsah francouzského a britského vyhlášení válečného stavu odrážel lhostejnost velmocí vůči Společnosti národů v předvečer druhé světové války. To ani v jednom případě neobsahovalo byť jen zmínku o ustanoveních Paktu SN. Oba státy citovaly pouze Briand-Kellogův pakt z roku 1928 a své spojenecké závazky vůči Polsku.

Snad nejlépe popsal rozklad Společnosti národů zástupce generálního tajemníka Sean Lester z Irska, který prohlásil, že „zánik inspirativního vedení dosáhl neuvěřitelných proporcí. Úřad tajemníka se zdál bez duše. Každý, kdo znal tajemnický úřad za časů největší slávy, by se neodvážil předpovědět, jak hluboko může klesnout.“²⁵ Tento silný

²³ OSBORN Jr., JOHN W. *Joseph Avenol, Secretary General of the League of Nations, sold out the organization he had sworn to uphold*. II. Světová válka. sv. 12. 3. vydání. září 1997. nestr.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ “The dearth of leadership and inspiration was unbelievable. The office seemed without soul. One who had known the Secretariat in the old days of glory would not have thought it could have sunk so low.” URL <<http://www.historynet.com/joseph-avenols-betrayal-of-the-league-of-nations.htm>> vyhledáno dne 14. 8. 2013.

výrok je však třeba vnímat v kontextu Avenolových četných vyjádření, které mimo jiné zahrnovaly i prohlášení, že „*SN musí pracovat ruku v ruce s Hitlerem v zájmu zajištění sjednocené Evropy a vyloučení Británie.*“²⁶

Po vypuknutí války Avenol započal se systematickým propouštěním britských zaměstnanců tajemnického úřadu.²⁷ Po obdržení instrukcí od vichistické vlády k návratu do okupované Francie zůstal ještě měsíc v Ženevě a využil tento čas k uskutečnění závěrečné vlny propouštění. Zároveň odmítl sepsat návrh rozpočtu SN na další rok, neboť byl přesvědčen, že bez rozpočtu nemůže Společnost národů z právního hlediska pokračovat ve své činnosti. Joseph Avenol opustil Ženevu v srpnu 1940 a ponechal řízení organizace na svém zástupci Seanu Lesterovi, který se následně zhostil nezáviděníhodné funkce posledního generálního tajemníka SN.

Lester shromáždil zbývající zaměstnance SN, kteří čítali necelou stovku i s uklízečkami a vrátnými, a usilovně se snažil udržet v chodu technické a humanitární programy SN, věnující se utečencům, poskytování krizové pomoci a kontrole obchodu s narkotiky. Oslabená Společnost národů působila ve výše zmíněných oblastech až do svého formálního rozpuštění v roce 1947. V oblasti míru a bezpečnosti se však politicky zdiskreditovaná SN již neangažovala.

Bylo by nicméně krátkozraké a nespravedlivé přičítat zodpovědnost za propuknutí druhé světové výhradně Avenolovi a jeho pochybnému působení v úřadu generálního tajemníka SN. Ačkoliv Avenol svým počínáním již tak komplikovanou situaci SN nepochybně zhoršil, příčiny války jako takové je třeba vnímat v širších souvislostech. Vinit tedy nelze pouze tajemnický úřad, Společnost národů či dokonce versailleské mírové uspořádání. Stejně tak je třeba vzít v úvahu mandžuskou krizi, světový ekonomický kolaps, vzrůstající nacionalismus i revizionistické ambice nacistického Německa a fašistické Itálie. Všechny tyto faktory hrály svou roli a jejich vzájemná souhra znemožnila nalezení mezinárodního řešení společných problémů.²⁸

Zároveň je třeba připomenout, že Společnost národů měla již od počátku své existence značně ztíženou situaci, ať už se jednalo o absenci Spojených států v jejich

²⁶ OSBORN Jr., JOHN W. *Joseph Avenol, Secretary General of the League of Nations, sold out the organization he had sworn to uphold*. II. Světová válka. sv. 12. 3. vydání. září 1997. nestr.

²⁷ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1112.

²⁸ Tamtéž. str. 1096.

rozhodovacích strukturách, nedostatek donucovacích pravomocí či propojení s mírovým uspořádáním z Versailles, kterým některé státy otevřeně opovrhovaly.²⁹

Akademici, kteří přisuzují vinu za druhou světovou válku výhradně velmocenskému soupeření, opomíjejí strukturální nedostatky bezpečnostního systému, který byl Paktem ustaven. Velmoci přirozeně inklinují k prosazování vlastních národních zájmů. Faktem však zůstává, že rigidní a neefektivní struktura SN, společně s rezignací vedení tajemnického úřadu na princip nestrannosti, vedla stále více států k přesvědčení, že skrz SN nemohou efektivně prosazovat své národní zájmy. V konečném důsledku jsou tak na vině jak mechanismy SN, tak velmocenské soupeření.³⁰

V této souvislosti je rovněž vhodné zmínit stanovisko prvního předsedy Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a renomovaného experta na mezinárodní právo, Antonia Casseseho. Ten upozorňuje, že mezinárodní organizace nedisponují nezávislostí ani vlastní autonomní existencí a v konečném důsledku představují „*pouhé instrumenty v rukou států*“.³¹

Toto tvrzení podporuje i nálezn Mezinárodního soudního dvora, který uvedl, že „*mezinárodní organizace jsou subjekty mezinárodního práva, které, na rozdíl od států, nedisponují všeobecnou právní způsobilostí. Mezinárodní organizace se řídí principem specializace. Státy na ně delegují přesně vymezené pravomoci, jejichž možnost uplatnění je podřízena naplňování společných zájmů, tak jak je tyto státy definují.*“³² Z citovaného nálezu rovněž vyplývá, že existence, působení i zánik mezinárodních organizací podléhá vůli států.³³

V kontextu výše zmíněného je třeba vnímat postupný úpadek i následný zánik Společnosti národů jako logický proces způsobený převážně historickými okolnostmi, které zvyšovaly riziko celosvětového válečného konfliktu. Rostoucí napětí tak přimělo státy znovu si přisvojit právo na neomezené použití ozbrojené síly, které bylo Paktem SN v meziválečném období částečně omezeno. Společnost národů tedy v konečném důsledku dosáhla pouze částečného zpomalení procesů vedoucích k válce a snížila počet případů

²⁹ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1096.

³⁰ Tamtéž. str. 1093.

³¹ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. str. 135.

³² International Court of Justice Advisory Opinion on Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, §25. URL < <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7646.pdf>>, dále URL<<http://www.un.org/law/icjsum/9622.htm>> vyhledáno dne 1. 8. 2013.

³³ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press. 2005. str. 135.

použití ozbrojené síly. Samotná organizace však nebyla schopna prosadit radikální proměnu jednoho ze základních ustálených principů starého mezinárodního režimu – práva na válku.³⁴

Otázka, proč Společnost národů v konečném důsledku selhala, je navýsost důležitá, neboť pomáhá popsat roli, kterou tajemnický úřad sehrál v událostech vedoucích k druhé světové válce. V rámci této práce je však rovněž nutné poukázat na přínos generálních tajemníků a tajemnického úřadu v rozmezí jejich pětadvacetiletého působení.³⁵

Vznik tajemnického úřadu byl nejen bezprecedentním experimentem vedeným snahou vytvořit efektivní mezinárodní civilní správu, ale rovněž probíhal v době přesouvání vlivu od států k mezinárodním uskupením.³⁶ Tajemnický úřad SN v tomto procesu hrál nezastupitelnou roli a přišel s mnohými institucionálními inovacemi.

Především přínos prvního generálního tajemníka SN a jeho spolupracovníků by neměl zůstat opomenut. Právě ve funkčním období Erica Drummonda, který stál v čele SN od jejího vzniku až do roku 1933, dosáhl tajemnický úřad svých největších úspěchů. Za Drummonda navázala byrokracie SN vzájemně prospěšný vztah s mezinárodními zájmovými sdruženími a prvními nevládními organizacemi. Stejnou měrou byl tajemnický úřad aktivní i v utváření veřejných a odborných debat, čímž si vytvořil vlastní mocenskou základnu relativně nezávislou na vůli členských států.³⁷

Právě symbiotický vztah s nejrůznějšími zájmovými sdruženími a schopnost nově ustavené civilní správy působit na veřejné mínění posílily vliv tajemnickému úřadu spoluutvářet nové mezinárodní normy. Z podnětu či za asistence tajemnického úřadu pod Drummondovým vedením vznikly úmluvy zabývající se přepravou, zdravotnictvím, mezinárodními finančními regulacemi a humanitárními otázkami.³⁸ V těchto technických otázkách, které zprvu měly být pouze marginálním aspektem agendy SN, byl v konečném důsledku tajemnický úřad nejaktivnější. Pro své technické činnosti dokonce úspěšně zajistil spolupráci a značnou podporu ze strany nečlenských států, jako například Spojených států, Německa či Ruska.³⁹

³⁴ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press. 2005. str. 38.

³⁵ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1092.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Například Ženevská úmluva o mezinárodním postavení uprchlíků ze dne 28. října 1933, Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924 (pozn. autora).

³⁹ CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. str. 182.

Tyto úspěchy byly umožněny především díky samotné existenci permanentního organizačního aparátu s Drummondem v čele, který se stal koordinačním uzlem a hybným motorem pro svolávání pravidelných konferencí s ustálenými pravidly jednání.⁴⁰ Tajemnický úřad ve svém počátečním období prokázal nevídanou schopnost mobilizovat a koordinovat rozmanité mezinárodní snahy. To bylo umožněno především odborností zaměstnanců úřadu, jejich schopností shromažďovat data, komparovat údaje z národních databází a produkovat studie, které vybízely k inovacím nejrůznějších oblastí.

Aktivní role tajemnického úřadu v technických oblastech by však nebyla myslitelná bez výše zmíněného začlenění nevládních a neziskových organizací (Non-governmental Organizations, NGOs) do rozhodovacích procesů SN. Nevídaná míra účasti NGOs vzešla převážně z Drummondovy iniciativy i přesto, že Pakt SN neobsahoval žádná ustanovení předpokládající zapojení nevládních organizací do rozhodovacích procesů SN. Nelehká povaha tohoto úkolu vyplývá i z následujícího Drummondova prohlášení z roku 1920: „*Na veškeré otázky týkající se vztahu Společnosti k mezinárodním nevládním organizacím lze jen stěží najít uspokojivou odpověď či obecná pravidla, která by měla tyto vztahy řídit.*“⁴¹ Tajemnický úřad se s tímto problémem však vypořádal více než znamenitě, což dokazuje i fakt, že jeho následná praktická činnost v této oblasti dala vznik mnoha precedentům, kterými se dnes řídí i OSN.⁴²

Jako příklad praxe SN v této oblasti může posloužit Drummondovo jmenování litevské princezny Gabrielle Radziwill na významnou pozici v sekci SN pro styk s veřejností. Ta v pozdějších letech navázala četné vztahy s mnohými ženskými sdruženími, stejně jako i s ostatními prominentními zájmovými uskupeními.⁴³

Stejně jako u dnešní OSN i v případě Společnosti národů platilo, že nejintenzivněji komunikoval s těmito organizacemi tajemnický úřad, přičemž vazby na Radu a Shromáždění byly daleko slabší. Zástupci tajemnického úřadu se zpravidla účastnili

⁴⁰ CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. str. 183.

⁴¹ DAVIES, Thomas Richard. *A „Great Experiment“ of the League of Nations Era: International Nongovernmental Organizations, Global Governance and Democracy Beyond the State*. Global Governance 18 (2012). str. 408.

⁴² Tamtéž.

⁴³ The Tablet. *Catholics and the League of Nations*. 2. dubna 1927. str. 16.

URL<<http://archive.thetablet.co.uk/article/2nd-april-1927/16/catholics-and-tue-league-of-nations>> vyhledáno dne 6. 9. 2013.

velkých konferencí mezinárodních NGOs a udržovali čilou korespondenci s mnohými zájmovými a epistémickými sdruženími.⁴⁴

Současná odborná literatura často poukazuje na fakt, že NGOs, externí skupiny odborníků, konzultantů a zainteresovaných občanů představují takzvané „*třetí OSN*.“⁴⁵ V třicátých letech minulého století tito aktéři byly často označovány jako představitelé „*širší Společnosti národů*.“⁴⁶ SN tak poskytlo do té doby neexistující platformu pro veřejnou debatu na nejvyšší úrovni. Ženeva se v té době stala místem vzniku, legitimizace a implementace nových nápadů a postupů.⁴⁷

Je příhodné, že právě Sekce pro styk s veřejností se záhy po vzniku tajemnického úřadu stala jeho největším oddělením. Toto oddělení rozšířilo na Drummondův podnět mezi veřejnost kopie Paktu SN, zápisů z jednání i propagačních materiálů. O vlivu Společnosti národů na veřejné mínění vypovídá i fakt, že mnozí vrcholní politici vnímali schůze SN jako jedinečnou příležitost k vlastnímu zviditelnění před domácím publikem. Některé dobové záznamy například zmiňují, že oblíbenost britského premiéra Brianda v jeho rodné zemi spočívala především na jeho inspirativních proslovech pronesených na půdě Shromáždění SN.

Ve třicátých letech se tak Společnost národů stala harmonizujícím centrem globální občanské společnosti a zasadila se o demokratizaci i vzestup globální správy. Drummondova vize umožnila promluvit na mezinárodní úrovni těm, kterým se doposud nedostávalo sluchu, a zařadit jejich požadavky do agendy SN. Tím rostl i tlak na větší odpovědnost volených zástupců vůči veřejnosti.⁴⁸ Snad i proto Eduard Beneš ze své tehdejší pozice šestnáctého prezidenta Shromáždění SN prohlásil, že Společnost národů

⁴⁴ DAVIES, Thomas Richard. *A „Great Experiment“ of the League of Nations Era: International Nongovernmental Organizations, Global Governance and Democracy Beyond the State*. Global Governance 18 (2012). str. 409.

⁴⁵ WEISS, Thomas. *What's Wrong with the United Nations and How to Fix It*. Polity Press. 2010. str. 8 až 9.

⁴⁶ DAVIES, Thomas Richard. *A „Great Experiment“ of the League of Nations Era: International Nongovernmental Organizations, Global Governance and Democracy Beyond the State*. Global Governance 18 (2012). str. 409.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž. str. 412.

„je výrazem obecného trendu demokratizace v poválečném období a reprezentuje demokracii na mezinárodní úrovni.“⁴⁹

SN byla úspěšná rovněž v oblasti tvorby nových mezinárodních právních norem v oblasti lidských práv, sebeurčení národů a mezinárodního humanitárního práva. Ani tajemnický úřad však nemohl donutit státy k dodržování těchto norem či opominout princip státní suverenity. Generální tajemník a jeho kolegové mohli pouze přispět k formulaci a rozšíření mezinárodních norem, z nichž mnohé jsou v rámci systému OSN platné dodnes.⁵⁰

Tajemnický úřad se dále významně zasadil o rozvoj mezinárodní spolupráce na řešení akutních nadnárodních problémů té doby. Stojí přitom za povšimnutí, že původní zakladatelé SN nepředpokládali výrazné zapojení úřadu do těchto problémů. Aktivní působení generálního tajemníka v této oblasti si vynutila především poválečná humanitární a ekonomická krize, která zachvátila evropský kontinent. Konec války byl doprovázen vlnou utečenců, šířícími se epidemiemi a kolapsem tradičních ekonomických odvětví. Tehdejší velmoci se však nechtěly v těchto kontroverzních otázkách angažovat přímo, a proto řešení těchto problémů s vděkem přenesly na tajemnický úřad. Z počátku Drummond vnímal rostoucí zapojení SN v těchto komplexních otázkách spíše s nervozitou i díky nedostatečnému právnímu základu v Paktu. Během porady ředitelů sekcí tajemnického úřadu v roce 1921 si dokonce postěžoval na tento pokračující trend se slovy, že *„pouze dva z pětadvaceti článků Paktu se zabývají humanitárními a technickými činnostmi Společnosti.“⁵¹*

Drummondův zástupce a pozdější duchovní otec evropské integrace Jean Monnet jej však společně s ostatními řediteli přesvědčil, že rozšíření aktivit SN v těchto oblastech je nejen proveditelné, ale i žádoucí. V následujících měsících pak Jean Monnet, Albert Thomas a Joost Van Hamel započali úsilí vybudovat agentury SN zabývající se ekonomickými, sociálními a zdravotními otázkami.⁵² Výše zmínění úspěšně položili základy mezinárodního systému pro boj s epidemiemi, kontrolu obchodu s narkotiky,

⁴⁹ DAVIES, Thomas Richard. *A „Great Experiment“ of the League of Nations Era: International Nongovernmental Organizations, Global Governance and Democracy Beyond the State*. Global Governance 18 (2012). str. 405.

⁵⁰ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1107.

⁵¹ League of Nations Archives (Microfilm collection). *Directors' Meeting minutes*. 31/10/15. 8. května 1921.

⁵² *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1108.

obchodu s ženami a koordinaci utečeneckých krizí.⁵³ Úspěšné řešení těchto a mnohých dalších problémů té doby tak lze vystopovat k nejbližším spolupracovníkům prvního generálního tajemníka SN.

O významu daných aktivit vypovídala i struktura rozpočtu SN. Ke konci třicátých let šlo více než padesát procent celkových financí Společnosti na výše popsané technické a humanitární činnosti.⁵⁴ Drummond kvůli vzrůstající participaci nečlenů na zmíněných programech dokonce navrhl zřízení nové, na SN nezávislé organizace, která by měla na starost pouze správu, koordinaci a financování podobných činností. Vypuknutí druhé světové války tyto plány sice pohřbilo, avšak samotné instituce z tohoto období přežily a po roce 1945 byly integrovány do nově se rodícího systému OSN.⁵⁵

Málokdo si v dnešní době uvědomuje, že nynější Mezinárodní měnový fond či Světová banka převzaly své postupy od organizace, kterou založili pracovníci tajemnického úřadu. Ještě méně známý je fakt, že instituce Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky je pouhou ambicióznější pokračovatelkou úřadu Komisaře pro utečence, který vznikl v roce 1922 pod záštitou SN. Tehdejší úřad nejen položil právní základ ochrany pro více jak milion utečenců, ale zavedl i revoluční nansenovské pasy, které se staly předchůdcem současných uprchlických pasů.⁵⁶ Stojí přitom za povšimnutí, že dnešní úřad Vysokého komisaře OSN se řídí postupy a praktikami (např. politická neutralita či koncentrace morální autority v jedné osobě), které vznikly v meziválečném období.

Vůbec nejvýraznějším příkladem angažmá tajemnického úřadu je založení Dětského fondu a zajištění podpory Společnosti pro Ženevskou deklaraci práv dítěte z roku 1924. Tehdejší Dětský fond byl později přejmenován na dnes celosvětově proslulý UNICEF⁵⁷, zatímco revoluční Úmluva o právech dítěte z roku 1989 staví na principech Ženevské deklarace z roku 1924 a dokonce ji cituje jako svého předchůdce.⁵⁸

Poté, co Drummondův nechvalně proslulý nástupce Joseph Avenol propustil většinu zaměstnanců úřadu, našly mnohé z těchto organizací útočiště ve Spojených

⁵³ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1108.

⁵⁴ CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. str. 182.

⁵⁵ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1108.

⁵⁶ DAVID, Jan. *Mezinárodněprávní úprava postavení uprchlíků*. 2009.

URL <<http://theses.cz/id/56v74w/45029-216052405.pdf>> vyhledáno dne 2. 8. 2013

⁵⁷ Původně název fondu byl United Nations International Children's Emergency Fund, později United Nations Children's Fund, zkratka však zůstala zachována. (pozn. autora).

⁵⁸ Úmluva o právech dítěte. URL <http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf> vyhledáno dne 2. 8. 2013.

státech i Británii, odkud pokračovaly ve své činnosti. I technické aktivity SN, které byly válkou přerušeny, později pokračovaly ve své činnosti jako součást OSN. Světová zdravotnická organizace nahradila Zdravotnickou organizaci Společnosti, UNESCO navázalo na aktivity Komise pro intelektuální spolupráci a i Úmluva o potlačování obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob z roku 1950 pouze kodifikovala ustanovení, která byla sepsána tajemnickým úřadem SN ještě v předválečném období.⁵⁹

Ani práce tajemnického úřadu a šířící se internacionalismus však nemohl zastínit existující geopolitickou situaci a sílící národní šovinismus v některých zemích. Přes veškeré snahy tajemnického úřadu Společnost národů nakonec pohřbila její neschopnost naplnit svůj primární cíl – udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Zdiskreditovaná SN svolala své poslední zasedání v roce 1946 a o rok později přestala formálně existovat. Tři generální tajemníci sdíleli stigma této organizace a po rozpuštění SN se stáhli z veřejného života. Pokud se však zaměříme na některé blízké spolupracovníky generálních tajemníků, objevíme například Jeana Monneta a Arthura Saltera, kteří koordinovali spojenecké zásobování během války a v poválečném období pomohli založit Evropská společenství, Ludwika Rajchmana, který založil UNICEF, a Mary Craig McGeachy, která vedla Správu Spojených národů pro pomoc a obnovu.⁶⁰ Tajemnický úřad SN se tak stal testovací půdou pro muže a ženy, kteří položili základ mezinárodních norem a dohod dodnes regulujících nejrůznější oblasti lidského úsilí.

Historie působení tajemnického úřadu mimo oblast udržování mezinárodního míru a bezpečnosti je však dnes již málo známá. Faktem ale zůstává, že mnohá dodnes platná pravidla regulující pohyb osob, služeb i zboží pocházejí z meziválečné Ženevy.⁶¹ Členové tajemnického úřadu v čele s Drummondem organizovali setkání, vydávali tiskové zprávy a udržovali v chodu výměnu informací mezi vládami a mezinárodními uskupeními nejrůznějšího rázu. Tajemnický úřad měl ve svých řadách i kariérní oportunisty a informátory pracující pro členské vlády, ale obecně se dá tvrdit, že Eric Drummond si vybral schopné spolupracovníky, kteří v dílčích oblastech přiměli členské i nečlenské státy k užší spolupráci v otázkách společného zájmu. I přes eskalující politické napětí tajemnický úřad ve své první dekádě působení úspěšně položil základ filosofie

⁵⁹ *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1112.

⁶⁰ Tamtéž. str. 1116.

⁶¹ Tamtéž. str. 1112.

mezinárodního pragmatismu a víry v lepší budoucnost, která se stala známá jako „duch ženevské spolupráce.“⁶²

1.2 Konference v San Francisku – zrození Charty OSN

První generální tajemník OSN Trygve Lie údajně přivítal svého nástupce Daga Hammarskjölda se slovy „čeká Vás ta nejnemožnější práce na planetě.“⁶³ Jeho výrok byl pozdějšími generálními tajemníky hojně kritizován.⁶⁴ V této souvislosti je však třeba přiznat, že Lie během svého funkčního období čelil snad nejsložitější situaci ze všech představitelů tohoto úřadu. Tato nesnadná situace byla zapříčiněna především tím, že Liemu, jako prvnímu generálnímu tajemníkovi OSN, připadl úkol definovat a potažmo zastávat funkci, které dali zakladatelé Organizace spojených národů na konferenci v San Francisku pouze vágní právní základ.

Úřad generálního tajemníka OSN prošel od podpisu Charty značnou proměnou. Detailní rozbor evolučního vývoje pravomocí generálního tajemníka je však předmětem následující sekce. Tato pasáž si klade za cíl popsat proces vzniku ustanovení Charty týkající se funkce generálního tajemníka, stejně jako i zmínit očekávání mocností kladené na tuto funkci a interpretaci role generálního tajemníka, tak jak ji vnímala Přípravná komise OSN ve své zprávě z roku 1946.

Zrod samotné Charty byl zdoluhavým a komplikovaným procesem, který se odehrál primárně pod taktovkou tehdejších velmocí. Přípravné týmy amerického ministerstva zahraničí začaly pracovat na návrhu zakládajícího dokumentu poválečné mezinárodní organizace již v letech 1942 – 1943. Návrhy týkající se „méně zajímavých aspektů“ spojených s financováním a administrativními činnostmi ponechali právníci ministerstva až na samý závěr a ani tehdy jim nevěnovali příliš mnoho pozornosti.⁶⁵

⁶² *Back to League of Nations*. American Historical Review. říjen 2007. str. 1113.

⁶³ New York Times. *Hammarskjöld Greatly Extended U.N.'s Scope Through Leadership and Personal Initiatives*. 19. září 1961. URL <<http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0729.html>> vyhledáno dne 5. 9. 2013.

⁶⁴ Například THANT, U. *Proslov generálního tajemníka na výročním banketu Dag Hammarskjöld Memorial Scholarship Fund pořádaného pro Asociaci korespondentů OSN*. 16. září 1971. str. 3.

⁶⁵ LUCK, Edward C. *The Secretary-General in a unipolar world*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 203.

Problematika Sekretariátu a funkce generálního tajemníka rovněž nehrála významnou roli během rozhovorů čtyř velmocí (USA, SSSR, VB a Čína) na konferenci v Dumbarton Oaks na podzim roku 1944. Dobové záznamy uvádí, že pouze USA a Čína vnesly pozměňovací návrhy týkající se pravomocí generálního tajemníka a postavení zaměstnanců Sekretariátu. Ani tyto návrhy však nezpůsobily kontroverzi a byly spíš vnímány jako snaha o upřesnění původního textu.

Ustavující konference v San Francisku roku 1945 byla poznamenána vyostřenými spory o mnohá ustanovení formující se Charty OSN, nicméně otázky týkající se generálního tajemníka opět nebyly hlavním předmětem těchto debat. Jedinou výjimku představoval jmenovací proces generálního tajemníka, který vyvolal určitý zájem ze strany menších států. Obecně lze však tvrdit, že diskuze národních delegací s ohledem na úřad generálního tajemníka byla spíše „povrchní a neúplná“.⁶⁶ V závěru konference přijaly státy bez výrazných změn text Charty schválený velmocemi již v Dumbarton Oaks.

Účastníci sanfranciské konference si však byli vědomi nedostatků tajemnického úřadu Společnosti národů a měli v živé paměti kontroverzní počínání některých jeho úředníků, především pak Josepha Avenola. I proto se chtěli zasadit o vznik nestranného a apolitického Sekretariátu, který by byl do největší možné míry očištěn od vlivu jednotlivých členských států. Pracovní skupiny amerického ministerstva zahraničí z tohoto důvodu zahrnuly do návrhu Charty ustanovení předpokládající výraznější politickou roli nejvyššího administrativního představitele OSN. Tento krok vnímaly jako prostředek, který měl dopomoci efektivnějšímu prosazování zájmů celého mezinárodního společenství. Stejně tak v případě absence politické vůle států měli rozšířené pravomoci umožnit generálnímu tajemníkovi tento nedostatek v konkrétních případech částečně kompenzovat.

Americký prezident Franklin D. Roosevelt v roce 1943 údajně vnesl návrh, aby se administrativní šéf rodící se světové organizace nazýval „Moderátor“.⁶⁷ Takto nazvaná funkce by podle něj nejlépe vystihovala smířčí roli, kterou měl hlavní představitel OSN

⁶⁶ LUCK, Edward C. *The Secretary-General in a unipolar world*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 203.

⁶⁷ THANT, U. *Proslov generálního tajemníka na výročním banketu Dag Hammarskjöld Memorial Scholarship Fund pořádaného pro Asociaci korespondentů OSN*. 16. září 1971. str. 8.

plnit v řešení sporů mezinárodního charakteru. Během následujících měsíců se však tato propozice ukázala jako neprůchozí. Hlavním důvodem zamítnutí tohoto návrhu byla opozice ze strany evropských států, které nesdílely Rooseveltovu ambiciózní vizi o rozšířených pravomocech generálního tajemníka OSN.⁶⁸ Výše zmíněné pojmenování funkce bylo rovněž odmítnuto z praktických důvodů, neboť Velká Británie měla obavu,⁶⁹ aby funkce nebyla zaměňována s „*Nejvyšším představeným skotské církve.*“⁷⁰

Předchozí zkušenost států s neochotou SN zabývat se v časově přijatelném rámci některými zásadními bezpečnostními otázkami však přesvědčila účastníky konference o nutnosti přijmout alespoň jeden původní návrh amerického ministerstva zahraničí rozšiřující pravomoci generálního tajemníka. Konkrétní podoba návrhu je v dnešní Chartě zakotvena v článku 99, který dává generálnímu tajemníkovi právo „*upozornit Radu bezpečnosti na každou věc, která podle jeho názoru může ohrozit udržení mezinárodní míru a bezpečnosti.*“⁷¹

Tato inovace, představující zásadní odklon od ustanovení Paktu SN, byla překvapivě přijata bez větších kontroverzí jak v Dumbarton Oaks, tak i v San Francisku. Bylo by však nepřesné tvrdit, že zakladatelé OSN měli v plánu přisoudit generálnímu tajemníkovi zásadní politickou roli v nově se formující organizaci. Pokud by tomu tak bylo, obsah článku 99 by byl na ustavující konferenci OSN podroben mnohem ostřejší debatě ze strany pozdějších signatářských států.⁷² Národní delegace si však uvědomovaly, že hlavní rozhodovací pravomoci jsou Chartou delegovány na Radu bezpečnosti a Valné shromáždění. Snad i proto se debata v San Francisku soustředila především na otázky týkající se členství, rozhodovacích procesů a rozložení moci mezi těmito orgány.

Vůbec nejdetailnější shrnutí toho, jak zakladatelé OSN chápali roli generálního tajemníka, je uvedeno ve zprávě Přípravné komise OSN. Tato komise zahájila svou činnost první den po podpisu Charty, přičemž náplní její práce bylo připravit podrobný plán implementace mnohdy nejasných ustanovení Charty. Vzhledem k neurčitosti

⁶⁸ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 17.

⁶⁹ Tamtéž. str. 30.

⁷⁰ Pro úplnost je třeba zmínit, že v anglickém jazyce je úplný název funkce zmíněného představeného „*Moderator of the General Assembly of the Church of Scotland.*“ (pozn. autora).

⁷¹ Charta OSN, čl. 99.

⁷² THANT, U. *Proslov generálního tajemníka na výročním banketu Dag Hammarskjöld Memorial Scholarship Fund pořádaného pro Asociaci korespondentů OSN*. 16 Zář 1971. str. 8.

a stručnosti ustanovení týkajících se Sekretariátu a generálního tajemníka musela komise tomuto aspektu věnovat značný prostor.

Přípravná komise ve své zprávě mimo jiné uvádí, že generální tajemník má v systému OSN „šest základních funkcí“, které mu jsou svěřeny „at' již explicitně či z podstaty věci“.⁷³ Tyto funkce zahrnují: (a) obecné administrativní a exekutivní úkoly, (b) technické úkoly, (c) dozor nad rozmístěním finančních prostředků OSN, (d) organizace a dozor nad chodem Sekretariátu, (e) politické funkce a konečně (f) reprezentativní funkce.

Stojí přitom za povšimnutí, že Přípravná komise si již v roce 1946 dobře uvědomovala duální podstatu funkce generálního tajemníka, která v sobě snoubí jak administrativní, tak i politické úkony. První čtyři výše zmíněné funkce lze bez obav zahrnout pod ustanovení článku 97 Charty, jež generálnímu tajemníkovi přisuzuje roli „hlavního správního úředníka Organizace“.⁷⁴ I fakt, že Přípravná komise tyto úkoly zmiňuje jako první a věnovala jim šest detailních odstavců ve své zprávě, nasvědčuje tomu, že v počátku fungování OSN byl její nejvyšší představitel vnímán především jako „tajemník, nikoliv jako generál“.⁷⁵

S ohledem na výše zmíněné administrativní úkony komise dále uvádí, že generální tajemník musí být schopen nejen vytvořit, ale i udržovat „týmového ducha mnohonárodnostního Sekretariátu“,⁷⁶ což bude vyžadovat nemalou dávku „morální autority“.⁷⁷ Morální autorita však neměla být odvozena z politických názorů osoby zastávající tuto funkci, nýbrž záviset na „schopnosti demonstrovat kvality nestrannosti a nezávislosti zmíněné v článku 100 Charty, jakožto i na schopnosti zachovat si důvěru a podporu členských států“.⁷⁸

V souladu s odstavcem 1 článku 100 Charty nesmí generální tajemník, ani zaměstnanci Sekretariátu „žádat ani přijímat pokyny od žádné vlády ani od kterékoliv jiné moci vně Organizace“. Výše zmíněná formulace však zároveň nepředpokládá, že generální tajemník může zastávat politickou linii na státech zcela nezávislou. To ilustrují

⁷³ Zpráva přípravné komise OSN ze dne 23. prosince 1945. odst. 8.

⁷⁴ Tamtéž. odst. 10.

⁷⁵ Tento obrat je často používán v odborné literatuře. Jmenuje se takto například i kniha Simona Chestermana – Secretary or general? (pozn. autora).

⁷⁶ Zpráva přípravné komise OSN ze dne 23. prosince 1945. odst. 15.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

i ustanovení článku 98, která nadevší pochybnost vymezují povinnost generálního tajemníka vůči mezivládním orgánům OSN „*vykonávat všechny ostatní úkoly, které mu tyto orgány svěří*“.⁷⁹ Ustanovení Charty společně se zprávou Přípravné komise OSN tedy jasně dokládají, že od generálního tajemníka se v první řadě očekávala schopnost a ochota zastávat zájmy celé organizace, tak jak budou definovány jejími mezivládními rozhodovacími orgány. Jinými slovy, generální tajemník by měl jednat nezávisle na vůli jednotlivých vlád, nikoliv však bez ohledu na rozhodnutí OSN jako celku.

Jak již bylo nastíněno výše, Přípravná komise se rovněž věnovala detailnímu popisu politického působení generálního tajemníka. Komise tyto činnosti Generálního tajemníka rozdělila na tři oblasti. První oblast představovala dle názoru Komise jistá administrativní rozhodnutí, která lze za určitých okolností „*právoplatně považovat za politická*“.⁸⁰

Druhou samostatnou oblastí možné politické aktivity generálního tajemníka představovala aplikace zmíněného článku 99 Charty, který dle komise přisuzuje generálnímu tajemníkovi „*zvláštní pravomoc, která jde svým rozsahem za jakoukoliv pravomoc přisouzené hlavě mezinárodní organizace v minulosti*“.⁸¹ Takto formulovaná právní analýza do značné míry reflektuje i Rooseveltovo očekávání, že „*generální tajemník bude v budoucnu hrát zásadní roli mediátora a neformálního poradce mnohých vlád*“.⁸² S ohledem na pravomoci pod tímto článkem přípravná komise ve své závěrečné zprávě zdůraznila, že generální tajemník bude muset v případě aplikace článku 99 spoléhat na „*nejvyšší možnou míru politického úsudku, taktu a integrity*“.⁸³

Poslední funkcí generálního tajemníka měla být podle přípravné komise již zmíněná funkce reprezentativní, která předpokládá schopnost generálního tajemníka získat veřejnou podporu pro rozhodnutí OSN, stejně tak jako i jeho povinnost zastupovat organizaci navenek. Stojí přitom za povšimnutí, že komise nečinila pokus podepřít tuto roli generálního tajemníka OSN konkrétními ustanoveními Charty, snad i proto, že ani Charta, ani přípravné a historické dokumenty ze San Francisca tuto funkci nikde

⁷⁹ Čl. 98, Charta OSN.

⁸⁰ Čl. 99 – *Vyjádření přípravné komise OSN*. Str. 175.

URL < http://untreaty.un.org/cod/repertory/art99/english/rep_orig_vol5-art99_e.pdf > vyhledáno dne 8. 9. 2013.

⁸¹ *Zpráva přípravné komise OSN ze dne 23. prosince 1945*. odst. 16.

⁸² Tamtéž.

⁸³ Čl. 99 – *Vyjádření přípravné komise OSN*. Str. 176.

URL < http://untreaty.un.org/cod/repertory/art99/english/rep_orig_vol5-art99_e.pdf > vyhledáno dne 8. 9. 2013.

explicitně nezmiňují.⁸⁴ Komise však nutnost zahrnutí této role do náplně pracovních povinností generálního tajemníka přesvědčivě zdůvodnila, když uvedla, že „*je ustáleným zvykem aby vrchní představitel organizace zastával i reprezentativní funkci.*“⁸⁵ Pokud OSN představuje především sdružení 193 suverénních členských s odlišnými názory a zájmy, tak právě generální tajemník má za úkol zastávat a prosazovat společné hodnoty organizace. Mediálnímu obrazu generálního tajemníka, stejně tak jako i jeho reprezentativní funkci se podrobně věnuje sekce 4.4.

Pokud lze říci, že role generálního tajemníka je v Chartě definována pouze obecně a spíše vágně, pak je třeba rovněž upozornit, že v Chartě zcela absentuje jakákoliv smysluplná definice kvalifikací či schopností, které se od zastánců tohoto úřadu dají očekávat.

Jedinou výjimku z tohoto pravidla představuje článek 100 Charty, který jasně stanoví nezávislost generálního tajemníka. Dosavadní praxe v obsazování tohoto postu nasvědčuje existenci pravidla, které předpokládá, že generální tajemník nebude pocházet ze zemí disponujících stálým křeslem v Radě bezpečnosti. Stojí přitom za zmínku, že žádný občan těchto zemí svou kandidaturu na post generálního tajemníka nikdy neohlásil.

Vyjma požadavku nezávislosti však Charta žádné další požadavky na schopnosti generálního tajemníka neklade. Výše zmíněná zpráva přípravné komise z roku 1945 naproti tomu obsahuje překvapivě detailní popis očekávaných schopností budoucích zastánců tohoto úřadu. Komise v tomto ohledu vychází z přesvědčení, že „*generální tajemník bude mít celou řadu povinností administrativního charakteru, jejichž efektivní plnění si vyžádá celou řadu administrativních a exekutivních schopností, včetně schopnosti integrovat a monitorovat celý komplex orgánů OSN.*“⁸⁶ Snad i proto komise zmiňuje, že generální tajemník „*musí prokázat vůdčí schopnosti dostatečné k vybudování a zachování týmového ducha administrativy, která se skládá z mnoha národností.*“⁸⁷

Kromě již výše zmíněné potřeby pro politický úsudek, takt a integritu zmiňuje zpráva komise i fundamentální důležitost „*morální autority*“ generálního tajemníka,⁸⁸

⁸⁴ LUCK, Edward C. *The Secretary-General in a unipolar world.* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics.* str. 206.

⁸⁵ *Zpráva přípravné komise OSN ze dne 23. prosince 1945.* odst. 15.

⁸⁶ Tamtéž. odst. 12.

⁸⁷ Tamtéž. odst. 15.

⁸⁸ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat.* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics.* str. 54.

kteřá je „nutným předpokladem nezávislosti předpokládané v článku 100 Charty.“⁸⁹ Stejně tak komise klade důraz i na komunikační schopnosti budoucích zastánců úřadu, kteří budou mít za povinnost reprezentovat OSN před širší veřejností a zajistit „aktivní a neochvějnou podporu národů světa.“⁹⁰ Komise se tak snažila opakovaně zdůraznit, že generální tajemník musí disponovat kvalitami, které mu umožní vystupovat jako zosobnění „principů a ideálů Charty, kterých se Organizace spojených národů snaží dosáhnout.“⁹¹

Důležitost zmíněných schopností generálního tajemníka do značné míry potvrdila i delegace skládající se z bývalých úředníků Společnosti národů, která se účastnila sanfranciské konference jako neformální poradní skupina. Jeden z jejich představitelů tehdy uvedl, že generální tajemník musí disponovat „politickou či diplomatickou zručností, nikoliv však velkým věhlasem či slávou.“⁹² Doporučující stanovisko této delegace pak znělo následovně: „osoba generálního tajemníka v sobě musí snoubit především zdravý úsudek, odvahu, integritu a takt.“⁹³

Ve zpětném pohledu jsou závěry přípravné komise vsutku překvapivé, a to především v míře uvědomění praktických požadavků, které budou na budoucích generální tajemníky OSN nutně kladeny. Doporučení přípravné komise tak jasně dokazují, že státy si byly již na ustavující konferenci velice dobře vědomy jak kvalit a schopností, které bude role generálního tajemníka vyžadovat, tak i politicko-administrativní duality této funkce. O tom svědčí i fakt, že popis náplně práce generálního tajemníka z roku 1945 mu fakticky přisuzuje široce definované politické i reprezentativní povinnosti, které jdou jak za hranice stanovené Chartou, tak i za hranice pouhé administrativní a udržovací pracovní činnosti.

Výše zmíněná vágnost Charty se stejnou měrou vztahuje i na jmenovací proces generálního tajemníka. Charta sama o sobě nezakládá žádné časové omezení funkčního období generálního tajemníka, ani neustavuje konkrétní mechanismus k jeho odvolání. Současný pětiletý mandát vrchního správního úředníka OSN je výsledkem návrhu

⁸⁹ Zpráva přípravné komise OSN ze dne 23. prosince 1945. odst. 15.

⁹⁰ Tamtéž. odst. 17.

⁹¹ Tamtéž. odst. 17.

⁹² URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 16.

⁹³ Tamtéž.

Přípravné komise členských států, který akceptovalo Valné shromáždění. Během posledních dvou desetiletí se rovněž ustálila praxe jmenovat generálního tajemníka s počátkem funkčního období k prvnímu lednu a koncem k jedenáctému prosinci.⁹⁴

Stejně tak nebylo na ustavující konferenci projednána otázka jmenování generálního tajemníka dle rotujícího regionálního pořadí či načasování jmenovacího procesu. Tyto otázky však neadresovala ani zpráva přípravné komise.⁹⁵ Ačkoliv v posledních letech Rada bezpečnosti vykazala snahu jmenovat nového či potvrdit stávajícího generálního tajemníka v září či říjnu (tedy s předstihem dvou až tří měsíců před vypršením platného mandátu), praxe vykazuje mnohem značnou nestálost načasování jmenování, přičemž je třeba zdůraznit, že žádný oficiální dokument nezavazuje Radu bezpečnosti či Valné shromáždění k rozhodnutí v dané věci k určitému datu.

Stejně tak současná praxe rotujícího regionálního zastoupení je pouze výsledkem křehkého neformálního kompromisu mezi jednotlivými regionálními uskupeními. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že Charta samotná tuto problematiku nezmiňuje a výběr kandidátů na funkci generálního tajemníka se v minulosti řídil požadavkem regionální diverzity pouze částečně.⁹⁶

S ohledem na jmenování generálního tajemníka článek 97 Charty pouze stanoví, že „*generálního tajemníka jmenuje Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti.*“⁹⁷ To v praxi přisuzuje hlavní slovo ve výběru generálního tajemníka Radě bezpečnosti, respektive jejím pěti stálým členům disponujícím právem veta. Již závěry debaty týkající se článku 97 na ustavující konferenci OSN v San Franciscu v roce 1945 potvrdily zásadní roli stálých členů RB ve výběru generálního tajemníka. Většina participujících států současnou podobu článku 97 podpořila prohlášením, že „*hodnota generálního tajemníka, který nepožívá důvěru všech pěti stálých členů, by byla značně omezena.*“⁹⁸ Toto

⁹⁴ *UN Documents for Appointment of the Secretary-General.*

URL <<http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/appointment-of-the-secretary-general/>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.

⁹⁵ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat.* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics.* str. 56.

⁹⁶ Počet funkčních období generálních tajemníků v rámci regionálních uskupení: Západní Evropa – 6 období, Afrika – 3 období, Asie – 3 období, Latinská Amerika a Karibik – 2 období, Východní Evropa – žádné. URL <<http://www.unelections.org/?q=node/71>> vyhledáno dne 8. 9. 2013.

⁹⁷ Charta OSN, čl. 97.

⁹⁸ SKJELSBÆK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes.* str. 101.

vyjádření jen potvrzuje obecně ustálené přesvědčení, že generální tajemník je de facto vybírán pěti stálými členy RB, přičemž role zbytku Rady a Valného shromáždění ve jmenovacím procesu má pouze formální a ceremoniální ráz.

V praxi tak velmocí vybírají kandidáta na tuto funkci nikoliv na základě zkušeností a kvalifikace, ale spíše na základě politické přijatelnosti často průměrného kandidáta, který je akceptovatelný pro všech pět stálých členů RB. Sir Brian Urquhart tuto tezi potvrdil, když se nechal slyšet, že „*rozdílnost politických názorů [stálých členů Rady] předurčuje výběr kandidáta s minimální iniciativou, nápavitostí a nezávislostí.*“⁹⁹

Jak již bylo zmíněno výše, v historii OSN hrálo Valné shromáždění s ohledem na jmenovací proces generálního tajemníka pouze marginální roli, která se postupem času ustálila na formálním aktu posvěcení rozhodnutí Rady bezpečnosti. Samotná Charta však nikde nenaznačuje, že by Valné shromáždění mělo hrát takto pasivní roli v celém procesu. Je přitom třeba zdůraznit, že v počátcích fungování OSN zastávalo Valné shromáždění vůdčí roli v ustanovení procesů a pravidel jmenování generálního tajemníka.¹⁰⁰ Bylo to tedy právě Valné shromáždění, které ve své rezoluci 11(I) definovalo nejen funkční období šéfa OSN, ale i základní pravidla určující náplň úřadu a funkční povahu diplomatické imunity generálního tajemníka, stejně tak jako i nárok generálního tajemníka na přesně určený měsíční plat a plně vybavenou rezidenci na Manhattanu.¹⁰¹

Výše zmíněná rezoluce je zajímavá snad i proto, že zakládá povinnost všech členských států zdržet se zaměstnávání bývalých generálních tajemníků na jakékoliv pozici ve státní správě, „*kde by znalosti a informace nabyté generálním tajemníkem v době výkonu mandátu mohly být zdrojem ponižení či poškození ostatních států.*“¹⁰² V souvislosti s trváním funkčního období však daná rezoluce sice ustavuje pětiletý mandát, avšak jedním dechem rovněž dodává, že „*v absenci jasných ustanovení Charty si Valné shromáždění a Rada bezpečnosti mohou upravit délku mandátu v závislosti na budoucí zkušenosti.*“¹⁰³

⁹⁹ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 108.

¹⁰⁰ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 47.

¹⁰¹ *Podmínky ustavování generálního tajemníka*. Rezoluce Valného shromáždění A/RES/11 (I) ze dne 24. ledna 1946. URL <<http://www.worldlii.org/int/other/UNGARsn/1946/2.pdf>>, vyhledáno dne 8. 9. 2013.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

Stejná rezoluce zavedla i požadavek utajení v souvislosti se jmenovacím procesem generálního tajemníka. Toto ustanovení, které bylo později vloženo do jednací řádu RB i VS, určovalo, že jednání a volba v obou orgánech OSN s ohledem na jmenovací proces generálního tajemníka mají být striktně tajné. Valné shromáždění nicméně hned vzápětí tuto podmínku výrazně pozměnilo a od roku 1946 je ustálenou zvyklostí jmenovat na návrh prezidenta budoucího generálního tajemníka v otevřeném jednání.¹⁰⁴ Rada bezpečnosti se však striktně drží požadavku utajení a jednání i hlasování o doporučení drží v absolutní tajnosti.

Konstituční nástroj doporučení Rady bezpečnosti stejně tak jako i oficiální jmenování generálního tajemníka Valných shromážděním představuje rezoluce (RB či VS), která obsahuje jméno navrhovaného kandidáta, potažmo budoucího generálního tajemníka a dále i přesně definovanou délku jeho funkčního období. V případě rezoluce Valného shromáždění i odkaz na číslo rezoluce, ve které byl kandidát doporučen Radou bezpečnosti.¹⁰⁵ Tímto postupem bylo jmenováno všech sedm dosavadních generálních tajemníků. Jedinou výjimku, představuje prodloužení mandátu prvního generálního tajemníka OSN Trigve Lieho v roce 1950, o kterém rozhodlo v rezoluci pouze Valné shromáždění bez předchozího doporučení RB. Tomuto případu z počátků fungování OSN je třeba věnovat bližší pozornost, neboť ilustruje hned několik problémů, které dodnes obklopují jmenovací proces generálních tajemníků.

V roce 1950 první generální tajemník Lie k nelibosti Sovětského svazu výrazně podpořil vojenskou intervenci OSN v Severní Koreji. SSSR v odpovědi přerušil s Liem veškeré kontakty. Když ve stejném roce vyvstala otázka prodloužení mandátu generálního tajemníka, Sovětský svaz pohrozil vetem v případě Lieho opětovného jmenování. Zbývající stálí členové RB však pohrozili použitím práva veta na jakéhokoliv jiného kandidáta, čímž byl rozhodovací proces v RB zablokován.¹⁰⁶ SSSR navrhoval jako cestu z krize ustavení takzvané „troiky“, která by nahradila pozici generálního tajemníka třemi zástupci reprezentujícími západ, socialistický blok a tehdejší třetí svět.

¹⁰⁴ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 51.

¹⁰⁵ Rezoluce Valného shromáždění A/RES/61/3 ze dne 31. října 2006.

¹⁰⁶ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 18.

Tento návrh byl však většinou států odmítnut s tím, že by jeho přijetí pouze přeneslo studenoválečnou paralýzu mezivládních orgánů OSN i do Sekretariátu.¹⁰⁷

Valné shromáždění se však aktivně vložilo do řešení této institucionální krize a vydalo rezoluci prodlužující Lieho mandát bez souhlasu Rady bezpečnosti až do roku 1953. V této souvislosti je nutné zdůraznit hned několik okolností. Prodloužení mandátu generálního tajemníka proběhlo ve veřejně přístupném jednání, avšak samotné hlasování bylo utajené. Stejně tak stojí za povšimnutí, že prodloužení Lieho mandátu je zároveň i jediný případ, kdy valné Shromáždění v procesu jmenování generálního tajemníka hlasovalo. Ve všech ostatních případech přijalo rezoluci na základě konsenzu.

Zmíněný příklad ilustruje hned několik skutečností. V první řadě upozorňuje na fakt, že Valné shromáždění nebylo ve všech případech pouze pasivním pozorovatelem ve jmenovacím procesu generálního tajemníka. Zde je zapotřebí upozornit, že Charta hovoří pouze o „jmenování“ generálního tajemníka Valným shromážděním na základě doporučení Rady bezpečnosti, avšak o prodloužení mandátu stávajícího generálního tajemníka se nezmiňuje. Zůstává otázkou, nakolik je prodloužení mandátu kvalitativně a právně možné odlišit od jmenování, avšak ambivalence Charty v této oblasti otvírá prostor pro nejrůznější interpretace.

Za druhé je třeba zdůraznit, že Charta rovněž neupřesňuje, jakou formu by mělo mít ono „doporučení“ ze strany Rady bezpečnosti. Indie v roce 2006 za podpory Hnutí nezúčastněných zemí například předložila reformní návrh požadující po Radě bezpečnosti předložení většího počtu kandidátů (alespoň dvou) k závěrečnému výběru Valnému shromáždění.¹⁰⁸ Takový návrh však RB odmítla s tím, že si nenechá Valným shromážděním omezovat vlastní svobodu jednání. Stejně tak Kanada předložila návrh volající po revizi jmenovacího procesu, ačkoliv je třeba zmínit, že kanadské návrhy týkající se zvýšení transparentnosti celého procesu nebyly zdaleka tak radikální jako ty indické.¹⁰⁹ Kanadský návrh, který volal po ustavení veřejnosti přístupného slyšení kandidátů na generálního tajemníka po vzoru slyšení v americkém senátu, byl

¹⁰⁷ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 23.

¹⁰⁸ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 48.

¹⁰⁹ Tamtéž.

především odpovědí na rostoucí tlak veřejnosti týkající se nedostatku transparentnosti celého jmenování.

A konečně zatřetí, všechny výše zmíněné skutečnosti poukazují na dlouhodobě se zvyšující napětí mezi Valným shromážděním a Radou bezpečnosti s ohledem na rozložení moci ve jmenovacím procesu generálního tajemníka.¹¹⁰ Po období studené války, kdy se Valné shromáždění smířilo s druhořadou rolí ve jmenování generálního tajemníka, nastal ve zmíněném přístupu obrat, který dokládá i rezoluce Valného shromáždění 51/241 z roku 1997. Tato rezoluce slibuje nejen „větší transparentnost jmenování generálního tajemníka“¹¹¹, ale rovněž i odhodlání Valného shromáždění „plně využít jmenovacích pravomocí zakotvených v Chartě.“¹¹² Tento dokument sice blíže nespécifikuje jak vytyčených cílů dosáhnout, dal ale vzniknout pozdějším konkrétním návrhům, z nichž výše popsané návrhy Indie a Kanady představují jen drobný výsek.

Předcházející rozbor Charty OSN i očekávání zakládajících mocností má za cíl doložit nejen ambivalentní povahu Charty, ale rovněž i specifické funkce generálního tajemníka, které Charta sice explicitně nepředpokládá, avšak z povahy věci je možné je přímo odvodit či se odkázat na přípravné dokumenty a práci přípravné komise pro OSN z roku 1946. Vágnost Charty je v určitém slova smyslu spíše pozitivní, neboť umožňuje expanzivní interpretaci povinností generálního tajemníka v závislosti na měnícím se mezinárodním prostředí. Na druhé straně je třeba vyzdvihnout fakt, že původní architekti Charty zcela záměrně omezili nezávislou iniciativu generálního tajemníka, ale zároveň mu ponechali částečnou svobodu politického úsudku.

V praxi však generální tajemník zůstává v mnoha ohledech závislý na existenci či absenci politické vůle členských států, které si zachovávají rozhodující slovo v klíčových otázkách. Sekretariát může být sice podle článku 7 odstavce 1 nezávislým orgánem, stejně jako generální tajemník má být ze své povahy dle článku 100 nezávislý, avšak právě členské státy disponují schopností poskytnout generálnímu tajemníkovi prostředky a podporu k tomu, aby dosáhnul vytyčených cílů (či mu v tom případně zabránit). V tomto ohledu je třeba zdůraznit především roli stálých členů Rady bezpečnosti, kteří mají

¹¹⁰ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 47.

¹¹¹ Rezoluce Valného shromáždění č. 51/241. 22. srpna 1997.

¹¹² Tamtéž.

rozhodující slovo nejen v procesu jmenování a případného prodloužení mandátu generálního tajemníka, ale disponují rovněž i institucionální brzdou ve formě veta. Následující sekce si klade za cíl popsat proměny pravomocí generálního tajemníka v čase s důrazem na jednotlivé zastánce tohoto úřadu.

1.3 Historický vývoj funkce generálního tajemníka OSN

Postupující proces globalizace a zvyšující se zapojení aktérů do mezinárodních vztahů podnítily státy ke koordinaci stále většího počtu činností na půdě mezinárodních organizací.¹¹³ Tento proces nepochybně souvisí i s postupným rozšiřováním kompetencí generálního tajemníka OSN za posledních šest desetiletí. Z původně zamýšleného šéfa administrativy nově zakládané světové organizace se generální tajemník stal významným diplomatickým činitelem, který výrazně ovlivňuje chod celé OSN.¹¹⁴ Doposud v čele tohoto úřadu stálo 8 generálních tajemníků, kteří této funkci při rozdílném uplatňování jejich individuálních schopností vtiskli osobitý ráz.

Dosavadní generální tajemníci:

1. Trygve Lie (Norsko, 1946 – 1952);
2. Dag Hammarskjöld (Švédsko, 1953 – 1961);
3. U Thant (Barma, 1961 – 1971);
4. Kurt Waldheim (Rakousko, 1972 – 1981);
5. Javier Pérez de Cuéllar (Peru, 1982 – 1991);
6. Butrus Butrus-Ghálí (Egypt, 1992 – 1996);
7. Kofi Annan (Ghana, 1996 - 2006);
8. Pan Ki-mun¹¹⁵ (Jižní Korea, od 1. ledna 2007);

¹¹³ Globalizací se rozumí proces, v rámci kterého dochází k propojení politických, sociálních i kulturních a ekonomických událostí na celosvětové úrovni. Jakkákoliv událost, jež se ve světě stane, již není geograficky izolována. Více viz URL <<http://sociologie.czweb.org/globalizace.html>> vyhledáno dne 14. 2. 2014.

¹¹⁴ „Generální tajemník [...] je hlavním správním úředníkem Organizace.“ Charta OSN, kap XV, čl. 97.

¹¹⁵ Tisková zpráva z 19. 1. 2007. Informační centrum OSN v Praze vydalo po svolení Jihokorejce tiskovou zprávu, ve kterém uvádí, že v souladu s doporučením Ministerstva zahraničních věcí České republiky bude používat transkripci používanou mezinárodním společenstvím (revidovaná romanizace korejštiny): Ban Ki-moon. Přepis Pan Ki-mun je český vědecký přepis z korejštiny, který vychází z doporučení Ústavu pro

V dnešním mezinárodním společenství zastává generální tajemník OSN bezpochyby nejdůležitější úřednickou funkci na světě.¹¹⁶ Význam tohoto postu si uvědomovali již zakladatelé OSN, o čemž svědčí mimo jiné i fakt, že architekti Charty záměrně ponechali její ustanovení týkající se Sekretariátu v té nejjobecnější možné rovině.¹¹⁷ Stojí za zmínku, že Charta jako taková například neupřesňuje trvání funkčního období generálního tajemníka, ani neustavuje konkrétní mechanismus jeho odvolání. Současný pětiletý mandát vrchního správního úředníka OSN je výsledkem návrhu Přípravné komise členských států, který v roce 1946 formálně přijalo Valné shromáždění.

Snad právě díky neurčitosti Charty bylo úřadu generálního tajemníka na rozdíl od ostatních základních orgánů OSN umožněno dynamicky se vyvíjet a růst v závislosti na měnících se mezinárodních podmínkách.¹¹⁸ V praxi se tak náplň práce generálního tajemníka mnohdy vyvíjela v závislosti na historických okolnostech, změnách v bezpečnostním prostředí a očekávání mocností vůči této funkci.¹¹⁹ Třetí generální tajemník U Thant tento fenomén trefně vystihl ve svém proslovu o mezinárodní civilní správě z roku 1971, když poznamenal, že: „*Zatímco fundamentální cíle Charty zůstávají platné, [historické] okolnosti jsou stále v pohybu. V určitých momentech státy uvítají [ze strany generálního tajemníka] aktivismus, dynamický rozvoj a inovace, zatímco jindy je budou vnímat jako zhoubnou chorobu.*“¹²⁰

Akademická literatura věnovaná tématu generálního tajemníka se převážně shoduje v tom, že osobní kvality představitelů této funkce jsou sice důležité, ale měly by být vnímány jako podružné ve vztahu k ostatním faktorům.¹²¹ Výkon funkce generálního tajemníka tedy v první řadě ovlivňují faktory týkající se podoby mezinárodního prostředí, aktuálního rozložení sil ve světě, právně vymezených pravomocí v Chartě a ochoty členských států delegovat na Sekretariát důležité úkoly. Generální tajemník tedy nesmí

jazyk český. Nicméně oba způsoby přepisu jména nového generálního tajemníka OSN, česká vědecká transkripce i tzv. revidovaná romanizace korejštiny, jsou možné a správné.

URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1216>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.

¹¹⁶ KENNEDY, Paul. *Parlament světa*. str. 64.

¹¹⁷ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 15.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž. str. 16.

¹²⁰ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 4.

¹²¹ ZACHER, Mark. *The Secretary-General: Some Comments on Recent Research*. International Organization. Podzim 1969. Vol. 23 4. vydání. str. 938.

ztratit ze zřetele aktuální geopolitickou realitu své doby.¹²² Stejně tak musí mít pořád na paměti, že operuje pouze v dimenzích Charty a to ve světě nezávislých suverénních států, které i přes ideologické a vědecké posuny posledních desetiletí stále primárně zastávají své národní zájmy.¹²³

Individuální schopnosti a osobní kvality jednotlivých generálních tajemníků tedy nemohou samy o sobě zapříčinit pozitivní změny v mezinárodním prostředí, pokud si státy takovou změnu nepřejí. Osobní predispozice a počínání představitelů tohoto úřadu však bezpochyby mohou mezinárodní podmínky ovlivnit v negativním slova smyslu, což ilustruje i počínání Josepha Avenola v čele tajemnického úřadu SN, který svou rezignací na princip nestrannosti uspil zánik této mezinárodní organizace.

Následující sekce si klade za cíl shrnout měnící se podobu funkce generálního tajemníka v čase. Důraz je kladen především na mezinárodní prostředí, ve kterém museli jednotliví generální tajemníci naplňovat svůj mandát. Stejně tak tato sekce vyzdvihuje i jejich významné úspěchy, které vedly k rozšíření či redefinici pravomocí tohoto úřadu. Faktem však zůstává, že každý generální tajemník přinesl do této funkce i vlastní osobitý styl, ideály a pracovní postupy.¹²⁴ I těmto otázkám bude na následujících stránkách věnována značná pozornost. S ohledem na výše zmíněnou tezi by však tyto faktory měly být vnímány spíše jako podružné skutečnosti, neboť v konečném důsledku úspěch či selhání generálního tajemníka závisí primárně na vůli členských států a na úzkém manévrovacím prostoru, který Charta OSN nejvyššímu správnímu úředníkovi této organizace nabízí.

1.3.1 Trygve Lie

V počátečním překlenovacím období existence Organizace spojených národů sloužil jako její generální tajemník dřívější výkonný předseda Přípravné komise OSN,¹²⁵ Brit Gladwyn Jeb, který setrval v úřadu od srpna 1945 až do oficiálního jmenování generálního tajemníka v únoru 1946. Prvním řádně jmenovaným generálním tajemníkem nově vzniklé mezinárodní organizace se stal norský politik Trygve Lie.

¹²² THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 5.

¹²³ Tamtéž. str. 6.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Překlenovacím obdobím je myšleno období od podpisu Charty do řádného jmenování prvního generálního tajemníka v souladu s ustavujícími mechanismy Charty (pozn. autora).

Stojí přitom za povšimnutí, že současné akademické kruhy stále nejsou schopny uspokojivě rozkrýt, co tehdy vedlo Sovětský svaz k přijetí Lieho jako vhodného kandidáta. Ten o funkci generálního tajemníka nikdy aktivně neusiloval, přičemž důvody jeho jmenování mu zůstávaly záhadou. Sám Lie si při jedné příležitosti položil otázku: „*Proč tento obrovský úkol připadl odborářskému právníkovi z Norska?*“¹²⁶ Lie tak hned v počátku svého působení v čele OSN naznačil, že nedisponoval zkušenostmi a trpělivostí předpokládající úspěšný výkon funkce, kterou popsal svému nástupci jako „*nejnemožnější práci na planetě*“.¹²⁷ Faktem nicméně zůstává, že Lie měl své působení značně ztíženo celou řadou faktorů, z nichž jen některé souvisely s jeho povahou a diplomatickou neobratností.

Během svého funkčního období čelil Lie výzvě dvojí povahy. V první řadě mu připadl nelehký úkol definovat svým působením jedinečnou a v Chartě z větší části neupřesněnou roli hlavního správního úředníka.¹²⁸ Tento úkol byl zároveň výrazně znesnadněn okolnostmi, se kterými původní zakladatelé OSN nepočítali. Jmenovitě se jednalo především o eskalující mezinárodní napětí a vyostřující se dynamiku studené války, která do značné míry paralyzovala ochotu mocností ke spolupráci.

Druhou výzvu Lieho funkčního období představovalo relativně krátké překlenovací období od podpisu Charty do počátku praktického fungování OSN. Zatímco Společnost národů spoléhala před zahájením své činnosti na přechodnou lhůtu dvou let, Organizace spojených národů měla k dispozici pouhý půlrok příprav pod vedením Gladwyna Jeba, který byl věnován převážně formulaci jednacích řádů a interních administrativních nařízení. S nástupem Lieho do funkce v únoru 1946 měla podle očekávání států započít i praktická činnost OSN jako takové. V praxi to znamenalo, že valná většina zaměstnanců Sekretariátu musela být rekrutována po nástupu Lieho do funkce, a to v relativně krátkém čase. Prvnímu generálnímu tajemníkovi rovněž připadl úkol obstarat veškeré náležitosti

¹²⁶ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 17.

¹²⁷ „*The most impossible job on earth*.“ URL<<http://www.indianexpress.com/news/pursuing-the--most-impossible-job-----/7039/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹²⁸ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 18.

spojené s financováním, stavbou a v neposlední řadě i s výběrem místa budoucího ústředí OSN.¹²⁹

V těchto administrativních a technických úkolech si Trygve Lie počínal znamenitě. Osobně například přesvědčil Johna D. Rockefellera, aby OSN daroval parcelu v zátoce East River na Manhattanu.¹³⁰ Lie rovněž shromáždil mezinárodní tým architektů vedený Wallacem Harrisonem, jehož členové Le Corbusier a Oscar Niemayer se již v době návrhu budovy těšili postavení ikon internacionálního slohu.¹³¹ Společně dali konečnou podobu dnes již proslulé budově Organizace Spojených národů na United Nations Plaza v New Yorku.

Na druhé straně Lieho angažmá v citlivých politických otázkách bylo přijímáno se vzrůstající nelibostí ze strany členských států, které měly zájem na omezení působení generálního tajemníka na oblast administrativních úkonů. Sám Lie byl nicméně považován za charismatického a kompetentního vůdce, jehož kvality však v kontextu stupňujícímu se soupeření mezi Východem a Západem velmoci příliš neoceňovaly.

K nelibosti mnohých členských států Lie často veřejně obhajoval a prosazoval svá osobní politická přesvědčení, která byla ze své podstaty partikulární. Svou razantní politikou zastávající vstup komunistické Číny do OSN si tak například znepřátelil Spojené státy v době, kdy na americké domácí politické scéně vrcholily mccarthyovské čistky a celospolečenská antikomunistická hysterie.¹³²

Vůbec nejzásadnějšího diplomatického přehmatu se Lie dopustil, když jako první generální tajemník OSN implicitně uplatnil svou pravomoc pod článkem 99 Charty a předložil Radě bezpečnosti k projednání otázku severokorejské agrese vůči Jižní Koreji. Lie se rozhodl k tomuto postupu po obdržení depeše Komise OSN pro Koreu (UNTCOK) z 25. června 1950, která mimo jiné informovala generálního tajemníka o „*probíhajících útocích ze strany Severní Koreje po celé délce 38. rovnoběžky*.“¹³³ Tato zpráva dále

¹²⁹ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 18.

¹³⁰URL<<http://www.norway-un.org/NorwayandUN/The-Legacy-of-Trygve-Lie/Trygve-Lie-first-UN-Secretary-General/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹³¹ Fact Sheet: History of United Nations Headquarters, str. 1.

URL<http://visit.un.org/wcm/webdav/site/visitors/shared/documents/pdfs/FS_UN%20Headquarters_History_2012.pdf> vyhledáno dne 10. 08. 2013.

¹³² SKJELSBÆK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 102.

¹³³Depeše Dočasně komise OSN pro Koreu generálnímu tajemníkovi OSN ze dne 25. Června 1950. UNSC, No. 15, 473. Zasedání RB, S/1496. str. 2.

upozornila Sekretariát na možnost eskalace v plnohodnotnou válku, která by svým rozsahem mohla ohrozit mezinárodní mír a bezpečnost. Z tohoto důvodu závěr zprávy generálnímu tajemníkovi navrhl zvážit „možnost předložení dané otázky k projednání v Radě bezpečnosti“.¹³⁴

Lie doporučení UNTCOK vyslyšel a požádal prezidenta RB o zařazení přednostního bodu „agrese vůči Korejské republice“ na agendu Rady.¹³⁵ Zástupce Sovětského svazu ostře odsoudil Lieho postup, obvinil jej z předpojatosti a přinutil Radu ke změně bodu agendy, který byl nakonec projednán pod názvem „stížnost týkající se možné agrese vůči Korejské republice“.¹³⁶ Generální tajemník v průběhu tohoto zasedání bez předchozích konzultací s členy Rady dramaticky upozornil, že „současná situace představuje závažné porušení mezinárodního míru.“¹³⁷ Lie dále uvedl: „Osobně se domnívám, že Rada bezpečnosti je jediný kompetentní orgán, který se s touto situací musí vypořádat. Vidím jako jasnou povinnost Rady bezpečnosti učinit takové kroky, které povedou k znovuuštění míru v této oblasti.“¹³⁸

Lie se tímto prohlášením aktivně vložil do řešení krize a zaujal, ať již vědomě či nikoliv, politický postoj shodný s preferencemi západních mocností. Svým proslovem si proti sobě obrátil hned několik členů Rady včetně Sovětského svazu, kteří nesli s nelibostí, že generální tajemník diktuje Radě bezpečnosti, jak by měla v dané věci postupovat. Lie v tomto případě, zdá se, pozapomněl na doporučení Přípravné komise OSN, která v souvislosti s aplikací článku 99 Charty generálního tajemníka upozorňovala na potřebu extrémní opatrnosti a taktu.

Lie tak díky svému důraznému odsouzení severokorejské agrese ztratil veškerou důvěru a podporu SSSR, čímž prakticky ukončil své aktivní působení v čele organizace. Zástupci Sovětského svazu jej od onoho osudného zasedání zcela ignorovali a bojkotovali veškeré jeho iniciativy. Když ve stejném roce došlo na otázku prodloužení působení

¹³⁴ Depeše Dočasné komise OSN pro Koreu generálnímu tajemníkovi OSN ze dne 25. Června 1950. UNSC, No. 15, 473. Zasedání RB, S/1496, str. 2.

¹³⁵ URL <<http://www.historyandtheheadlines.abc-clio.com/contentpages/ContentPage.aspx?entryId=1498223¤tSection=1498040&productid=33>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹³⁶ Zpráva Přípravné komise OSN, sekce „článek 99“, str. 176 – 177, paragraf 8.

URL <http://untreaty.un.org/cod/repertory/art99/english/rep_orig_vol5-art99_e.pdf> vyhledáno 8. 8. 2013.

¹³⁷ TRYGVE, Lie. *Security Council Statement*. URL <<http://www.historyandtheheadlines.abc-clio.com/contentpages/ContentPage.aspx?entryId=1498223¤tSection=1498040&productid=33>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹³⁸ Tamtéž.

generálního tajemníka, Sovětský svaz pohrozil použitím veta v případě Lieho nominace na druhé funkční období.¹³⁹ První generální tajemník veřejně uznal neudržitelnost své situace v říjnu roku 1952, kdy předstoupil před Valné shromáždění a prohlásil, že „*po několika měsících úvah jsem se rozhodl předložit vám svou rezignaci na post generálního tajemníka OSN.*“¹⁴⁰ Lie však zůstal až do poslední chvíle politikem, kterému nevadilo obětovat princip nestrannosti na oltář svého osobního politického přesvědčení. Ve stejném proslovu ještě jednou obvinil své oponenty z neupřímnosti a podkopávání mezinárodního míru, když prohlásil, že „*příměří lze dosáhnout pouze, pokud Sovětský svaz, Čínská lidově-demokratická republika a Severokorejci prokáží upřímnou snahu ukončit boje.*“¹⁴¹

Lie se tedy v konečném důsledku stal obětí vlastního charismatu a politického umu, který byl pro některé státy jen stěží přijatelný. Během svého funkčního období se Lie opakovaně projevoval jako typický politik a zaujímal vyhraněná politická stanoviska v citlivých otázkách. Ke konci Lieho funkčního období byl v důsledku sovětských bojkotů Sekretariát paralyzován a značně demoralizován. Dobrovolný odchod Trygve Lieho z funkce znamenal pro OSN možnost restartu vztahů se sovětským blokem a počátek stabilizace po četných politických bouřích. Lieho největším odkazem, kromě toho, že názorně ilustroval všem svým nástupcům, čeho by se měl generální tajemník vyvarovat, tak zůstává především symbol internacionalismu v podobě centrály OSN v New Yorku.

1.3.2 Dag Hammarskjöld

Dag Hammarskjöld byl jmenován do funkce v dubnu 1953, poté co Rada bezpečnosti odmítla celou řadu předchozích kandidátů. Členové Rady byli v době jeho jmenování přesvědčeni, že státní úředník ze Švédska nebude inklinovat k výraznějšímu politickému angažmá, jak to měl ve zvyku jeho předchůdce. Mnohé státy však byly

¹³⁹ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 102.

¹⁴⁰ Rezignační proslov Trygve Lie před Valným shromážděním OSN.

URL <<http://www.britishpathe.com/video/trygve-lie-resigns/query/Trygve>> vyhledáno 9. 8. 2013.

¹⁴¹ Tamtéž.

nemile překvapeny, když se z původně nevýrazného byrokrata stal respektovaný státník světového významu.¹⁴²

Hammarskjöld nastoupil do úřadu v nelehké době. Zaměstnanci Sekretariátu, které měl generální tajemník inspirovat svým vedením, byli po kontroverzním funkčním období a předčasné rezignaci Trygve Lieho demoralizováni bojkoty OSN ze strany některých členských států. Na mezinárodní scéně se naplno projevila studená válka, která rozdělila národy světa na dva znesvářené tábory a bezmocně přihlížející většinu států třetího světa. Lidské pokolení vůbec poprvé začalo vnímat reálnou hrozbu konce dějin v důsledku možné nukleární konfrontace supervelmocí.

I přes značně neblahou situaci však Hammarskjöld úspěšně pozvedl úřad generálního tajemníka OSN tím, že mu vtiskl nový význam a vydobyl pro něj respekt mezinárodní veřejnosti.¹⁴³ Svůj první rok ve funkci se Hammarskjöld soustředil především na reorganizaci a pozvednutí morálky zdecimovaného Sekretariátu. V tomto období se rovněž snažil podle vlastních slov vyvarovat překotného „*vpádu na [mezinárodní] scénu*“ a trpělivě vyčkával krizi, k jejímuž řešení by státy mohly využít jedinečné povahy funkce generálního tajemníka.

Své příležitosti se Hammarskjöld dočkal v roce 1954.¹⁴⁴ Během války na korejském poloostrově bylo zajato sedmnáct amerických pilotů Čínskou lidově demokratickou republikou (ČLDR) a obviněno ze špionáže. Ve Washingtonu v důsledku tohoto incidentu zavládlo obecné pobouření. Spojené státy předložily danou otázku k projednání v Radě bezpečnosti, nicméně sovětské veto pohřbilo možnost přimět Peking k vydání pilotů. Americká vláda se ocitla v patové situaci, neboť vehementně odmítala uznat komunistickou vládu ČLDR. Formální žádost směřující na vládu ČLDR ohledně propuštění pilotů tedy nepřipadala v úvahu.

Stupňující se politické napětí ve Washingtonu a paralýza RB v důsledku sovětského veta přiměla Valné shromáždění k přijetí rezoluce, jež požádala generálního tajemníka, aby se situací začal neprodleně zabývat. Hammarskjöld k překvapení značné části mezinárodního společenství neprodleně oznámil svůj brzký odlet do Pekingu, kde zahájil

¹⁴² CHESTERMAN, Simon. *Introduction: secretary or general?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 3.

¹⁴³ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 3.

¹⁴⁴ Proslov švédského premiéra Fredrika Reinfeldta u příležitosti památky Daga Hammarskjölda. 22. září 2011. URL <<http://www.government.se/sb/d/7966/a/176250>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.

jednání s tehdejšími ministrem zahraničí Čou En-lajem o propuštění amerických pilotů. V den svých padesátých narozenin obdržel Hammarskjöld osobní telegram od Čou En-laje, který popřál generálnímu tajemníkovi vše nejlepší a zároveň jej informoval o skutečnosti, že všech sedmnáct amerických pilotů je na cestě zpět do USA.¹⁴⁵

Hammarskjöldův úspěch jasně demonstroval, že úřad generálního tajemníka může v určitých situacích posloužit jako vhodný nástroj ke zvládnutí závažných mezinárodních sporů. Pro USA představovala celá epizoda cenné zjištění, neboť si uvědomily, že nezávislý generální tajemník má potenciálně mnohem větší hodnotu, nežli tajemník, který je v područí Washingtonu.¹⁴⁶

Mezinárodní prestiž Daga Hammarskjölda i renomé OSN v důsledku výše popsaných událostí značně stouply. Sám Hammarskjöld byl od své návštěvy Pekingu uznáván jako obratný vyjednávač a schopný mediátor, který se těšil pozhledu Západu i Východu, ale přitom byl povznesen nad vyhrocenou rétoriku studené války. Snad i proto jej jeho nástupce ve funkci, U Thant, popsal jako „*diplomata s neobyčejnými schopnostmi a vnímavostí, stejně tak jako i neúnavného a vynalézavého vyjednávače*“.¹⁴⁷

Na rozdíl od svého předchůdce si Hammarskjöld uvědomil, že veřejná politická prohlášení odsuzující tu či onu stranu sporu jsou s ohledem na logiku studené války nepraktická. Namísto toho zavedl a hojně praktikoval metodu, kterou sám nazýval „*tichou diplomacií*“.¹⁴⁸ Hammarskjöld v rámci této strategie osobně cestoval do oblastí sužovaných krizí a snažil se, mnohdy úspěšně, poskytnout dobré služby znepráteleným stranám. Tyto praktiky byly později přejaty i Hammarskjöldovými nástupci a dnes tvoří již standartní portfolio činností generálního tajemníka.

Vůbec nejvýraznějším počinem Hammarskjölda v úřadu bylo zavedení instituce mírových operací, které se staly logickou odpovědí na paralýzu RB v důsledku soupeření supervelmocí. Kapitola VII Charty věnovaná kolektivním donucovacím opatřením předpokládá, že použití síly bude podléhat rozhodnutí stálých členů Rady. Články 43 až

¹⁴⁵ Záznam tiskové konference Daga Hammarskjölda u příležitosti propuštění 15 amerických pilotů držených v Čínské lidově demokratické republice.

URL <<http://www.daghammarskjold.se/video-audio/release/>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.

¹⁴⁶ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 22.

¹⁴⁷ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 3.

¹⁴⁸ „*quiet diplomacy*“. *Dag Hammarskjöld - the Peacemaker*.

URL <<http://www.sweden.se/eng/Home/Society/Government-politics/Reading/Dag-Hammarskjold--the-Peacemaker/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

47 rovněž implikují, že právě tyto státy poskytnou jádro ozbrojených sil, nad kterými si RB jako celek zachová strategické i taktické velení.

Tento postup se stal v atmosféře studené války prakticky nemyslitelný. Mírové operace, které předpokládají pouze minimální použití síly, nestrannost a souhlas stran konfliktu, se staly efektivní alternativou pro zvládnání eskalujících vnitrostátních konfliktů, s jejichž hrozbou původní architekti Charty vůbec nepočítali.

Kolektivní donucovací opatření nemohli vnitrostátní konflikty vyřešit. Proto bylo třeba nalézt alternativu. Dag Hammarskjöld přiřadil mírové mise do „šest a půlté kapitoly Charty OSN”,¹⁴⁹ tedy na rozhraní mezi tradiční metody řešení konfliktů mírovou cestou podle kapitoly VI a silové řešení podle kapitoly VII Charty OSN, neboť svým charakterem překračují kapitolu VI (pokojné řešení sporů, vyjednávání a zprostředkování) a současně nenaplnují podmínky kapitoly VII (akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných), tj. neplní donucovací funkce. Mise jsou tedy spíše konkrétní realizací některých ustanovení Charty, která jsou obecného charakteru.¹⁵⁰

Hammarskjöld získal podporu velmocí pro mírové operace především proto, že jejich složení i velení podřídil striktnímu principu nestrannosti. Tyto operace byly zpravidla složeny z nestálých členů RB a ostatních států, přičemž velící funkce připadla úřadu generálního tajemníka, nikoliv stálým členům RB.

Otázce působení generálního tajemníka v oblasti mírových operací se věnuje samostatná kapitola této práce. Tato sekce nabízí pouze stručné shrnutí, které zdůrazňuje klíčovou úlohu, kterou Dag Hammarskjöld sehrál v této oblasti.

Je přitom paradoxní, že právě mírové operace představující největší Hammarskjöldův odkaz, se mu v konečném důsledku staly osudné. V roce 1960 došlo k eskalaci napětí v Demokratické republice Kongo (DRC), kterým se nechtěla Rada bezpečnosti, ani Valné shromáždění příliš zabývat. Hammarskjöld vnímal jako svou povinnost aktivně se vložit do konfliktu a kompenzovat tak neschopnost ostatních orgánů OSN dospět k rozhodnutí. Hammarskjöld využil svého práva pod článkem 99 Charty a

¹⁴⁹ *Jdou tam, kam jiní nemohou nebo nechtějí*. UN bulletin. roč. 2008, č. 2, str. 5.

URL< <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1412>> vyhledáno dne 20. 10. 2012.

¹⁵⁰ Jedná se především o článek 1 odstavec 1, kde je řečeno, že OSN je oprávněno konat účinná kolektivní opatření k udržení míru a k pokojnému řešení sporů. Dále pak článek 42, který říká, že Rada bezpečnosti OSN může podniknout takové vojenské akce, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru. V článku 43 odstavci 1 Charty jsou státy zavázány k tomu, aby OSN na základě určitých podmínek poskytly vojenské jednotky.(pozn. autora).

požádal RB o projednání dané otázky. Rada bezpečnosti na jeho naléhání schválila vyslání mírové mise ONUC,¹⁵¹ která byla v prvních třech měsících svého působení nadmíru úspěšná.

V září 1960 však došlo ke zhroucení vlády národní jednoty a obnovení bojů mezi pozdějším prezidentem Mobutu podporovaným Západem a premiérem Lumambou podporovaným Východem. Opětovné vypuknutí konfliktu z pochopitelných důvodů paralyzovalo rozhodovací orgány OSN. Generálnímu tajemníkovi tedy připadl nelehký úkol rozhodnout o nasazení jednotek ONUC ve prospěch jedné ze znesvářených stran. Převážně Belgičany tvořená mírová operace nakonec podpořila Západem preferovaného Josepha-Desire Mobutu, čímž fakticky rezignovala na svou nestrannou úlohu.

V říjnu 1960 předstoupil rozhněvaný lídr SSSR Chruščov před Valné shromáždění a předložil státům světa seznam požadavků, přičemž upozornil, že v případě jejich odmítnutí je Sovětský svaz připraven obejít mírotvorné snahy OSN a zasáhnout do situace v DRC vojensky. Jedním z požadavků bylo i odstoupení Daga Hammarskjölda, kterého Chruščov vyzval k tomu, „*ať sebere dost odvahy k rezignaci*“.¹⁵²

Hammarskjöld v odpoledních hodinách téhož dne oslovil Valné shromáždění a jeho klidná, leč rozhodná odpověď na Chruščovův emotivní výpad byla odměněna nejdelšími ovacemi v historii Organizace spojených národů. Ve svém nejznámějším proslovu uvedl, že „*má rezignace by v této kritické a nebezpečné chvíli ohrozila fungování celé organizace. Na to nemám žádné právo, neboť mám odpovědnost vůči všem státům, pro které je OSN nadmíru důležitá. Tato odpovědnost stojí nad všemi ostatními úvahami (potlesk). Není to sovětský svaz, a ani žádná další velmoc, které potřebují OSN pro svoji ochranu. Tu potřebují především všechny ostatní státy. V tomto duchu lze tvrdit, že OSN je především jejich organizací (potlesk). Setrvám ve svém úřadě po dobu funkčního období jakožto služebník organizace v zájmu (potlesk) v zájmu všech ostatních států, dokud si to budou přát (potlesk)*“.¹⁵³

¹⁵¹ Rezoluce Rady bezpečnosti č. 143 ze dne 14. července 1960.

¹⁵² Chruščov hrozí Hammarskjöldovi. 3. října 1960.

URL <http://www.youtube.com/watch?v=-F_V2fQCKe4> vyhledáno dne 20. 8. 2013.

¹⁵³ „*I shall remain in my post*“. Proslov Daga Hammarskjölda z roku 1960.

URL <http://www.youtube.com/watch?v=xEQr_dbH79Q> vyhledáno dne 20. 8. 2013.

K jeho vlastní nelibosti byl po tomto prohlášení Hammarskjöld oslavován ve Spojených státech jako antikomunistický hrdina.¹⁵⁴ Zároveň se však ocitl v podobné situaci jako jeho předchůdce, který byl ke konci svého funkčního období ostrakizován Sovětských svazem.¹⁵⁵ Úřad generálního tajemníka v následujících měsících krize v DRC zcela pohltila. Sám Hammarskjöld se vydal do tohoto regionu v září roku 1961 ve snaze vyjednat příměří a podporu pro ONUC. Svou misi dobré vůle však nikdy nedokončil, neboť jeho letoun za záhadných okolností zřítíl nad územím dnešní Zambie. Havárii nikdo nepřežil.¹⁵⁶

Hammarskjöldova smrt zasáhla celý svět. Druhý generální tajemník však po sobě zanechal principy, precedenty, a vizi toho, co by měl tento úřad naplňovat, kterou se do dnešního dne inspirovali všichni jeho nástupci. Byl to právě Hammarskjöld, kdo přetvořil pozici generálního tajemníka OSN v aktivní, diplomatickou, moderační a vyjednávací funkci, kterou tento úřad zůstává dodnes. Hammarskjöld byl zároveň prvním generálním tajemníkem, který definoval doktrínu nezávislosti tohoto úřadu, čímž jej kvalitativně odlišil od předchozí funkce generálního tajemníka LN.¹⁵⁷ Hammarskjöld sice zdědil úřad v nelehké době, avšak svým příkladným počínáním a převážně bezchybnou analýzou svých možností se nejvíce zasadil o utváření a definování této instituce.¹⁵⁸

Po jeho smrti se nechal americký prezident J. F. Kennedy slyšet, že nyní „*lituje svého předchozího odmítavého postoje vůči politice OSN v Kongu.*“¹⁵⁹ Na adresu zesnulého generálního tajemníka prohlásil: „*Nyní si uvědomuji, že v porovnání s ním, jsem pouze malý muž. Dag Hammarskjöld byl největším státníkem tohoto století.*“¹⁶⁰ Druhý generální tajemník se po své smrti dočkal mnohých ocenění. Za své angažmá v DRC obdržel společně s OSN Nobelovu cenu za mír, přičemž v roce 2011 o něm The

¹⁵⁴ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 22.

¹⁵⁵ Ostrakizmus označuje „*hlasování či projevy směřující k vyloučení někoho z nějaké činnosti*“.
URL < <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/ostrakizmus-ostrakismus>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹⁵⁶ BBC News. *UN Secretary General killed in air crash*.
URL<http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/18/newsid_3790000/3790079.stm>
vyhledáno dne 20. 8. 2013.

¹⁵⁷ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 33 a 35.

¹⁵⁸ Tamtéž. str. 33.

¹⁵⁹ *UN Secretary-General Hammarskjöld - Reflections and personal experiences*.str. 28.
URL<http://www.dhf.uu.se/pdfiler/Dh_lecture_2007.pdf> vyhledáno dne 14. 8. 2013.

¹⁶⁰ Tamtéž.

Financial Times napsal, že „*Hammarskjöld zůstává ideálem, se kterým se poměří všichni jeho nástupci.*“¹⁶¹

Hammarskjöld tedy zemřel v kontroverzní době střetů o podobu a fungování úřadu generálního tajemníka i OSN jako takové. Ačkoliv tato problematika není dodnes s konečnou platností vyřešena, faktem zůstává, že právě za jeho funkčního období se OSN stala vůdčí organizací prosazující mír, bezpečnost a spolupráci ve světě.¹⁶² Dag Hammarskjöld, držitel Nobelovy ceny za mír, dodnes představuje zosobnění ambicí a nadějí, které lidstvo vkládá v budoucnost OSN.

1.3.3 U Thant

Po tragické smrti Daga Hammarskjölda pověřila Rada bezpečnosti barmského diplomata U Thanta, aby zastával funkci generálního tajemníka po dobu jednoho roku, který zbýval do konce Hammarskjöldova funkčního období. V následujícím roce byl U Thant jmenován v řádném procesu na celé funkční období, přičemž v roce 1966 byl jednomyslně jmenován na dalších pět let.¹⁶³

Dnešní akademická literatura jej popisuje spíše jako nevýrazného generálního tajemníka. Faktem však zůstává, že U Thant zdědil funkci SG v nejvyostřenějších letech studené války, ve které bylo OSN často marginalizováno a přehlíženo.¹⁶⁴ Sám U Thant byl v mnoha ohledech přesným protikladem svého předchůdce. U Thant se vyjadřoval jednoduše a přímo, zatímco Hammarskjöldovy proslovy byly plné nuancí a komplikovaných frází. U Thant byl rovněž proslulý svým neotřesitelným klidem, zatímco jeho předchůdce byl často emotivní a zapálený pro věc. Oba však spojovala neobyčejná odvaha a neochvějná morální integrita.¹⁶⁵

Ve svém působení v úřadě navázal U Thant na Hammarskjöldem prosazovanou tradici politické neutrality a nezávislosti úřadu generálního tajemníka. Sám U Thant svou filosofii vystihl v proslovu o mezinárodní civilní správě z roku 1971, když se nechal

¹⁶¹ The Financial Times. *The Road to Redemption*. 13. května 2011.

URL<<http://www.ft.com/cms/s/2/6ba2edc0-7c3a-11e0-a386-00144feabdc0.html#axzz1LqSIEXQ2>>
vyhledáno dne 15. 8. 2013.

¹⁶² THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 3.

¹⁶³ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 33.

¹⁶⁴ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 23.

¹⁶⁵ Tamtéž. str. 24.

slyšet, že „pokud si chce generální tajemník udržet důvěru vlád členských států, musí si zapovědět luxus vyřknutí soudů a morálních deklamací, kterého tak hojně požívají národní politici.“¹⁶⁶

U Thant však na rozdíl od svého předchůdce dlouhodobě zastával názor, že primární náplň práce generálního tajemníka by se měla soustředit na harmonizující funkci OSN,¹⁶⁷ která je obsažena v článku 1, odstavce 4, který stanoví, že OSN má „být střediskem, které by uvádělo v soulad úsilí národů o dosažení [...] společných cílů.“¹⁶⁸ U Thant se tak na rozdíl od svých předchůdců odmítal angažovat v kontroverzních politických krizích a soustředil se spíše na otázky společného zájmu, u kterých byla větší pravděpodobnost na dosažení schody mezi národy.

Byl rovněž pevně přesvědčen, že generální tajemník nesmí nikdy ztratit ze zřetele svůj závazek vůči lidstvu jako takovému. V této souvislosti například uvedl, že funkce generálního tajemníka v sobě obnáší i povinnost „zasadit se, jakkoliv to bude možné, o pozvednutí blahobytu celého společenství národů.“¹⁶⁹ Stojí přitom za povšimnutí, že U Thant byl prvním generálním tajemníkem, který otevřeně pojmenoval strukturální problémy sužující celé lidstvo. V jednom ze svých proslavů například upozornil, že „architekti Charty kladli příliš velký důraz na politické a vojenské konflikty. Dnešní OSN by se mělo rovněž zaměřit na hrozby globálního charakteru, které do budoucna ovlivní blahobyt všeho lidstva – chudobu, neudržitelný populační růst či environmentální hrozby.“¹⁷⁰ Snad i proto se U Thant zasadil o posílení činností OSN v oblasti humanitární a rozvojové pomoci třetímu světu.¹⁷¹

Třetí generální tajemník dále navázal na Hammarskjöldovu tradici diskrétní diplomacie, kterou aplikoval ještě důsledněji než jeho předchůdce. V poskytování dobrých služeb a v preventivní diplomacii byl U Thant zpravidla velice úspěšný,¹⁷² neboť zastával tezi, že generální tajemník by se měl vyvarovat veřejným prohlášením a namísto

¹⁶⁶ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 6.

¹⁶⁷ THAROOR, Shashi. „The most impossible job“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 37.

¹⁶⁸ Charta, 1, odst 4.

¹⁶⁹ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 5.

¹⁷⁰ Tamtéž. str. 14.

¹⁷¹ U Thant.

URL <<http://unic.un.org/aroundworld/unics/uthant/common/documents/UTHant.pdf>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹⁷² URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 24.

toho se soustředit na zodpovědné, avšak zcela neveřejné a diskrétní vyjednávání se stranami konfliktu. Sám U Thant tento postup, který mu žurnalisté mnohdy vyčítali jako netransparentní, obhájil slovy: „*Čím méně publicity, tím větší mají má vyjednávání šanci na úspěch. Mou povinností je zachovat si důvěru stran ve sporu, což občas znamená, že nemohu veřejně říci vůbec nic.*“¹⁷³

Správnost tohoto přístupu demonstroval U Thant v mnoha konkrétních situacích. Úspěšně například pomohl vyřešit otázku žádosti Bahrajnu o členství v OSN.¹⁷⁴ V několika případech rovněž nabídl své služby z vlastní iniciativy. U Thant se například úspěšně angažoval v otázce nigerijské občanské války. Eskalující konflikt ve Vietnamu se mu však odvrátit nepodařilo.¹⁷⁵ Vůbec nejvýraznějším příkladem jeho diplomatického umu je však U Thantovo počínání v době kubánské raketové krize, kdy lidstvo stálo na pokraji globální termonukleární války.¹⁷⁶

Poté co vyšlo v říjnu 1962 najevo, že SSSR aktivně rozmisťuje balistické rakety s jadernými hlavicemi na Kubě, zahájily Spojené státy 24. října námořní blokádu kubánského ostrova a požadovali okamžité stažení všech hlavic a ukončení dalších dodávek jaderných zbraní na Kubu. Chruščov označil americké požadavky za ultimátum, které kategoricky odmítl, a přidělil dopravním lodím směřujícím na Kubu vojenský doprovod. První námořní bitva mezi supervelmocemi se zdála být neodvratná.

Eskalující napětí zatlačilo jak Chruščova, tak i Kennedyho do zdánlivě bezvýhodné situace. Zatímco sovětské generálové nabádali Chruščova k pokusu o prolomení blokády, Kennedyho vojenští poradci tlačili prezidenta k okamžité invazi na Kubu. Právě v této chvíli největšího napětí se U Thant z vlastní iniciativy vložil do krize a zaslal oběma stranám totožnou žádost obsahující návrh k pozastavení všech námořních aktivit v okolí Kuby, což by dalo oběma státníkům prostor a čas k nalezení mírového řešení. Chruščov v odpovědi na U Thantův návrh uvedl: „*Vítám Vámi navrhouvanou iniciativu a souhlasím s Vaším návrhem.*“¹⁷⁷ Žádost generálního tajemníka rovněž

¹⁷³ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 5.

¹⁷⁴ Bahrain se stal členem OSN v roce 1971.

URL <<http://unic.un.org/aroundworld/unics/uthant/common/documents/UTHant.pdf>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

¹⁷⁵ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 24.

¹⁷⁶ DORN, Walter A., PAUK, Robert. *The closest brush: How a UN secretary-general averted doomsday*. str. 80.

¹⁷⁷ Tamtéž.

poskytla Kennedymu výbornou příležitost k pozdržení invaze na Kubu, která by dozajista přispěla k další eskalaci napětí. Obě strany tak v nejtemnější hodině krize s úlevou přijali U Thantův návrh, který jim umožnil zachovat si tvář, neboť žádost o zastavení námořních aktivit nebyla vnímána jako ultimátum jedné či druhé strany, ale jako vyvážená iniciativa neutrálního arbitra.

Následující dny poskytly oběma stranám dostatek času k vyjednávání, jejichž výsledkem byla U Thantem navržená dohoda předpokládající stažení sovětských raket z Kubu výměnou za stažení amerických raket Jupiter z Turecka. Američané rovněž přislíbili zdržet se invaze na Kubu i budoucích snah o změnu tamějšího vládního režimu Fidela Castra.

Role, kterou U Thant sehrál v celé krizi, by neměla být podceňována. Generální tajemník se po dosažení výše zmíněné dohody mezi SSSR a USA osobně vydal na Kubu a přesvědčil Castra ke spolupráci v naplňování vyjednaných podmínek. Později vedl U Thant americko-sovětská jednání v centrále OSN v New Yorku, která se zabývala otázkou jak ověřit plnění dohody. I zde U Thant prokázal své diplomatické schopnosti, neboť jako řešení navrhl možnost přeletů výzvědných amerických letadel nad Kubou.¹⁷⁸

Kubánská raketová krize jasně ukázala, že úřad generálního tajemníka může svou nezávislost a neutralitu v jistých situacích výrazně zúročit a přispět tak ke snížení napětí a vyřešení krize. V tomto ohledu stojí za zmínku, že mnozí akademici shodně uvádějí, že to byl právě generální tajemník U Thant, který svou aktivní iniciativou odvrátil soudný den lidského pokolení.

U Thantovo působení ve funkci je neprávem mnohými historiky i akademiky přehlíženo. Ačkoliv byl U Thant mediálně spíše nevýrazným generálním tajemníkem, zveřejněné dobové záznamy odhalují, že ve své době U Thant zásadně ovlivnil klíčové události, byť si s diskrétností sobě vlastní nečinil nárok na slávu a nikdy netrval na zveřejňování svých úspěchů. U Thant podle vlastních slov „*použil svůj úřad k posílení komunikace mezi stranami konfliktů a k vybudování mostu nad propastí oddělující Východ od Západu.*“¹⁷⁹ Jeho hlavním zájmem vždy bylo diskrétně dopomoci vládám světa k dosažení vzájemného porozumění a užší spolupráce. Viděl tento postup jako

¹⁷⁸ DORN, Walter A., PAUK, Robert. *The closest brush: How a UN secretary-general averted doomsday.* str. 83.

¹⁷⁹ THANT, U. *The role of the secretary general.* str. 8.

mnohem zodpovědnější, neboť tvrdil, že „zastávat oblíbená a partikulární stanoviska a veřejně odsuzovat strany sporu je tím nejsnazším postupem.“¹⁸⁰

Z úspěšného U Thantova působení v čele OSN se mohou poučit všichni jeho nástupci. Právě U Thant si jako první generální tajemník plně uvědomil, že výkon této funkce předpokládá působení v zajetí dvou protichůdných sil. Na jedné straně generální tajemník zosobňuje idealismus a globální cíle Charty. Na straně druhé však musí operovat v pragmatickém a často i sobeckém světě národních zájmů.¹⁸¹ U Thantův odkaz všem jeho nástupcům je poučením, že úspěšný generální tajemník musí být schopen mezi těmito paradoxy zdárně navigovat.

1.3.4 Kurt Waldheim

Desetileté funkční období rakouského kariérního diplomata Kurta Waldhaima mezi lety 1972 a 1981 se obešlo bez větších kontroverzí. Waldheim, který začal o post generálního tajemníka aktivně usilovat krátce po své neúspěšné kandidatuře na rakouský prezidentský úřad, se řadí z dnešního pohledu spíše k nevýrazným šéfům OSN.

Sedmdesátá léta se nesla v duchu všeobecné konsolidace a zmírnění napětí mezi supervelmocemi. Spojené státy a Sovětský svaz zahájily v rámci „politiky détente“ celou řadu diplomatických jednání,¹⁸² jejímž cílem bylo rozvinout spolupráci v oblastech společného zájmu a přinést tak větší stabilitu do jinak nejisté atmosféry studené války. Supervelmoci v této dekádě například zahájily sérii rozhovorů o omezení strategických zbraní (Strategic Arms Limitation Talks, SALT) či se zasadili o svolání konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (Conference on Security and Cooperation in Europe, KBSE).

Waldheim ze svého postu v čele OSN tyto zvyšující se diplomatické kontakty aktivně podporoval svoláváním mezinárodních konferencí o globálních otázkách pod záštitou Spojených národů. Díky jeho organizaci se uskutečnila například Konference o obchodu a rozvoji (Santiago, 1972), Konference o životním prostředí (Stockholm,

¹⁸⁰ THANT, U. *The role of the secretary general*. str. 8.

¹⁸¹ Tamtéž. str. 6.

¹⁸² termín „détente“ znamená uvolnění napětí, více viz URL < <http://www.obcinst.cz/americka-politika-detente/> > vyhledáno dne 4. 9. 2013.

1972), Konference o mořském právu (Caracas, 1974) či Světová konference o výživě (Řím, 1974).

Waldheimovo funkční období bylo rovněž doprovázeno politickým vzestupem vlivu tehdejšího třetího světa v rozhodovacích orgánech OSN. Hnutí nezúčastněných zemí (HNZ),¹⁸³ které vzniklo již v roce 1961, v sedmdesátých letech výrazně posílilo a stalo se největším hlasovacím blokem ve Valném shromáždění. Tento trend do značné míry předznamenal pozdější ideologický střet rozvinutého globálního Severu a rozvojového globálního Jihu, který dodnes zůstává hlavní dělicí linií na půdě OSN. Generální tajemník musel tyto měnící se okolnosti i zvyšující se počet rezolucí VS volajících po hájení zájmů třetího světa zohlednit ve svém počínání. Waldheim tak například ustoupil státům třetího světa, když výrazně rozšířil řady Sekretariátu o zaměstnance z těchto zemí.¹⁸⁴

Jeho diplomatické a smířčí snahy byly však mnohdy zastíněny velmocenskými iniciativami. Například během války na Středním východě v říjnu roku 1973 se Waldheim neúspěšně pokusil vložit do řešení eskalujícího napětí a volal po neodkladném svolání zasedání Rady bezpečnosti. Iniciativu v řešení tohoto konfliktu nicméně převzal tehdejší americký ministr zahraničí Henry Kissinger, který návrhy generálního tajemníka odmítl a namísto toho uplatnil zdržovací taktiku, která dala Izraeli díky absenci formálního odsouzení ze strany OSN dostatek času k obsazení strategických pozic nepřítele.

Z telefonního rozhovoru ze 7. října 1973 mezi Kissingerem a Waldheimem vyplývá, že generální tajemník po Kissingerově nátlaku nejen podpořil odložení zasedání Rady bezpečnosti na pozdější datum, ale rovněž mu pomohl zablokovat snahu Valného shromáždění projednat eskalující napětí na Středním východě. Ve výše zmíněném telefonním rozhovoru Waldheim dokonce poskytl Kissingerovi návod, jak daného cíle dosáhnout, když prohlásil, že odložením zasedání RB na dopoledne dalšího dne „*bychom se mohli vyhnout debatě na Valném shromáždění – podle procedurálních pravidel kvůli tomu Valné shromáždění zasedat nemůže, pokud bude zasedat Rada bezpečnosti*“.¹⁸⁵ Dobové záznamy přitom naznačují, že Waldheim si byl velice dobře vědom, že USA

¹⁸³ v anglickém jazyce je toto hnutí označováno jako Non-Alligned Movement. (pozn. autora).

¹⁸⁴ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 25.

¹⁸⁵ KISSINGER, Henry. *Krize*. str. 71.

budou v případě svolání RB vetovat jakoukoliv rezoluci volající po příměří alespoň do doby, než Izrael dosáhne svých stanovených vojenských cílů.¹⁸⁶

Výše zmíněný příklad ilustruje, že Waldheim byl ve svém počínání spíše opatrný. Záměrně se vyhýbal rozepřím s velmocemi a v největší možné míře jim vycházel vstříc. Jeho funkční období tak bylo sice poklidné, avšak bez výrazných změn či inspirativních iniciativ. Důkazem Waldheimovy opatrnosti může být i jeho odpověď na telegram, ve kterém ugandský prezident Idi Amin „vítá masakr izraelských olympijských atletů v Mnichově“ a zároveň si libuje, že „Německo je pro tuto událost příhodnou zemí, neboť zde Hitler spálil přes 6 milionů židů.“¹⁸⁷ Tento telegram po svém uveřejnění vyvolal mezinárodní pobouření. Když se žurnalisté dožadovali reakce, Waldheim za sebe poslal tiskového mluvčího, který prohlásil, že „generální tajemník nemá ve zvyku komentovat korespondenci s hlavami států“ a jedním dechem dodal: „Generální tajemník odsuzuje veškeré formy rasové diskriminace a genocidy.“¹⁸⁸

Snad i díky své přehnané zdrženlivost nedosáhl Waldheim nikdy statutu celosvětově známého a respektovaného státníka, jak tomu bylo například u Daga Hammarskjölda. Jeho zahraniční mise rovněž nevzbuzovaly příliš mnoho zájmu. V roce 1980 se Waldheim vydal do Iránu se záměrem vyjednat propuštění zajatých pracovníků americké ambasády. Ajatolláh Chomejní se s ním však odmítl setkat, neboť jej nepovažoval za významného mezinárodního státníka.¹⁸⁹

Po svém odchodu z OSN kandidoval Waldheim znovu – tentokrát již úspěšně – na post rakouského prezidenta. Krátce po jeho zvolení v roce 1986 nicméně vyšlo najevo, že se Waldheim za druhé světové války dobrovolně přidal k nacistickým úderným oddílům (SA) a s největší pravděpodobností se podílel i na represáliích vůči civilnímu obyvatelstvu. Waldheima následně označila celá řada zemí za personu non grata. V roce 1987 mu byl dokonce odepřen i vstup do USA.¹⁹⁰

¹⁸⁶ KISSINGER, Henry. *Krize*. str. 44.

¹⁸⁷ Jerusalem center for public affairs. *Israeli-Ugandan Relations in the Time of Idi Amin*.

URL <<http://jcpa.org/article/israeli-ugandan-relations-in-the-time-of-idi-amin/>> vyhledáno dne 5. 9. 2013.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Bangor Daily News. *Khomeini refuses to meet with Waldheim*. 4. ledna 1980.

URL <<http://news.google.com/newspapers?nid=2457&dat=19800104&id=UxNbAAAAIIBAJ&sjid=gk4NAAAAIIBAJ&pg=1732,1020249>> vyhledáno dne 5. 9. 2013.

¹⁹⁰ Los Angeles Times. *Waldheim's Bids to Lift Ban on His Entry to U.S. Denied*. 7. května 1990. URL <http://articles.latimes.com/1990-05-07/news/mn-274_1_kurt-waldheim> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

Ve zpětném pohledu je dnes Kurt Waldheim hodnocen spíše negativně. Poté co vyšla najevo jeho nacistická minulost, začala mezinárodní veřejnost pochybovat o Waldheimově morální integritě. I renomé OSN tímto skandálem značně utrpělo. Čtvrtý generální tajemník se však dokázal vyhnout té nejčastější chybě, které se zastánce tohoto úřadu zpravidla dříve nebo později dopustí – Waldheim působil ve funkci po dvě funkční období, aniž by si zneprátelil byť jen jednu ze supervelmocí. Waldheim měl být původně zvolen na třetí funkční období, avšak Čína trvala na tom, že příští generální tajemník by měl vzejít z rozvojového světa.¹⁹¹

1.3.5 Javier Pérez de Cuellar

Někdejší peruánský diplomat, spisovatel a politik je doposud jediným generálním tajemníkem pocházejícím z Jižní Ameriky. Pérez o post šéfa OSN na rozdíl od svého předchůdce neusiloval. Byl úspěšně nominován především díky svému předchozímu angažmá ve funkci zástupce generálního tajemníka pro politické otázky a to až poté, co Rada bezpečnosti odmítla celou řadu jiných kandidátů.¹⁹²

Peréz je popisován jako schopný, avšak spíše nenápadný vyjednávač, který ve výkonu své funkce spoléhal na diskrétní diplomacii i na řadu jím jmenovaných zvláštních vyslanců. Aktivně se angažoval v roli mediátora v případě války o Falklandské (Malvínské) ostrovy či během iránsko-irácké války. Pérez svým vyjednáváním mimo jiné dopomohl k relativně hladkému stažení sovětských vojsk z Afghánistánu.¹⁹³

Ačkoliv za svého působení dosáhl Peréz mnoha diplomatických úspěchů, nikdy se nepokusil tyto úspěchy veřejně prezentovat a vylepšit tak svůj mediální profil. Stejně jako Waldheim se i Peréz vyvaroval konfliktů se supervelmocemi. To mohlo být zapříčiněnou celou řadou okolností, od postupně se snižujícího mezinárodního napětí a zakonzervování studenoválečného konfliktu až po fakt, že v pořadí pátý generální tajemník se mohl poučit z působení a přehmatů všech svých předchůdců. Podle vlastních slov se Peréz ve svém působení v úřadu snažil především vyhnout „*dvojímu pokušení interpretovat roli*

¹⁹¹ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 26.

¹⁹² Tamtéž

¹⁹³ *UNGOMAP Background*.

URL <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/ungomap/background.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

generálního tajemníka přehnaně ambiciózně a příliš pokorně“, přičemž důraz kladl na nutnost jednat s „*politickou opatrností a prozíravostí*“.¹⁹⁴

Na konci svého druhého funkčního období byl Pérez neformálně požádán, aby přehodnotil svůj původní záměr neusilovat o prodloužení svého mandátu na dalších pět let. Pérez tuto možnost však odmítl a po skončení ve funkci generálního tajemníka se vrátil do diplomatického sboru své rodné země, kde později působil jako ministr zahraničních věcí a velvyslanec Peru ve Francii.

1.3.6 Butrus Butrus-Ghálí

Egyptský akademik a bývalý ministr zahraničních věcí se stal prvním generálním tajemníkem, kterému připadl nelehký úkol zastávat svou funkci v období dramatické transformace mezinárodního prostředí. Pád železné opony a rozpad Sovětského svazu předznamenal konec bipolárního rozložení sil ve světě. Konec studené války vyústil nejen v počátek dekády hegemonické nadvlády Spojených států, které zůstaly jedinou světovou supervelmocí, ale přinesl i postupný rozpad Jugoslávie a ukončení aktivního angažmá supervelmocí v afrických konfliktech.

Butrus-Ghálí čelil během výkonu funkce celé řadě krizí, se kterými se nedokázaly nepřipravené mírové sbory adekvátně vypořádat. OSN se v první polovině devadesátých let ocitla pod těžkou kritikou díky neschopnosti modrých přileb zabránit eskalaci násilí v Bosně a Hercegovině, Somálsku či ve Rwandě. I přes veškerou svou akademickou sofistikovanost byl Butrus-Ghálí až příliš arogantní a netaktní. V důsledku toho postupně ztratil přízeň jak svých kolegů, tak i významných členů OSN, jejichž podpora byla k vyřešení výše zmíněných problémů klíčová.¹⁹⁵

Již tak nelehkou pozici si šestý generální tajemník dále komplikoval svými někdy až příliš necitlivými veřejnými vystoupeními. Během tiskové konference v obleženém Sarajevu se například nechal slyšet, že „*si dokáže vybavit dvanáct až čtrnáct dalších míst na světě, kde se lidé mají stejně jako v Sarajevu*“.¹⁹⁶ Výrok vyvolal v Sarajevu obecné

¹⁹⁴ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 37.

¹⁹⁵ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 26.

¹⁹⁶ *Tisková konference generálního tajemníka OSN*. 31. prosince 1992.

URL <<http://liv.ac.uk/library/sca/owen/boda/sg92k31.pdf>> vyhledáno dne 3. 9. 2013.

pohoršení a v odpovědi na jeho návštěvu sdružení předních sarajevských intelektuálů uvedlo, že „*přítomnost [generálního tajemníka] je útokem na tu jedinou věc, která nám po devíti měsících utrpení ještě zbývá – naši integritu*“.¹⁹⁷

Butrus-Ghálí se ve svém počínání mnohdy odkazoval na význam a potřebu nestranného generálního tajemníka. V jednom ze svých proslovů uvedl: „*Pokud bych měl úřad generálního tajemníka popsat byt' jen jediným slovem, zvolil by slovo nezávislost*“.¹⁹⁸ V této souvislosti rovněž často citoval článek 100 Charty, který zaměstnancům Sekretariátu ukládá povinnost nežádat ani nepřijímat pokyny „*od žádné vlády ani od kterékoli jiné moci vně Organizace*“.¹⁹⁹ Stejně tak Butrus-Ghálí nejednou zdůraznil, že povinností generálního tajemníka je být za jakýchkoliv okolností připraven postavit se „*jakémukoliv tlaku, jakékoliv kritice a jakékoliv opozici v zájmu hájení nezávislosti úřadu Generálního tajemníka, tak jak stanoví Charta*“.²⁰⁰

V jeho podání však tato filosofie implikovala právo veřejně propagovat svá osobní politická přesvědčení i přes odpor a nesouhlas vlivných členských vlád, obzvláště pak Spojených států. Tento styl jej mnohdy odsuzoval k ostrým sporům s jedinou zbývající supervelmocí, respektive s tehdejší americkou velvyslankyní při OSN, Madeleine Albrightovou.²⁰¹

Butrus-Ghálí rovněž podcenil i význam konstruktivních vztahů se zaměstnanci Sekretariátu a s Radou bezpečnosti. S ohledem na Radu bezpečnosti byl Butrus-Ghálí prvním generálním tajemníkem, který se odmítl účastnit neformálních setkání Rady, které podle vlastních slov považoval za „*úporná*“.²⁰² Namísto toho jmenoval zvláštního velvyslance generálního tajemníka při RB, čímž se de facto připravil o možnost kultivovat osobní vztahy s významnými členy Rady.

¹⁹⁷ Boutros- Ghali in Sarajevo after warning of military action. 31. prosince 1993.

URL<<http://www.apnewsarchive.com/1993/Boutros-Ghali-in-Sarajevo-After-Warning-Off-Military-Action/id-fc6dab0cc1f528786754fbdfabc64989>> vyhledáno dne 2. 9. 2013.

¹⁹⁸ DAVIS, Garry. *OK, Mr. Secretary-General, the Jig Is Up- Now "Stand Aside" for World Government*. 1. ledna 1997. URL <<http://www.worldservice.org/issues/febmar97/general.html>> vyhledáno dne 2. 9. 2013.

¹⁹⁹ Charta, čl. 100.

²⁰⁰ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 35.

²⁰¹ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 27.

²⁰² *A Leading Article: A Churlish Objection*. The Independent.

URL<<http://www.independent.co.uk/voices/leading-article-a-churlish-objection-1534679.html>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

Butrus-Ghálí také otevřeně kritizoval vlastní Sekretariát, který na oplátku odmítal jeho autokratický manažerský styl, za který si u mnohých podřízených vysloužil přezdívku „faraón“. Jeho ostrý výrok v rozhovoru pro New York Times, že byrokracii je možné řídit pouze za pomoci „úskoků a náhlého násilí“,²⁰³ mu dozajista nepomohl získat loajalitu kolegů z řad Sekretariátu.

Pravdou nicméně zůstává, že Butrus-Ghálí ve svých veřejných vystoupeních mnohdy pravdivě poukazoval i na nepřipravenost Spojených národů vstoupit do jednadvacátého století. V této souvislosti hovořil o nutnosti „*decentralizace a delegace*“ úkolů OSN na regionální uskupení, neziskové organizace a ad hoc skupiny.²⁰⁴ Stejně jako i jeho předchůdci se Butrus-Ghálí ve stále větší míře spoléhal na řadu zvláštních vyslanců OSN, jejichž úkolem bylo zastoupit úřad generálního tajemníka při vyjednáváních v mnohých regionálních sporech.

Nadto však Butrus-Ghálí ve snaze zvýšit nezávislost organizace na členských státech osobně navázal a kultivoval vztahy mezi OSN a významnými nestátními partnery (nadmárodními společnostmi, mezinárodními lidskoprávními sdruženími, think-tanky a dalšími). Butrus-Ghálí jako první z generálních tajemníků otevřeně poukazoval na fakt, že OSN může být úspěšná v oblasti rozvoje pouze za předpokladu, že naváže spolupráci s organizacemi, které se na rozvoji přímo podílí. Na tyto snahy později navázali i jeho nástupci, kteří dokončili proces budování partnerství s občanskými sdruženími a soukromým sektorem.²⁰⁵

Díky své snaze o absolutní nezávislost na členských státech i četné kritice na adresu Spojených států se však stal pro Washington přítěží. Madeleine Albrightová společně s tehdejším prezidentem Billem Clintonem přišli s plánem, jak nahradit Butrus-Ghálího osobou s většími sympatiemi k USA. Když došlo na otázku prodloužení mandátu generálního tajemníka, Američané v Radě bezpečnosti několikrát Butrusovu nominaci vetovali, což nakonec vedlo ke zvolení Kofiho Annana. Butrus-Ghálí se tak s výjimkou Trygve Lieho, který rezignoval z vlastní vůle, stal jediným generálním tajemníkem, kterému bylo odepřeno druhé funkční období.

²⁰³ RIEFF, David. *The Bill Clinton of the UN*. New Republic. 6. srpna 1996.

²⁰⁴ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 44.

²⁰⁵ Tamtéž.

I přes svou značnou aroganci a pompézní styl vystupování dosáhl Butrus-Ghálí ve svém působení v úřadu značných úspěchů. Osobně se zasadil o úspěch mírových misí v Kambodži, El Salvadoru a Mosambiku.²⁰⁶ Během Ghálího krátkého funkčního období spatřila OSN nejdalekosáhlejší reformní úsilí v dějinách této organizace, jimiž se však zabývá samostatná kapitola této práce.²⁰⁷

1.3.7 Kofi Annan

Poté, co USA odepřely Egyptanovi Butrusu-Ghálímu druhé funkční období, zavládlo v OSN přesvědčení, že příštím generálním tajemníkem by měl v zájmu spravedlivého regionálního zastoupení být rovněž Afričan. Rodák z Ghany se západním vzděláním, který sloužil jak zástupce generálního tajemníka pro mírové operace, se stal ideální volbou, neboť měl díky svému předchozímu působení v Oddělení OSN pro operace na udržení míru (UN Department for Peacekeeping Operations, UNDPKO) úzké vztahy s většinou členů Rady bezpečnosti. Kofi Annan byl na rozdíl od Butruse-Ghálího rovněž proslulý svým klidem, neurážlivostí a schopností povznést se nad osobní politické rozepře. Nadto byl Annan jedním z nejmýřečnějších generálních tajemníků, přičemž jeho výroky byly zpravidla přijímány jako střídmé a vyvážené.²⁰⁸

Sedmý generální tajemník nastoupil do úřadu v nepřehledném a nelehkém období. Stejně jako jeho předchůdce byl i Annan nucen čelit důsledkům konce studené války a hegemonii Spojených států. Občanské války v Africe neubíraly na intenzitě, stejně tak však rostlo i povědomí o hrozbě mezinárodního terorismu. Zatímco Butrus se tyto problémy snažil řešit zpravidla tím, že je aktivně komentoval, Annan se o konkrétních krizích své doby vyjadřoval velice opatrně a snažil se posílit mezinárodní spolupráci tím, že světové představitele podněcoval k ustavení dlouhodobých cílů celého mezinárodního společenství.²⁰⁹

²⁰⁶ ADEBAJO, Adekeye. *Pope, Pharaon or prophet?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 156.

²⁰⁷ Tamtéž. str. 146.

²⁰⁸ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 28.

²⁰⁹ ANNAN, Kofi. *The MDGs' 2015 deadline must not be postponed*. Europe's World. podzim 2010. URL <http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/articleview/ArticleID/21712/language/en-US/Default.aspx> vyhledáno dne 2. 9. 2013.

Příkladem tohoto počínání může být i Annanova reakce na vojenský zásah NATO v Kosovu, který proběhl bez předchozí autorizace Rady bezpečnosti. Generální tajemník tento vojenský zásah nikdy přímo neodsoudil a namísto toho opatrně uvedl, že v „*určitých chvílích je použití ozbrojené síly legitimním nástrojem k prosazení míru.*“ Jedním dechem však dodal, že „*Rada bezpečnosti měla být do rozhodnutí použít ozbrojenou sílu zahrnuta*“.²¹⁰ Ještě více ilustrativní je Annanův článek nesoucí název „*Dva koncepty suverenity*“, který byl publikován v *The Economist* pouhé dva měsíce po zásahu NATO v Kosovu. Annan se v tomto článku převážně vyhýbá hodnocení počínání jednotlivých států během Kosovské války a namísto toho nabádá mezinárodní společenství k dialogu o „*redefinici státní suverenity*“ a k nalezení všeobecného konsenzu týkajícího se „*ospravedlnitelnosti humanitárních intervencí*“.²¹¹

Stejná logika vedla Annana i k zasazení se o vznik proslulých, ačkoliv dnes z větší části nenaplněných,²¹² rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals, MDGs) či globální dohoda (UN Global Compact, UNGC) mezi OSN a nadnárodními společnostmi, předpokládající větší důraz na environmentální udržitelnost a sociální otázky v počínání soukromého sektoru.²¹³

Tyto snahy z něj dělají vedle Daga Hammarskjölda jednoho z aktivnějších generálních tajemníků. Právě v Annanově funkčním období došlo k završení přerodu funkce generálního tajemníka z převážně administrativní pozice v roce 1945 až do dnešní podoby úřadu, která v sobě zahrnuje celou řadu politických, diplomatických, administrativních a reprezentativních úkonů.²¹⁴

Annan se záměrně odklonil od rezervovaného a minimalistického pojetí funkce generálního tajemníka některých svých předchůdců a otevřeně diskutoval otázky a vyšší principy, týkající se celého mezinárodního společenství. Podle vlastních slov viděl jako svou povinnost využít úřad generálního tajemníka jako „*nástroj k prosazování tolerance,*

²¹⁰ Kofi Annan's delicate balance. BBC News, 13. 4. 1999.

URL <http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1999/03/99/kosovo_strikes/318104.stm> vyhledáno dne 26. 10. 2012.

²¹¹ *The Economist*. *Two Concepts of Sovereignty*. 16. září 1999.

URL <<http://www.economist.com/node/324795>> vyhledáno dne 3. 9. 2013.

²¹² MARSHALL, Sarah Jane. *Flagging global sanitation target threatens other Millennium Development Goals*. Bulletin of the World Health Organization. Mar2004. Vol. 82. 3. vydání. str. 234-235.

²¹³ UN Global Compact. *The Ten Principles*.

URL <<http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/>> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

²¹⁴ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 29.

*demokracie, lidských práv a dobrého vládnutí (good governance),²¹⁵ které jsou podle mého názoru všeobecně platné“.*²¹⁶

Tohoto cíle se snažil Annan dosáhnout dvěma způsoby. V první řadě si sám kladl za povinnost „veřejně prosazovat všeobecná lidská práva a obhajovat oběti násilí, ať se již nacházejí kdekoliv“.²¹⁷ Tento přístup mu v pozdějších letech jeho působení vysloužil přezdívky „prorok“ či „sekulární papež“.²¹⁸ Stejně tak se Annan snažil po vzoru svých předchůdců využít vliv svého úřadu k pokojnému řešení sporů v případech, kdy věřil, že efektivní mediace z jeho strany má naději na úspěch.²¹⁹

Annan byl na rozdíl od Butruse-Ghálího značný politický realista a pragmatik upozorňující na fakt, že „generální tajemník operuje ve skutečném světě, kde ustanovení Charty jsou obecným ideálem a konečným cílem, nikoliv stávající realitou.“²²⁰ Se svým předchůdcem se rozcházel i na definici nestrannosti generálního tajemníka. Zatímco Butrus-Ghálí viděl jako povinnost generálního tajemníka veřejně proklamovat osobní politická přesvědčení, Kofi Annan byl ve svém popisu nestrannosti mnohem opatrnější. Annan sice uvedl, „že nestrannost nesmí znamenat neutralitu tváří v tvář zlu – nestrannost znamená striktní a nepředpojaté plnění principů charty – nic víc a nic méně.“²²¹ Zároveň však upozornil, že generální tajemník musí v uplatňování svého politického úsudku vždy mít na paměti „obecnou interpretaci instrukcí, pravomocí a povinností organizace, stejně tak jako i možné výklady mezinárodního práva a předchozích rozhodnutí“.²²² V této souvislosti je třeba zmínit, že takto široce definované mantinely působení generálního tajemníka v politické oblasti jsou dosti vágní,

²¹⁵ V současné literatuře zabývající se rozvojovými studii se ve stále větší míře užívá pojmu „good governance“, který se vztahuje ke schopnosti veřejných institucí zajistit efektivní státní, regionální či lokální správu očištěnou od korupce či klientelismu. V českém jazyce se zatím neustálil obecně přijímaný překlad tohoto pojmu. Pro účely této práce autor využije vlastní překlad „dobré vládnutí“ (pozn. autora).

²¹⁶ Kofi Annan's speech. *Impartiality does not mean neutrality*. URL <<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/podium-impairality-does-not-mean-neutrality-1075401.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Financial Times. *The 'secular pope' who fell from grace: Annan's difficult decade nears its end*. 11. října 2006.

URL <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/abd2567c-58c4-11db-b70f-0000779e2340.html#axzz2bzKkiYU1>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²¹⁹ Kofi Annan's speech. *Impartiality does not mean neutrality*. URL <<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/podium-impairality-does-not-mean-neutrality-1075401.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

²²² THAROOR, Shashi. „The most impossible job“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 36.

neboť Annanovi umožňovaly odvolávat se na celou řadu rozdílných okolností k ospravedlnění vlastní činnosti či nečinnosti v konkrétních otázkách.

První funkční období Kofiho Annana bylo i díky jeho politickému taktu hodnoceno převážně pozitivně. Annan si získal nebývalou míru podpory klíčových členských států, což mu umožnilo dokončit rozsáhlou reformu sekretariátu, která byla započata již v éře jeho předchůdce.²²³ Stejně tak se významně zasadil o rozvoj globální spolupráce v boji proti HIV/AIDS či stál i za již výše zmíněnou iniciativou dosáhnout větší shody a konkrétnějšího právního rámce v otázce humanitární intervence.²²⁴

Annanovo druhé funkční období bylo zatíženo celou řadou okolností, které sekretariát mohl jen stěží ovlivnit. V roce 2001 vystřídala liberální kabinet Billa Clintona ve Washingtonu Bushova konzervativní vláda. Zahraniční politiku Spojených států, v té době bezpochyby nejvlivnějšího člena OSN, nyní utvářela republikánská administrativa, která si z antipatií k mezinárodnímu právu, mezinárodním organizacím a především pak k OSN učinila jeden z ústředních volebních sloganů.²²⁵ Generální tajemník se rovněž musel přizpůsobit proměňujícímu se bezpečnostnímu prostředí i změně zahraničně-politických priorit USA v důsledku rostoucí hrozby globálního terorismu po útocích z 11. září.²²⁶

Ve Spojených státech na základě těchto událostí sílily i kritické hlasy požadující, aby OSN prokázala svou užitečnost USA. Tento požadavek, který by byl v době studené války naprosto nemyslitelný, přinutil Annana k paradoxnímu balancování. Generální tajemník byl na jedné straně nucen demonstrovat svou ochotu zastávat priority Spojených států, zároveň však musel ujistit zbytek mezinárodního společenství, že jedná v zájmu všech národů světa.²²⁷

²²³ Proslov Gunnara Berge, předsedy norské Nobelovy komise. 10. prosinec 2001.

URL <http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates/laureates-2001/presentation-2001/> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

²²⁴ humanitární intervence jsou popisovány jako „vojenská intervence ve státě, bez schválení orgánů tohoto státu, a s cílem zabránit rozsáhlému utrpení nebo smrti mezi obyvatelstvem tohoto státu či také jako „autoritářský či vnucený vstup do suverénního státu, motivovaný a legitimizovaný rizikem humanitární hrozby.“ Vyhledáno v: KARDAS, Šaban. *Humanitarian Intervention: the evolution of the idea and practice*.

²²⁵ *Bush Trashes the United Nations*. The Progressive. URL <http://progressive.org/mag_rothschild0303> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²²⁶ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 28.

²²⁷ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 40.

Během svých snah uspokojit jak USA a její spojence, tak i země stavící se proti americké zahraniční politice, si Annan do značné míry zneprátelel oba tábory. Generální tajemník se tak například ocitl pod těžkou palbou kritiků USA, když dlouhodobě odmítal veřejně odsoudit Spojené státy za invazi do Iráku v roce 2003, ke které se Američané uchýlili bez obdržení předchozího souhlasu ze strany RB. V září roku 2004 Annan nakonec během rozhovoru pro BBC pod tlakem připustil, že válka v Iráku byla „*nelegální*.“²²⁸ Načasování tohoto výroku však nemohlo být nešťastnější, neboť v USA právě vrcholila prezidentská předvolební kampaň.

V následujících měsících se na generálního tajemníka snesla vlna kritiky ze strany amerických médií, které jej mimo jiné obvinily ze snahy „*ovlivnit výsledky amerických prezidentských voleb*.“²²⁹ Po Annanově výroku ohledně války v Iráku přinesla americká média na světlo selhání vedení sekretariátu v řízení programu Ropa za potraviny (Oil for Food Programme, OFFP), který měl Iráku i přes existující mezinárodních sankce umožnit prodávat ropu na světových trzích výměnou za potraviny a zdravotnické potřeby. Převážně americká média obviňovaly generálního tajemníka i členy sekretariátu z korupčního jednání, klientelismu a neschopnosti.²³⁰ Americký kongres tak zahájil vlastní vyšetřování Sekretariátu.

Annan byl zprvu vůči těmto obviněním skeptický a vnímal je jako ryze účelová, neboť OFFP byl do té doby označován za nebyvalý úspěch.²³¹ Pravdou zůstává, že celá aféra byla do značné míry zveličována – konzervativní americká média ji označovaly za „*největší manažerské selhání v historii Spojených národů*.“²³² Podíl sekretariátu na nedostacích OFFP však nemohl být v konečném důsledku příliš zásadní, neboť většina finančních zdrojů byla zpravována členskými státy, které mimo jiné záměrně přehlížely

²²⁸ *Iraq war was illegal and breach UN Charter, says Annan.* The Guardian. 16. září 2004. URL <<http://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²²⁹ *Annan says Iraq war was 'Illegal'.* The New York Times. 16. září 2004. URL <http://www.nytimes.com/2004/09/16/international/16CND-NATI.html?_r=0> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²³⁰ *Corruption Allegations at U.N. Put Annan on the Defensive.* The New York Times. 22. dubna 2004. URL <<http://www.nytimes.com/2004/04/22/international/middleeast/22CND-NATI.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²³¹ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General.* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics.* str. 29.

²³² GARDINER, Nile. *The Final Volcker Oil for Food Report: An Assessment.* 10. listopadu 2005. URL <http://www.heritage.org/research/reports/2005/11/the-final-volcker-oil-for-food-report-an-assessment#_ftn20> vyhledáno dne 31. 8. 2013.

úniky nemalých finančních obnosů do Jordánska či Turecka.²³³ Rostoucí pozornost médií i veřejnosti však Annana nakonec přiměl ke jmenování nezávislé vyšetřovací komise pod vedením bývalého předsedy americké centrální banky Paula Volckera.²³⁴ Závěrečná zpráva komise vinila generálního tajemníka z neefektivního managementu, slabého dohledu a nedostatku transparentního přístupu.²³⁵ Výsledky zprávy nicméně nepotvrdily mediální domněnky o rozsáhlém korupčním jednání Annana a jeho Sekretariátu, vyjma jediného případu, kdy člen Sekretariátu přijal úplatek v hodnotě 150 000 dolarů.²³⁶

Americká média ovšem aférou OFFP dosáhla svého cíle. Díky výše zmíněným obviněním Annanova integrity, důvěryhodnost a oblíbenost ve světě dramaticky poklesla.²³⁷ Annan tak ztratil důvěru mnohých členských vlád, především pak Spojených států. Jeho spolupracovníci pozorovali i změnu v jeho vystupování. Ze sebevědomého řečníka se stal opatrný úředník, jehož ruce se během veřejných briefingů viditelně trásly následkem ponížení, kterým si prošel. Annan po této mediální štvanci již nikdy plně neobnovil důvěru členských států ve svůj úřad. Do konce svého funkčního období (prosinec 2006) byl vězněm vlastního úřadu. I přesto, že zůstával generálním tajemníkem, nemohl obhájit či prosadit žádnou významnou iniciativu. Neshody se Spojenými státy ohledně války v Iráku a následná aféra OFFP připravili Annana o většinu jeho politického renomé.

Na osudech Kofiho Annana a Butruse-Ghálího lze vyzpozorovat, že nezávislost úřadu generálního tajemníka byla dosažitelnější během bipolárního rozložení světa, které poskytovalo představiteli tohoto úřadu značný prostor pro manévrování a neutrální vystupování. Nezávislosti šlo však dosáhnout mnohem hůře během hegemonické dekády Spojených států.²³⁸

Závěrem je však třeba zmínit, že Annanova éra ve vedení OSN nezůstává bez významných úspěchů. Stejně jako Hammarskjöld i Annan po bouřlivém funkčním období

²³³ WEISS, Thomas. *What's Wrong with the United Nations and How to Fix It*. Polity Press. 2010. str. 113.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 29.

²³⁶ GOLDSTONE, Richard J., PIETH, Mark, VOLCKER, Paul A. *Third Interim Report*. Independent Inquiry Committee into United Nations Oil-For-Food Programme. 8. srpna 2005, str. 48. URL <http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/08_08_05_foodforoil.pdf> vyhledáno dne 5. 9. 2013.

²³⁷ *Mission impossible?* The Economist. 4. ledna 2007. URL <<http://www.economist.com/node/8490176>> vyhledáno dne 31. 8. 2013.

²³⁸ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 39.

svého předchůdce úspěšně obnovil morálku sekretariátu a důvěru světové veřejnosti v OSN. I proto se Annan vedle Hammarskjölda stal jediným generálním tajemníkem, který obdržel společně se sekretariátem v roce 2001 Nobelovu cenu za mír. Předseda norského Nobelova výboru Gunnar Berge při této příležitosti zdůraznil, že „*nikdo se nezasadil o revitalizaci OSN tak, jako Kofi Annan. Jako jediný z generálních tajemníků si právem zasluhuje být přirovnáván k Dagu Hammarskjöldovi, který obdržel Nobelovu cenu za mír v roce 1961.*“

Toto srovnání však není zcela přesné, neboť Hammarskjöldův primární cíl byl přizpůsobit OSN potřebám menších států,²³⁹ zatímco po konci studené války byl jak Annan, tak i Butrus-Ghálí zaměstnáván především přizpůsobováním OSN potřebám a požadavkům Spojených států.²⁴⁰ I přes četná pochybení a kontroverzní momenty však Kofi Annan bezpochyby zůstává jedním z nejvýraznějších dosavadních generálních tajemníků Organizace spojených národů.

1.3.8 Pan Ki-mun

Jihokorejský kariérní diplomat Pan Ki-mun se na rozdíl od Annana a Butruse-Ghálího řadí spíše k méně aktivním generálním tajemníkům. Zatímco Annan byl považován za charismatického vůdce se slabými manažerskými schopnostmi, současný generální tajemník se zdá být jeho pravým opakem. Pan Ki-mun, kterému Jihokorejci přezdívali „*administrativní koncipient*,“²⁴¹ je popisován jako nevýrazný politik, ale i schopný administrátor se smyslem pro detail. Ve světových médiích pak panuje přesvědčení, že současný generální tajemník postrádá charisma mnoha svých předchůdců, stejně tak jako i vůli přimět členské státy ke změnám zahraniční politiky.²⁴²

Po kontroverzních funkčních obdobích Butruse-Ghálího a Annana je však logické, že členské státy zvolily právě takto. V této souvislosti je rovněž třeba zmínit, že osmý generální tajemník byl Radou bezpečnosti schválen jednomyslně, bez výrazných průtahů

²³⁹ „*I shall remain in my post*“. Proslov Daga Hammarskjölda z roku 1960.

URL <http://www.youtube.com/watch?v=xEQr_dbH79Q> vyhledáno dne 20. 8. 2013.

²⁴⁰ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 40.

²⁴¹ Viz níže.

²⁴² „*Enter Mr Ban; The UN's new secretary-general*“. The Economist. 7. října 2006.

URL <http://www.unsgselection.org/files/Economist_EnterMrBan_7Oct06.pdf> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

a se značným časovým předstihem.²⁴³ Doporučením Pan Ki-muna členové Rady bezpečnosti signalizovali, že mají zájem zklidnit vztahy se Sekretariátem po spíše problematickém působení předchozích dvou generálních tajemníků. Po svém nástupu do funkce v roce 2007 Pan Ki-mun zdůraznil, že jeho primárním úkolem se stane „budování užších vztahů s členy Rady bezpečnosti, zejména pak se Spojenými státy.“²⁴⁴ Tento příslib jasně ilustruje, jak problematické byly vztahy mezi generálním tajemníkem a USA ke konci Annanova funkčního období.

Ve svém inauguračním proslovu Pan Ki-Mun naznačil, že má v plánu zastávat úřad odlišně od svého předchůdce, který často pronášel inspirující projevy a osobně cestoval do krizových oblastí. Nový generální tajemník přislíbil, že „*bude veden především principem skromnosti.*“ Zároveň upozornil, že „*skromnost neznamená nedostatek nasazení či vedení – spíše tiché odhodlání dospět k reálným výsledkům bez velkých fanfár.*“²⁴⁵ Stejně tak nepřímě odmítl Annanův zvyk soustředit se na ustavování velkolepých dlouhodobých cílů. Pan Ki-Mun se tak vyjádřil na Světovém ekonomickém fóru v roce 2009, kdy prohlásil, že se chce soustředit na stávající cíle OSN, raději než rozšiřovat záběr OSN „*k novým nedosažitelným hranicím*“.²⁴⁶

Jedním z Pan Ki-Munových proklamovaných cílů je rovněž dokončení rozsáhlé reformy Sekretariátu, která započala již po konci studené války. Pan Ki-Mun v této souvislosti zmiňuje především potřebu větší odpovědnosti zaměstnanců Sekretariátu za selhání, spravedlivějšího nastavení odměn za odvedenou práci a nutnost dosáhnout „*rovnoměrnějšího genderového zastoupení mezi zaměstnanci Sekretariátu, obzvláště pak na vůdčích pozicích.*“²⁴⁷ Je třeba zmínit, že k těmto úkolům je Pan Ki-Mun, vzhledem ke své povaze i předchozím zkušenostem s administrativou, dobře vybaven.

I přes Pan Ki-Munovo reformní úsilí v administrativní oblasti však tento generální tajemník doposud žádných dramatických úspěchů nedosáhl. Je však třeba zmínit, že

²⁴³ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 53 a 57.

²⁴⁴ Tisková konference generálního tajemníka. 11. ledna, New York. 2007.

URL <<http://www.un.org/sg/statements/?nid=2407>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

²⁴⁵ Projev Pan Ki-muna u příležitosti jeho jmenování osmým generálním tajemníkem. 3. října 2006, New York. URL <http://www.un.org/News/dh/infocus/sg_elect/ban_speech.htm> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

²⁴⁶ *On Sustainable Development, UN Should Focus on Small Steps, Tangible Goals*. Asia Society. 27. července 2011. URL <<http://asiasociety.org/blog/asia/sustainable-development-un-should-focus-small-steps-tangible-goals>> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

²⁴⁷ Projev Pan Ki-muna u příležitosti jeho jmenování osmým generálním tajemníkem. 3. října 2006, New York. URL <http://www.un.org/News/dh/infocus/sg_elect/ban_speech.htm> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

jakékoliv hodnocení funkčního období stávajícího generálního tajemníka je ze své podstaty neúplné. Faktem však zůstává, že v řešení zásadních politických a bezpečnostních výzev poslední dekády se Pan Ki-Mun příliš neangažoval. Osmý generální tajemník se během rostoucího mezinárodního napětí, obklopující iránský a severokorejský jaderný program, držel spíše v pozadí. Stejně tak se generální tajemník příliš neangažoval v řešení darfúrské humanitární krize či rostoucího politické napětí na Blízkém východě v důsledku revolucí Arabského jara.²⁴⁸

Pan Ki-Munovi kritici často poukazují na fakt, že v posledních letech vzrůstá potřeba aktivního generálního tajemníka, který by byl schopen pozvednout OSN a inspirovat členské státy k naplnění původních aspirací Charty, které předpokládají výraznější roli této organizace v oblasti vytváření nových norem a řešení naléhavých krizí současnosti.²⁴⁹ V tomto kontextu zmiňují neschopnost Rady bezpečnosti dohodnout se na jednotném postupu v případě Irácké války v roce 2003, neschopnost stálých členů Rady donutit Irán ke spolupráci s inspektory Mezinárodní agentury pro atomovou energii či nejednotnost Rady v otázce probíhající syrské občanské války.²⁵⁰

Na druhé straně lze však poukázat na fakt, že OSN po bouřlivém období předchozích dvou generálních tajemníků potřebuje schopného byrokrata, který napraví vztahy s klíčovými členskými státy a dotáhne již dlouho očekávanou reformu Sekretariátu s cílem přizpůsobit OSN požadavkům jednadvacátého století. Pan Ki-Mun se zdá být pro tento úkol ideální volbou.

Historické shrnutí působení generálních tajemníků na předchozích stránkách naznačuje, že představitelé této funkce nejsou všemocnými vládci planety, ale zároveň ani pouhými administrativními šéfy byrokratického aparátu OSN. V tomto kontextu je třeba připomenout, že generální tajemníci na rozdíl od vrcholných politických představitelů států nedisponují legitimitou zvolených zástupců a ani prostředky

²⁴⁸ *Mission impossible?* The Economist 4. ledna 2007. URL <<http://www.economist.com/node/8490176>> vyhledáno dne 31. 8. 2013.

²⁴⁹ *"Enter Mr Ban; The UN's new secretary-general"*. The Economist. 7. října 2006.

URL <http://www.unsgselection.org/files/Economist_EnterMrBan_7Oct06.pdf> vyhledáno dne 1. 9. 2013.

²⁵⁰ Tamtéž.

k prosazení rozhodnutí OSN, vyjma situací, kdy se státy rozhodnou tyto prostředky poskytnout.

Každý generální tajemník tak musí operovat v relativně úzce vymezeném politickém prostoru a žádat členské státy pouze o prostředky, které jsou připraveny nabídnout.²⁵¹ Nadto má však generální tajemník rovněž povinnost vystupovat jako obhájce ideálů Charty a zosobňovat naděje celého mezinárodního společenství v lepší budoucnost. Počinání dosavadních generálních tajemníků jasně ilustruje, že každý zastánce této funkce přistupoval ke své práci s lišící se kombinací pragmatismu a idealismu. Lze přitom v obecné rovině tvrdit, že důraz na pragmatismus zpravidla vyústil v poklidné funkční období bez výrazných změn. Důraz na idealismus a inspirativní vedení mnohdy vedl k rozšíření role generálního tajemníka i pozvednutí významu OSN ve světě. Nadměrný idealismus a aktivismus se však vždy setkal s odporem mocných členských států. Lie, Butrus-Ghálí i Kofi Annan za svůj aktivismus zaplatili značnou cenu. Vůbec nejúspěšnější generální tajemník Dag Hammarskjöld obětoval na oltář OSN i vlastní život.

²⁵¹ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 42.

2 Právomoc generálního tajemníka ve vztahu k vybraným orgánům OSN

Charta OSN ve své kapitole III, článku 7 určuje jako hlavní orgány Organizace spojených národů Sekretariát, Valné shromáždění (VS), Radu bezpečnosti (RB), Hospodářskou a sociální radu (HSR, ECOSOC), Poručenskou radu (PR) a Mezinárodní soudní dvůr (MSD). Je nutno zmínit, že fakticky svou činnost vykonává již pouze pět orgánů, jelikož Poručenská rada již nemá území, která by spravovala, a schází se tedy pouze v odůvodněných případech.²⁵²

S generálním tajemníkem jsou ovšem pevně spjaty především první čtyři jmenované orgány. Právě těmto orgánům, se kterými jsou spojeny základní pravomoc generálního tajemníka, a to jak dané Chartou, tak vytvořené historickými okolnostmi v rámci vzájemné spolupráce, jsou věnovány následující stránky.

2.1 Generální tajemník a Sekretariát

Kancelář generálního tajemníka dnes slouží jako klíčový koordinační kanál pro zprostředkování dialogu a řešení krizí ve světě. Na rozdíl od vlád členských států však Sekretariát postrádá vlastní mocenskou základnu ve formě zdrojů a vynucovacích pravomocí. V porovnání se státními orgány vliv Sekretariátu nevychází z administrativně-mocenského monopolu, ale spíše z využívání diplomacie a přesvědčovacích metod.²⁵³ Toto rozložení moci v rámci OSN dosvědčují i ustanovení Charty, která přesouvají jak politické, tak administrativní pravomoci spojené s použitím ozbrojené síly na bedra Rady bezpečnosti.

Zaměstnanci Sekretariátu jsou generálnímu tajemníku přímo podřízeni ve výkonu svých funkcí a jsou jím přímo jmenováni. V této souvislosti je třeba zmínit, že generální tajemník a Sekretariát jsou dva pojmy, které by měly být vnímány spíše provázaně. Je zajímavé si povšimnout, že článek 7 Charty OSN sice zřizuje Sekretariát jako jeden z hlavních orgánů OSN, ale ani jedno z ustanovení Charty neukládá Sekretariátu žádné

²⁵² URL <<http://www.franceonu.org/france-at-the-united-nations/the-united-nations/the-united-nations-system/article/the-trusteeship-council>> vyhledáno dne 22. 12. 2013.

²⁵³ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Restrospect and Prospect*. str. 623.

specifické úkoly a pravomoci. Všechny povinnosti, které jsou v Chartě explicitně zmíněny, jsou ukládány přímo generálnímu tajemníkovi, nikoli Sekretariátu.²⁵⁴

Sekretariát ale hraje důležitou roli například v otázce mírových misí, kde slouží jako hlavní informační kanál mezi zemí, kde mise probíhá či by měla být ustanovena, a OSN, respektive Radou bezpečnosti. Na tomto orgánu leží tedy tíha správného vyhodnocení situace a uplatnění vlivu na jednotlivé členské státy, přičemž historie naznačuje, že už v tomto stádiu se často vyskytne problém, jako například v případě Rwandy (více viz kapitola 4. této práce). Pokud Sekretariát uspěje a situaci vyhodnotí správně, stále ještě může nastat problém v dalších fázích rozhodovacího procesu ustavování mírové mise. Je totiž otázkou, jak se ke stanovisku Sekretariátu postaví členské státy a nakolik jednotné bude jejich společné stanovisko, pokud vůbec nějaké zaujmou. Následuje proces implementace, kdy se každé rozhodnutí OSN musí uvést v život, což opět závisí na ochotě členských států. Ta, jak již bylo naznačeno, není vždy projevována. Problémy OSN se tedy vyskytují na všech úrovních, ale není možno očekávat úspěch, pokud pochybení nastane již v první fázi tohoto procesu, tedy v Sekretariátu.

Jakékoli úvahy o pravomocích a povinnostech generálního tajemníka OSN ve vztahu k Sekretariátu by však nebyly úplné bez odkazu na článek 100 Charty, který stanovuje, že „*generální tajemník a zaměstnanci vykonávají své povinnosti, nebudou žádat ani přijímat pokyny od žádné vlády ani od kterékoli jiné moci vně Organizace. Vystříhají se každého jednání, které by se neslučovalo s jejich postavením mezinárodních úředníků odpovědných pouze Organizaci*“. Na rozdíl od Sekretariátu však generální tajemník neplní pouze administrativní, ale i politické úkoly. Jak již bylo řečeno, možnost generálního tajemníka vykonávat politickou agendu je však přímo závislá na jeho schopnosti udržet si důvěru pěti stálých členů Rady bezpečnosti.

V této souvislosti je rovněž třeba zmínit, že ačkoliv článek 100 Charty předpokládá generálního tajemníka jednajícího nestranně a bez ohledu na vůli a zájmy členských států,²⁵⁵ ve svém praktickém počínání vrchní představitel OSN čelí na rozdíl od Sekretariátu značným politickým a jiným omezením, která mu ponechávají pouze úzký manévrovací prostor pro nezávislé rozhodování. Jakýkoliv představitel tohoto úřadu,

²⁵⁴ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 101.

²⁵⁵ Tamtéž. str. 104.

který chce svou funkci vykonávat efektivně, se tedy vždy bude snažit minimalizovat veškeré aktivity, které by mohly být nelibě vnímány byť jen jedinou členskou velmocí.²⁵⁶

Historické události jako je Lieho odsouzení severokorejské agrese k nelibosti SSSR, Hammarskjöldovo počínání během vypjaté situace v Kongu v roce 1960 či Butrus-Ghálího snaha o absolutní nezávislost generálního tajemníka na členských státech jasně dokazují,²⁵⁷ že generální tajemník jednající proti zájmům mocného státu téměř vždy skončí poražen či marginalizován.²⁵⁸ Úvahy o posílení pravomocí generálního tajemníka v rámci celkové reformy OSN tak ignorují základní realitu, ve které mezinárodní společenství řídí spíše velmoci než generální tajemník. Politické aktivity generálního tajemníka se tedy v praxi omezují pouze na budování konsensu a prosazování mezinárodní spolupráce a zájmů celého mezinárodního společenství.

Každý z představitelů funkce generálního tajemníka tedy vedl Sekretariát, jako orgán přímo podřízený generálnímu tajemníkovi, dle svých osobních zkušeností a představ o fungování daného úřednického aparátu. Nutno zdůraznit, že od okamžiku zřízení této funkce prošlo mezinárodní prostředí několika proměnami a při posuzování jednotlivých představitelů této funkce tento fakt nelze opomenout.

Autorita Trygve Lieho, prvního generálního tajemníka OSN, byla i přes snahu zachovat prestiž a význam této funkce dle ideálů Charty oslabována především v důsledku bipolárnímu rozložení sil v tehdejší mezinárodním prostředí, a tedy nepříliš velké ochotě dosáhnout konsenzu v rámci celé organizace.²⁵⁹ Snad právě proto svého následovníka varoval, jak již bylo výše zmíněno, že hodlá převzít „*nejnemožnější práci na světě*“.²⁶⁰

Dag Hammarskjöld se během svého funkčního období soustředil především na precizování politických, rozpočtových a personálních aspektů Sekretariátu. Jeho nástupce U Thant ovšem nepovažoval administrativní úkoly za svou prioritu a ochotně tuto agendu

²⁵⁶ BARROS, J. & MORSE, D. & ROVINE, A. & SCHWEBEL, S. *A More Powerful Secretary-General for the United Nations?* str. 83.

²⁵⁷ Zde zmíněné situace jsou podrobněji rozepsány v kapitole 1. (pozn. autora).

²⁵⁸ BARROS, J. & MORSE, D. & ROVINE, A. & SCHWEBEL, S. *A More Powerful Secretary-General for the United Nations?* str. 84.

²⁵⁹ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics.* str. 43.

²⁶⁰ *The most impossible job on earth.* URL<<http://www.indianexpress.com/news/pursuing-the--most-impossible-job-----/7039/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013

delegoval na jiné úředníky. Tímto svým působením značně přispěl k oslabení Sekretariátu a jeho přílišné byrokratizaci.²⁶¹

Se stigmatem nefunkčního aparátu se poté Sekretariát potýkal řadu let. Právě proto se Butrus Butrus-Ghálí po svém nástupu snažil zjednodušit fungování úřadu rozšířením svých pravomocí mezi vybrané vyšší úředníky. V roce 1994 tak jmenoval Američana Josepha Connora zástupcem generálního tajemníka pro management, který měl docílit reorganizace Sekretariátu. Joseph Connor dostal své funkce, když během svého působení zredukoval počet úředníků Sekretariátu z dvanácti tisíc na devět, přičemž pro zvýšení výkonnosti jednotlivých oddělení Sekretariátu zachoval pouze jejich třetinu.²⁶² Právě díky Connorovým opatřením tak bylo dosaženo potřebné úspory v rámci rozpočtu a Sekretariát se znovu stal funkčním orgánem organizace.

Na reformní kroky Butruse-Ghálího navázal Kofi Annan, který měl oproti svým předchůdcům při nástupu do funkce značnou výhodu díky svému předchozímu působení v Sekretariátu. Obeznámen se všemi úskalími, která tato funkce obnáší, si byl dobře vědom potřeby funkčního administrativního orgánu. Aby se mohl plně věnovat politické agendě náležící generálnímu tajemníkovi, zřídil po svém nástupu do funkce v roce 1997 post zástupce generálního tajemníka, který byl rekrutován z řad úředníků Sekretariátu se stejným funkčním obdobím jako generální tajemník. Náplní práce zástupce je především zastupování generálního tajemníka v jeho nepřítomnosti, spolupráce při vedení Sekretariátu a reprezentace organizace.²⁶³ Annan tímto úspěšně převedl výkon běžné každodenní administrativy na jinou osobu, než je generální tajemník.²⁶⁴

Vzhledem k negativnímu postoji členských států k jakékoliv větší reformě systému zaměřil Kofi Annan raději své úsilí na postupné snižování počtu úředníků a lepší koordinaci jednotlivých složek OSN.²⁶⁵ Za jeho působení tak došlo pomocí pořádání

²⁶¹ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 25.

²⁶² ADEBAJO, Adekeye. *Pope, Pharaon or prophet?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 146.

²⁶³ KEATING, Colin. *Selecting the world's diplomat*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 61.

²⁶⁴ URL <<http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/role-un-secretary-general/p12348>> vyhledáno dne 19. 11. 2013.

²⁶⁵ ADEBAJO, Adekeye. *Pope, Pharaon or prophet?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 142.

mnohačetných odborných seminářů k nejvýraznějšímu propojení Sekretariátu s občanskou společností stojící do té doby spíše v pozadí.²⁶⁶

Poslední dva zmínění představitelé úřadu generálního tajemníka během svého působení plánovali a částečně i realizovali mnohé reformy spojené s restrukturalizací Sekretariátu. Ani jeden z nich ovšem kvůli permanentní neochotě členských států neobstál při prohlubování regulatorních a procedurálních pravomocí samotného generálního tajemníka.²⁶⁷

2.2 Generální tajemník a Valné shromáždění

Nejdůležitější pravomoc Valného shromáždění je obsažena v článku 10 Charty, kde je orgánu dána možnost „*jednat o všech otázkách nebo věcech, které patří do rámce této Charty nebo se týkají pravomocí a funkcí orgánů touto Chartou stanovených, a může – s výhradou ustanovení článku 12 – členům Organizace spojených národů nebo Radě bezpečnosti anebo členům i Radě zároveň činit doporučení o všech takových otázkách nebo věcech*“.²⁶⁸ Je nutno si povšimnout výše zmíněného odkazu na čl. 12. Ten stanoví, že v případě, kdy Rada bezpečnosti (RB) v určité situaci či sporu vyžadující si její aktivitu svou činnost zahájila, nemůže VS činit žádné doporučení, pokud o něj RB nepožádá.

Je důležité upozornit na roli generálního tajemníka, který má povinnost VS neprodleně informovat o situacích a sporech, kterými se Rada bezpečnosti zabývá, případně Valnému shromáždění sdělit, že už se jí RB zabývat přestala. V takovém případě může VS na toto téma opět zahájit jednání. Výše zmíněné pojmy „spor“ či „situace“ by se mohly zdát poněkud matoucí, tudíž je nutno upřesnit kontury těchto pojmů. „Mezinárodní situace“ je mnohdy chápána v širším významu než pojem „mezinárodní spor.“²⁶⁹ Hlavní rozdíl je spatřován ve vznášení vzájemných nároků, ať geografických, politických či ekonomických, mezi znesvářenými státy. V případě sporu zainteresované strany vznášejí konkrétní nároky, v případě situace nikoliv. Rovněž Charta OSN sice

²⁶⁶ ADEBAJO, Adekeye. *Pope, Pharaon or prophet?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 156.

²⁶⁷ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 43.

²⁶⁸ Čl. 10, Charta OSN.

²⁶⁹ MRÁZEK, Josef. *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, 1990. Str. 156.

používá oba termíny (článek 12), ovšem každý z nich popisuje jinou událost mezinárodního dění. Význam těchto termínů je tak rozlišen.

V minulosti se ovšem vyskytli situace, kdy Rada bezpečnosti a Valné shromáždění projednávalo totožnou situaci současně. Stojí za připomenutí posudek Mezinárodního soudního dvora (International Court of Justice, ICJ) zabývající se Kosovským jednostranným prohlášením nezávislosti v roce 2008, jež byl vypracován v roce 2010 na žádost Valného shromáždění.²⁷⁰

Mezinárodní soudní dvůr se zde musel vypořádat s otázkou, zda je Valné shromáždění oprávněno dát podnět k Mezinárodnímu soudnímu dvoru, ačkoliv se v téže době kosovským prohlášením zabývala Rada bezpečnosti. V tomto posudku ICJ deklaroval, že i když článek 12 Charty OSN omezuje možnost aktivit VS po obdržení posudku Mezinárodního soudního dvora, samotný posudek vydaný na žádost Valného shromáždění není sám o sobě doporučením dle článku 10. Z rozhodnutí ICJ tak vyplývá, že článek 12 Charty OSN nijak nezasahuje do práva Valného shromáždění ustanoveného v článku 96 Charty OSN, konkrétně právo na posudek Mezinárodního soudního dvora v konkrétní právní otázce.²⁷¹

Všechny orgány OSN jsou povinny VS předkládat výroční zprávy, přičemž RB musí VS poskytnout i zvláštní zprávy obsahující opatření týkající se udržení míru a bezpečnosti.²⁷² Je nutno podotknout, že kromě pravidelných zasedání jednou do roka, zpravidla v září, svolává generální tajemník na žádost Rady bezpečnosti i zvláštní zasedání projednávající zvláštní zprávy RB. Valné shromáždění je také jediným orgánem, který rozhoduje o rozpočtu celé organizace.

Hlasování ve Valném shromáždění probíhá buď prostou většinou, nebo dvoutřetinovou většinou přítomných a hlasujících. Každý člen má jeden hlas. Dvoutřetinová většina je potřeba při hlasování o důležitých otázkách, přičemž definice důležitých otázek je dána v článku 18 Charty OSN, který za důležité otázky považuje doporučení týkající se udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, volbu nestálých členů RB, volbu členů ECOSOC, volbu členů Poručenské rady, přijímání nových členů

²⁷⁰ Kosovská deklarace nezávislosti ze dne 17. února 2008.

URL <<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635>> vyhledáno dne 18. 1. 2014.

²⁷¹ Posudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 22. července 2010.

URL <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>> vyhledáno dne 14. 1. 2014.

²⁷² Čl. 15, Charta OSN.

do OSN, ustavení členských práv a výsad, vylučování členů, otázky týkající se působení poručenské soustavy a otázky rozpočtové.²⁷³ Valné shromáždění vydává o svém rozhodnutí na základě hlasování rezoluce.

K otázce jejich závaznosti je nutno podotknout, že rezoluce Valného shromáždění jsou dvojí. Prvním typem jsou rezoluce týkající se vnitřních otázek organizace, které jsou pro členské státy závazné.²⁷⁴ Tyto rezoluce se zabývají například přistoupení nových států do organizace, procesu volby či rozpočtu.²⁷⁵ Druhým typem jsou rezoluce, které nejsou právně závazné a nejsou primárními prameny mezinárodního práva, jelikož dle Charty OSN mají pouze doporučující charakter.²⁷⁶ Sem patří například i rezoluce Valného shromáždění zabývající se otázkou mezinárodního míru.

Byť je nezávaznost druhého typu rezolucí stanovena v Chartě, existuje k ní mnoho názorů. Někteří odborníci na mezinárodní právo jsou přesvědčeni, že zde určitá závaznost existuje, pokud je rezoluce zabývající se závažnými otázkami schválena dvouřetinovou většinou. Jiní tvrdí, že rezoluce VS je možno považovat za závazné, pokud byly přijaty jednomyslně.²⁷⁷ Tato varianta byla velmi diskutována v případě závaznosti rezoluce VS A/RES/60/1, v níž Valné shromáždění přijalo Závěrečný dokument ze Světového summitu v roce 2005, respektive jeho dva odstavce (138 a 139), týkající se doktríny Odpovědnost za Ochranu (Responsibility to Protect, RtoP).²⁷⁸

Státy zastávající názor, že tato rezoluce je závazná právě díky jejímu jednomyslnému schválení, upozorňují na fakt, že zmíněná jednomyslnost je projevem formujícího se obyčeje mezinárodního práva. Mezi tyto státy patří hlavně západní mocnosti, USA, Kanada, Austrálie, Japonsko a další. Odkazují se při tom i na rezoluci RB 1674, která deklarovala souhlas Rady bezpečnosti s články 138 a 139 Závěrečného dokumentu Světového summitu.²⁷⁹

Naopak státy odmítající tuto interpretaci se odvolávají na Chartu OSN, kde je zakotven pouze doporučující charakter rezolucí Valného shromáždění. Dále argumentují,

²⁷³ Čl. 18, Charta OSN.

²⁷⁴ MRÁZEK, Josef. *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, 1990. str. 96.

²⁷⁵ *The Legal Effects of Resolutions of the UN Security Council and General Assembly in the Jurisprudence of the ICJ*. European Journal of International Law. Volume 16, Issue 5. Listopad 2005. URL <<http://ejil.oxfordjournals.org/content/16/5/879.full>> vyhledáno dne 22. 12. 2013.

²⁷⁶ Charta OSN, čl. 10-14.

²⁷⁷ MRÁZEK, Josef. *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, 1990. str. 97.

²⁷⁸ viz kap. 3 této práce (pozn. autora).

²⁷⁹ Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1674 (2006) ze dne 28. dubna 2006. str. 2, odst. 4.

že rozhodování v otázkách mezinárodního míru a bezpečnosti je výlučnou pravomocí RB (například Rusko a Čína). Zmíněnou rezoluci Valného shromáždění tak nepovažují za dokument, který by povoloval státům podniknout jakoukoli humanitární intervenci bez předchozí autorizace RB. Mezi státy zastávající rezervované stanovisko k závaznosti rezoluce VS týkající se R2P spadá Rusko, Čína, většina Afriky a Asie. Mnoho zemí z rozvojového světa se totiž obává, aby tato rezoluce VS nebyla použita jako ospravedlnění k neokolonialismu. Rusko a Čína jsou zastánci této teorie také z důvodu intervence v Libyi, kterou neschvalují z důvodu, že k použití síly se souhlasem RB zde došlo pouhý měsíc po vypuknutí nepokojů a mezinárodní společenství tím fakticky přeskočilo celý bod 2 z tříступňové soustavy RtoP, uvedené v kapitole 3 této práce.

Otázka právní závaznosti rezolucí VS byla v minulosti mnohokrát řešena a jedinou cestou pro reálnou vymahatelnost těchto rozhodnutí by byla změna Charty OSN, respektive jejích ustanovení týkajících se této problematiky. Tato reforma ovšem stále nebyla realizována právě díky neschopnosti jednotlivých států sjednotit své zájmy.

Valné shromáždění má ovšem mezi hlavními orgány OSN ve vztahu ke generálnímu tajemníkovi výsadní postavení, jelikož právě tomuto orgánu náleží jeho volba. Je třeba si ovšem uvědomit, že dle článku 97 Charty jej Valné shromáždění jmenuje na „*doporučení Rady bezpečnosti*“. To v praxi přisuzuje hlavní slovo ve výběru generálního tajemníka Radě bezpečnosti, respektive jejím pěti stálým členům majícím právo veta. Již závěry debaty týkající se článku 97 na ustavující konferenci OSN v San Franciscu v roce 1945 potvrdily zásadní roli stálých členů RB ve výběru generálního tajemníka. Většina participujících států současnou podobu článku 97 podpořila prohlášením, že „*hodnota generálního tajemníka, který nepožívá důvěru všech pěti stálých členů, by byla značně omezena*“.²⁸⁰ Toto vyjádření jen potvrzuje obecně ustálené přesvědčení, že generální tajemník je de facto vybírán pěti stálými členy RB, přičemž role zbytku Rady a Valného shromáždění ve jmenovacím procesu má pouze formální a ceremoniální ráz.

²⁸⁰ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 101.

Charta sama o sobě zároveň nezakládá žádné časové omezení funkčního období generálního tajemníka, ani neustavuje konkrétní mechanismus k jeho odvolání. Současný pětiletý mandát vrchního správního úředníka OSN je výsledkem návrhu Přípravné komise členských států, který později akceptovalo Valné shromáždění. Zároveň není ani ustálen proces vybírání kandidáta na post generálního tajemníka v dostatečném časovém předstihu před koncem funkčního období stávajícího představitele. Tuto situaci muselo Valné shromáždění řešit například za působení prvního generálního tajemníka Trygve Lieho, kdy pro neschopnost Rady bezpečnosti shodnout se na kandidátovi pro tuto funkci bylo funkční období Lieho v roce 1950 prodlouženo o další 3 roky.²⁸¹ Větší transparentnost a pevnější pravidla volby generálního tajemníka jsou tak díky nepříliš spolupracující Radě bezpečnosti stále v nedohlednu.

V praxi tedy státy vybírají kandidáta na tuto funkci nikoliv na základě zkušeností a kvalifikace, ale spíše na základě politické přijatelnosti často průměrného kandidáta, který je akceptovatelný pro všech pět stálých členů RB. Sir Brian Urquhart tuto tezi potvrdil, když se nechal slyšet, že „*rozdílnost politických názorů [členů Rady] předurčuje výběr kandidáta s minimální iniciativou, nápaditostí a nezávislostí.*“²⁸² Například v roce 1981 Rada bezpečnosti zvážila celkem 11 kandidátů, z nichž 10 odmítl alespoň jeden stálý člen RB.²⁸³ Až po dlouhých debatách byl vybrán jako nástupce zesnulého Kurta Waldheima jeho poradce pro politické otázky, Javier Perez de Cuéllar. Ačkoliv byl v době svého jmenování považován za nevýrazného a průměrného kandidáta, jeho působení ve funkci generálního tajemníka je obecně považováno za úspěšné, snad i z důvodu, že Perez de Cuéllar vždy dbal na to, aby se vyhnul sporům s hlavními mocnostmi. Naproti tomu první generální tajemník OSN Trygve Lie byl považován za charismatického a kompetentního diplomata. Po nástupu do funkce si však svou razantní politikou podporující vstup komunistické Číny do OSN a vehementním odsouzením severokorejské agrese zneprátelil jak USA, tak Sovětský svaz. Tímto počínáním Lie prakticky ukončil své aktivní působení v čele organizace a v říjnu 1952 oznámil svou rezignaci.²⁸⁴

²⁸¹ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 19.

²⁸² SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 108.

²⁸³ Tamtéž. str. 105.

²⁸⁴ Tamtéž. str. 102.

2.3 Generální tajemník a Rada bezpečnosti

Charta OSN určuje jako stálé členy Rady bezpečnosti Čínu, Francii, Ruskou federaci, Spojené státy americké a Velkou Británii. Složení stálých členů je odrazem doby, kdy OSN vznikalo - období těsně po skončení 2. světové války. Nepřicházelo samozřejmě v úvahu, aby pozici stálého člena získalo Německo anebo Japonsko, i když z dnešního úhlu pohledu je otázkou, má-li Francie takovou mezinárodněpolitickou váhu jako např. právě Německo. Nestálí členové jsou voleni Valným shromážděním podle regionálního klíče na období dvou let (v roce 2014 jsou to Argentina, Austrálie, Čad, Chile, Jordán, Jižní Korea, Litva, Lucembursko, Nigérie, Rwanda).

Každý člen RB má jeden hlas. Ke schválení rozhodnutí o procedurálních otázkách je zapotřebí alespoň devíti hlasů z patnácti. Pro rozhodnutí o zásadních otázkách je zapotřebí devíti hlasů, včetně souhlasu všech pěti stálých členů. I přesto, že Charta OSN předpokládá souhlas všech stálých členů, postupem času bylo zavedeno tzv. právo veta v případě nesouhlasu jednoho ze stálých členů. Pokud tedy jeden ze stálých členů nesouhlasí s rozhodnutím, může hlasovat proti. Stálý člen se – mimo využití práva veta – v případě nesouhlasu s navrhovanou rezolucí může zdržet hlasování, v takovém případě může být rezoluce stále přijata, a to získáním potřebných devíti hlasů ostatních členů RB.²⁸⁵

Podle článku 25 Charty OSN souhlasí všechny členské státy s tím, že budou rozhodnutí Rady bezpečnosti respektovat a naplňovat. Zatímco ostatní orgány OSN udělují vládám doporučení, RB přijímá mimo jiné i rozhodnutí, která jsou na základě Charty OSN pro členské státy závazná. Podstatu Rady a jejího významu vystihl v roce 1999 Kofi Annan, když prohlásil: „*Nebude-li Rada schopna kolektivně prosazovat adekvátní opatření v zájmu spravedlivé věci v případech, kdy jsou dostupné potřebné prostředky, její důvěryhodnost může u světové veřejnosti značně utrpět.*”²⁸⁶ Stojí za zmínku, že v mezinárodním právu nejsou žádná omezení ani podmínky, které by ohraničovaly závaznost rezolucí RB. Existují ovšem názory, že i rezoluce Rady

²⁸⁵ Charta OSN, kap. V, čl. 27.

²⁸⁶ Řeč K. Annana na zahájení 54. Valného shromáždění OSN.

URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=615>> vyhledáno dne 13. 10. 2012.

bezpečnosti musí být v souladu s kogentními normami mezinárodního práva a obecnými principy OSN.²⁸⁷

Právě s Radou bezpečnosti souvisí vůbec nejdůležitější formální pravomoc generálního tajemníka obsažená v článku 99 Charty, který zakládá právo generálního tajemníka „*upozornit Radu bezpečnosti na každou věc, která podle jeho názoru může ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti*“. Toto ustanovení podle Sira Briana Urquharta, bývalého zástupce generálního tajemníka, představuje „*solidní právní základ samostatného politického uvažování a potažmo i právní základ pro nezávislou politickou iniciativu generálního tajemníka*“.²⁸⁸ Je přitom zajímavé si povšimnout, že článek 99 explicitně mluví o „každé věci“, nikoli jen o konkrétní mezinárodní situaci či sporu. Současný text článku 99 tak implicitně zakládá autoritu generálního tajemníka aktivně se vyjadřovat k otázkám, které by mohly představovat případnou hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost.²⁸⁹

Uvedení článku 99 do praxe tak předpokládá právo generálního tajemníka vyzvat předsedu RB ke svolání zasedání, na kterém je Rada povinna projednat téma předložené generálním tajemníkem. Právě tento článek Charty je vzhledem ke svému obsahu považován za klíčový bod sváru mezi generálním tajemníkem a RB.²⁹⁰ Pravomoc zde uvedenou může generální tajemník využít například jako politický nástroj proti Radě v situaci, kdy se RB odmítne určitou otázkou zabývat kvůli nesouladu názorů či nedostatečné politické vůli svých stálých členů. Použitím článku 99 je tak generální tajemník schopen tuto neochotu Rady odhalit veřejnosti a teoreticky tak přispět k vytvoření tlaku na vyřešení dané otázky. Avšak je třeba mít na paměti, že opakovaným využíváním článku 99 Charty by mohl generální tajemník snadno ztratit důvěru a podporu stálých členů RB, což by negativně ovlivnilo jeho schopnost efektivně vykonávat své ostatní povinnosti.²⁹¹ Snad i proto byl v praxi tento článek Charty v minulosti využíván pouze zřídka a jak je patrné na osudu Trygve Lieho popsaného v kapitole 1 této práce, využívání tohoto článku generálním tajemníkem není stálými členy RB příliš oceňováno.

²⁸⁷ MRÁZEK, Josef. *Public Order (Ordre Public) and Norms of Jus Cogens*. CYIL str. 98.

²⁸⁸ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 101.

²⁸⁹ Tamtéž. str. 102.

²⁹⁰ CHESTERMAN, Simon. *Introduction: secretary or general?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 4.

²⁹¹ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 109.

Článek 99 tedy zakládá právo generálního tajemníka rozšiřovat seznam otázek, kterými se Rada zabývá, nikoli ovšem určovat pořadí a čas, ve kterém budou konkrétní otázky projednány. Dle Prozatímního jednacího řádu Rady bezpečnosti OSN z roku 1946 (dále jen Jednací řád) generální tajemník agendu RB pouze navrhuje,²⁹² přičemž tento návrh podléhá schválení rotujícího předsednictví Rady. Podle části 2 odstavce 7 Jednacího řádu se navrhovaná agenda skládá pouze z otázek, jež na RB vznesl pověřený aktér, anebo z otázek, kterými se RB již dříve zabývala a odročila jejich projednávání. Generální tajemník tak může ve svém návrhu Radě určitou dříve projednávanou otázku doporučit k dalšímu projednání, avšak konečné rozhodnutí spočívá na předsednickém státu RB.

Jednací řád RB dále pověřuje generálního tajemníka povinnostmi zasílat každý týden členům Rady shrnující prohlášení obsahující nejen seznam otázek, kterými se tento orgán aktivně zabývá, ale i fázi projednávání, ve které se tyto otázky v daný moment nacházejí. Generální tajemník má rovněž povinnost informovat členy Rady o obsahu plánovaného zasedání RB alespoň tři dny před samotným setkáním. Tato povinnost se však nevztahuje na zasedání týkajících se náhlých krizí či konfliktů. V takových případech zpravidla svolává Radu předsednický stát do 24 hodin.

Část 5 odst. 21 Jednacího řádu zakládá povinnost generálního tajemníka či jím určeného zástupce účastnit se všech zasedání Rady. Určený zástupce Sekretariátu má dle odst. 22 Jednacího řádu právo předstoupit před Radu se psaným či verbálním prohlášením reflektujícím pozici Sekretariátu v dané věci. Právě v této oblasti pochybil generální tajemník Butrus Butrus Ghálí, kdy jeho permanentní neúčast na zasedáních Rady bezpečnosti byla považována za pohrdání RB jakožto nejmocnějším orgánem OSN a stala se jedním z důvodů členských států k neprodloužení jeho mandátu.²⁹³

V souladu s odst. 23 a 28 Jednacího řádu může být generální tajemník či jeho zmocněnec jmenován členy Rady zpravodajem konkrétního projednávaného návrhu. Této možnosti Rada bezpečnosti nejčastěji využívá právě při projednávání rezolucí, které

²⁹²Prozatímní Jednací řád Rady bezpečnosti (Provisional Rules of Procedure Of Security Council) ze dne 9. dubna 1946 byl naposledy měněn v roce 1983. URL <<http://www.un.org/docs/sc/scrules.htm>> vyhledáno dne 18. 1. 2014.

²⁹³ URQUHART, Brian E. *The evolution of the Secretary-General*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 27.

zakládají, upravují či formálně ruší mandát mírových misí.²⁹⁴ Tento postup je výrazem snahy zefektivnit rozhodovací procesy Rady, která pramení z faktu, že právě generální tajemník, pověřený administrativním zajištěním mise, zpravidla disponuje většinou relevantních informací o cíli, potřebách a činnostech mírové operace.

Část 5 Jednacího řádu RB věnovaná Sekretariátu fakticky přesouvá na generálního tajemníka veškerou administrativní zátěž spojenou s fungováním Rady. Generální tajemník, potažmo Sekretariát má tak povinnost nejen informovat Radu o nadcházejících setkání a projednávaných bodech, ale rovněž i připravit a zajistit distribuci veškerých relevantním materiálů souvisejících s danou agendou. Ustálená jednací pravidla obsažená v Poznámce prezidenta Rady bezpečnosti (dokument S/2006/507) dále specifikují, že činnost Sekretariátu zahrnuje „*poskytnout radě pravidelné briefingy, neformální prezentace, formální vystoupení, psané přehledy, prezentační a referenční materiály a v neposlední řadě i vizuální pomůcky*“.²⁹⁵ V této souvislosti je třeba zmínit, že vliv generálního tajemníka na konečnou podobu jednání RB je pouze nepřímý a pramení především z informační převahy Sekretariátu. Generální tajemník postrádá právo předkládat rezoluce či pozměňovací návrhy v RB. Názory jejích členů a v případě mírových misí i jejich kvalifikaci (peacekeeping, peacebuilding, peaceenforcement) a vybavenost však může do značné míry ovlivnit již informacemi a podklady, které Sekretariát k projednávaným otázkám připraví.

Rada bezpečnosti je dle kapitoly V. Charty OSN jediným orgánem, který odpovídá za udržování světového míru a bezpečnosti. „*Aby byla zajištěna rychlá a účinná akce Organizace spojených národů, svěřují její členové Radě bezpečnosti základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a jsou zajedno v tom, že Rada bezpečnosti, vykonávajíc své úkoly, jež vyplývají z této odpovědnosti, jedná jejich jménem.*“²⁹⁶ „*Rada bezpečnosti může konat šetření o každém sporu nebo každé situaci, která by mohla vést k mezinárodním třenicím nebo vyvolat spor, aby určila, zda trvání sporu nebo situace by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.*“²⁹⁷

²⁹⁴ URL <<http://www.un.org/en/sc/documents/sgreports/2012.shtml>> vyhledáno dne 25. 3. 2013.

²⁹⁵ Note by the President of the Security Council S/2006/507.

²⁹⁶ Charta OSN, kap. V., čl. 24.

²⁹⁷ Tamtéž. kap. VI., čl. 34.

RB se zabývá především konflikty a konfliktními situacemi, které by mohly vést k mezinárodnímu či regionálnímu napětí a k vypuknutí násilí. Ke komparaci pojmů „konflikt“ a „krize“, je nutno podotknout, že ani v mezinárodním právu není jejich výklad jednotný. Tudíž i autoři textů věnujících se této tématice je vykládají odlišně. V odborné literatuře existují proto různé definice těchto pojmů. „Krizí“ se obvykle míní nejostřejší fáze vývoje mezinárodního konfliktu. Je tedy zřejmé, že nikoli každý konflikt se nutně musí vyvinout v mezinárodní krizi.²⁹⁸

Rada bezpečnosti je jediným orgánem OSN, který má pravomoc využít ustanovení kapitoly VII Charty OSN týkající se akcí při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných. Na základě této kapitoly může Rada bezpečnosti rozhodnout o použití síly, o uvalení sankcí či embarga a o přerušení diplomatických, hospodářských či leteckých, námořních a železničních styků. Rada bezpečnosti může také rozhodnout o vyslání jednotek na podporu udržení míru (peacekeeping), může konat šetření o každém sporu, činit doporučení protivníkům atd.²⁹⁹

Při všech krocích, které RB v zájmu mírotvorných operací (peacemaking) a operací na udržení míru (peacekeeping) podniká, by měla fungovat pružně a rychle. Má pravomoci jednat jménem celého mezinárodního společenství, nejen jménem svých vlastních členů.³⁰⁰ Pružnost a rychlost, jak je z desítek let působení organizace zřejmé, bohužel stále nepatří mezi silné stránky Rady bezpečnosti.

Jak již bylo krátce naznačeno, dnešní podoba RB OSN je nekompatibilní se současnou podobou mezinárodní geopolitické struktury. *„Členství v RB je archaické a reflektuje svět v roce 1945, nikoli v roce 2005. Rada je nedemokratická a nereprezentativní. Její složení, způsob rozhodování a pracovní metody jsou nevyrovnané. Je dlouhodobě neodpovědná a pasivní vůči svým závazkům k ostatním hlavním orgánům OSN, zejména Valnému shromáždění a Hospodářskému a sociálnímu výboru (ECOSOC). V důsledku toho ztrácí důvěryhodnost a legitimitu, snižuje svou právní autoritu kvůli selektivnímu rozhodování, politické vypočítavosti a rostoucí*

²⁹⁸ MRÁZEK, Josef. *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. 1990. str. 156.

²⁹⁹ Charta OSN, kap. VII.

³⁰⁰ Tamtéž., kap. V, čl. 24 *„Aby byla zajištěna rychlá a účinná akce Organizace spojených národů, svěřují její členové Radě bezpečnosti základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti a jsou zajedno v tom, že Rada bezpečnosti, vykonávajíc své úkoly, jež vyplývají z této odpovědnosti, jedná jejích jménem.“*

*neochotě svých členů - zejména oněch všemocných, trvalých - jednat na základě svých rozhodnutí, dokonce i těch přijatých podle kapitoly VII Charty OSN.*³⁰¹

Řada členských států OSN, jejichž vliv ve vojensko-politické a ekonomické oblasti stále vzrůstá, formuluje požadavek na úpravu mandátů stálých členů RB OSN, jež jsou spojeny s právem veta, jelikož toto právo má podle nich a jiných kritiků až nepřiměřeně velkou sílu.³⁰² Argumentem pro reformu RB (případně celého OSN) je i nepřiměřené rozdělení míst v RB podle světových regionů. V této oblasti jsou nespokojeny hlavně státy afrického a asijského kontinentu. Jak ovšem vyjádřil i John Ashe, prezident 68. zasedání Valného shromáždění: „*Není nedostatek nápadů pro reformu, ale co chybí je kolektivní politická vůle reformovat Radu bezpečnosti...*“³⁰³

Je ale důležité zvážit, podle jakého klíče by se místa nových stálých členů RB přidělovala. Z hlediska účelnosti by zřejmě nebylo vhodné, kdyby se RB (resp. počet stálých členů) rozrostla o nové, vojensky silné státy jako například Indie a Pákistán, což jsou dnes jaderné velmoci. V případě, že by se tak stalo, by důsledky dle názoru autorky mohly přinést velké potíže. Ve světě existují státy, které sice jaderné zbraně nevlastní, ale jsou schopny je vyrobit za relativně krátkou dobu (Japonsko, Jižní Korea). Pokud by se členy RB měly stát Indie a Pákistán z pozice jaderných mocností, hrozilo by, že další adepti na členství v RB by vyvíjeli snahy na výrobu nukleárních zbraní – a proto vlastnictví jaderných zbraní a jiných zbraní hromadného ničení (ZHN) nemůže být kritériem pro získání členství v RB. Na otázku, dle jakých kritérií by měla být Rada bezpečnosti reformována, se snažilo odpovědět mnoho z představitelů generálních tajemníků. Bohužel i přes preciznost některých návrhů, které jsou uvedeny v sekci 3. 5 této práce, je reforma Rady bezpečnosti stále v nedohlednu.

2.4 Generální tajemník a Hospodářská a sociální rada

Cílem Hospodářské a sociální rady je především koordinovat hospodářské a sociální aktivity OSN a jednotlivých odborných organizací, jako je Organizace OSN

³⁰¹ LUCK, E. C.: *Rediscovering the Security Council*, str. 129.

³⁰² *Second Meeting on Security Council Reform Addresses the Veto*. The Center for UN Reform Education. 18. 3. 2009.

³⁰³ UN INFO online. *UN Daily News*. 18. 12. 2013. str. 10.

pro výživu a zemědělství (FAO), Mezinárodní organizace práce (ILO), Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) či Světová zdravotnická organizace (WHO).³⁰⁴ Rada se skládá z 54 členů volených Valným shromážděním na tři roky, přičemž každý rok je na základě rotačního principu obměněna jedna třetina členů. V rámci svých pravomocí daných Chartou OSN může Hospodářská a sociální rada vypracovávat studie a zprávy o hospodářských, sociálních, kulturních a příbuzných tématech. Tyto studie či doporučení zpravidla předkládá Valnému shromáždění jako jeden z podkladů pro rozhodnutí o dané otázce.³⁰⁵ K projednávání témat na půdě ECOSOC se scházejí její představitelé jednou ročně, přičemž rozhodnutí jsou přijímána většinou přítomných členů, kdy každý disponuje jedním hlasem. Jednání se konají zpravidla v červenci v New Yorku či Ženevě jakožto hlavních sídlech OSN.

Jak již bylo zmíněno, jednou z prioritních funkcí HSR je koordinace činnosti OSN s jinými mezinárodními organizacemi, jako je FAO, ILO, UNESCO, WHO a dalšími, které jsou k Organizaci spojených národů přidruženy tzv. Smlouvou o přidružení. Tuto smlouvu sjednává právě Hospodářská a sociální rada, přičemž přidružení podléhá schválení ze strany Valného shromáždění. I přes status přidružení jsou ale mezinárodní organizace stále na OSN nezávislé a Hospodářská a sociální rada může k jejich agendě poskytovat pouze doporučení, která, jak již z jejich povahy vyplývá, jsou nezávazná. Přidružené mezinárodní organizace je nutno jako nezávislé aktéry mezinárodního prostředí dále odlišovat od komisí, které jsou, na rozdíl od citovaných organizací založených mezinárodní smlouvou, zřízeny samotnou OSN a působí jako pomocné orgány Hospodářské a sociální rady.³⁰⁶

Hospodářská a sociální rada je orgánem, kde jsou prosazovány zájmy nejen Organizace spojených národů, ale i jednotlivých specializovaných organizací. Právě díky různorodosti témat, která přinášejí odborné organizace, je pro tento orgán příznačný velký počet pomocných komisí a výborů, které jsou ECOSOC zřizovány na základě čl. 68

³⁰⁴ CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. str. 321.

³⁰⁵ Čl. 62, Charta OSN.

³⁰⁶ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2008. str. 504.

Charty OSN.³⁰⁷ Agenda Hospodářské a sociální rady se mění i dle priorit jednotlivých představitelů funkce generálního tajemníka.

Problematika ekonomické a sociální oblasti se dostala do popředí především v důsledku nastupujícího procesu globalizace koncem minulého století. Nutno podotknout, že v této oblasti přísluší představiteli generálního tajemníka nelehká role. Kvůli nikoli marginální propasti mezi členskými státy globálního Jihu a vyspělými státy Severu³⁰⁸ musí generální tajemník v rámci efektivní spolupráce všech členských zemí neustále utvrzovat představitele Afriky o aktuálnosti řešení jejich nejpalcivějších problémů a mezitím být schopen efektivně spolupracovat s bohatým Severem.³⁰⁹

Butrus Butrus-Ghálí své snahy vyřešit ekonomické a sociální problémy světa realizoval v rámci často pořádaných konferencí na toto téma. Za největší je možno považovat Summit Země konaný v Riu de Janeiru v roce 1992, kde představitelé 108 zemí světa schválili Agendu 21. Tento program obsahoval strategické kroky k zajištění trvale udržitelného rozvoje, které byly rozděleny do čtyř oblastí (sociální a ekonomická; ochrana a správa přírodních zdrojů; posilování role hlavních skupin; implementace).³¹⁰ Rozvojové země se zde zavázaly přistoupit k mnohostranným mezinárodním dohodám týkající se zvýšení úrovně ochrany životního prostředí, přičemž rozvinuté země měly zemím globálního Jihu na oplátku pomoci s rozvojem obchodu a umořením jejich dluhů. Státy se usnesly na vytvoření nové Komise pro udržitelný rozvoj v rámci Hospodářské a sociální rady,³¹¹ která měla za cíl kontrolovat naplňování Agendy 21. Až na vytvoření zmíněné komise ovšem většina rozhodnutí zůstala pouze na papíře a nebyla naplněna.³¹²

³⁰⁷ Jmenujme například Komisi pro populaci a rozvoj, Komisi pro postavení žen, Komisi pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost. Více na URL <<http://www.un.org/en/ecosoc/about/subsidiary.shtml>> vyhledáno dne 24. 11. 2013.

³⁰⁸ Globální Jih je název pro rozvojové země, přičemž za země globálního Severu se považují státy již rozvinuté. (pozn. autora).

³⁰⁹ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 46.

³¹⁰ URL <<http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>> vyhledáno dne 2. 12. 2014.

³¹¹ Komise pro udržitelný rozvoj byla zrušena závěrečným dokumentem konference Rio+20 a její činnost převzalo politické fórum na vysoké úrovni. *Výroční zpráva Rady vlády pro udržitelný rozvoj za rok 2012*. str. 15.

URL<[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/rada_vlady_pro_udrzitelny_rozvoj/\\$FILE/OEDN_vyr_ocni_zprava_RVUR_2012-20130529.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/rada_vlady_pro_udrzitelny_rozvoj/$FILE/OEDN_vyr_ocni_zprava_RVUR_2012-20130529.pdf.pdf)> vyhledáno dne 4. 1. 2014.

³¹² *The breakdown of the Rio bargain*. International Institut for Sustainable Development. URL <http://www.iisd.org/briefcase/ten+ten_failures1.asp> vyhledáno dne 2. 1. 2014.

V roce 2000 se díky Kofi Annanovi stalo hlavní agendou Hospodářské a sociální rady naplňování Rozvojových cílů tisíciletí (Millennium Development Goals, MDGs).³¹³ Tehdejší generální tajemník představil v březnu 2000 svou Zprávu tisíciletí,³¹⁴ ve které vyzval státy k zasazování se o posilování bezpečnosti, snížení chudoby a vymýcení nemoci HIV/AIDS. V reakci na Annanovu zprávu se mezi dny 6. až 8. září roku 2000 konal v New Yorku Summit tisíciletí, kde se sešli zástupci všech členských států OSN, aby definovali hlavní vize organizace v oblasti světového rozvoje. Výsledkem byla Deklarace tisíciletí přijatá dne 18. září 2000 obsahující závazek splnit Rozvojové cíle tisíciletí do roku 2015.³¹⁵ Rozvojové cíle tisíciletí jsou rozděleny do osmi oblastí (odstranit extrémní chudobu a hlad; zajistit základní vzdělání pro všechny; prosazování rovnosti pohlaví a posilování postavení žen; snížit dětskou úmrtnost; zlepšit zdraví matek; boj proti HIV/AIDS; udržitelnost životního prostředí; rozvíjet globální partnerství pro rozvoj),³¹⁶ přičemž každá z nich obsahuje jednotlivé úkoly jak daných cílů dosáhnout. K vyjádření potřeby dosáhnout cílů vytyčených během Summitu tisíciletí došlo již dva roky poté v Plánu Implementace na Summitu v Johannesburgu.³¹⁷ Představitelé členských zemí OSN, nevládních organizací a korporací z celého světa zdůraznili nutnost kooperace všech sektorů v problematických environmentálních oblastech, přičemž absence prezidenta USA již tehdy prozrazovala dezintegraci priorit a napjaté vztahy mezi USA a tehdejším generálním tajemníkem.³¹⁸

Do dnešního dne se sice nepodařilo naplnit veškeré vytyčené cíle, ale dílčí úspěchů bylo dosaženo. Příkladem může být snížení úmrtnosti na malárii o 25 procent, snížení úmrtnosti dětí o 41 procent či naopak zvýšení jejich gramotnosti. Zmíněný pokrok je bohužel nerovnoměrný a stále tak existují oblasti, které se k ideálům obsaženým v Rozvojových cílech tisíciletí nepřiblížily.³¹⁹

³¹³ URL <<http://www.unmillenniumproject.org/goals/index.htm>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.

³¹⁴ URL <<http://www.unmillenniumproject.org/documents/wethepeople.pdf>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.

³¹⁵ URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=689>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.

³¹⁶ URL <<http://www.unmillenniumproject.org/goals/index.htm>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.

³¹⁷ URL <<http://www.un-documents.net/jburgpln.htm>> vyhledáno dne 29. 12. 2013.

³¹⁸ *Bush snubs earth summit*. The Guardian.

URL <<http://www.theguardian.com/environment/2002/aug/17/worldsummit2002.internationalnews>> vyhledáno dne 29. 12. 2013.

³¹⁹ *Rozvojové cíle tisíciletí dva roky před finišem*. 25. července 2013.

URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1851>> vyhledáno dne 8. 1. 2014.

Za působení nynějšího generálního tajemníka Pan Ki-muna byly výše zmíněné plány zahrnuty do Cílů trvale udržitelného rozvoje (Sustainable Development Goals, SDGs), které jsou výsledkem konference Rio+20 konané se v červnu 2012. Cílem této dohody je sjednocení nejdůležitějších závěrů z dřívějších summitů a dodržení jejich naplnění.³²⁰ Pan Ki-mun ovšem v rámci precizování jednotlivých orgánů OSN odebral problematiku implementace Rozvojových cílů tisíciletí, potažmo Cílů trvale udržitelného rozvoje Hospodářské a sociální radě a pověřil jí Rozvojový program OSN (UN Development Programme, UNDP), jako specializovaný orgán v této oblasti.³²¹

Jak je z výše zmíněného patrné, mezi každodenní práci generálního tajemníka patří nejen účast při jednáních a zasedáních hlavních orgánů OSN, ale také udržování komunikace s představiteli jednotlivých členských zemí a jiných vládních úředníků. V této oblasti působí generální tajemník jako komunikační kanál mezi členskými státy a samotnou Organizací spojených národů. Jeho údělem je především informovat státy o aktuální agendě na půdě organizace. Každý rok tak generální tajemník vydává zprávu o činnosti OSN, ve které hodnotí její činnost a nastiňuje budoucí cíle a priority mezinárodního společenství. Při plnění své informační povinnosti využívá generální tajemník Výkonnou radu OSN pro koordinaci³²² (United Nations System Chief Executives Board for Coordination, CEB).³²³

Tento orgán v čele s generálním tajemníkem se skládá z 29 vedoucích pracovníků OSN včetně pracovníků jednotlivých přidružených organizací a fondů. Schází se dvakrát ročně za účelem koordinace spolupráce mezi OSN a jednotlivými mezivládními orgány.³²⁴ Zde se centralizuje jinak poměrně decentralizovaný systém, kdy se zájmy a zásady celé organizace prosazují jednotně na všech úrovních, tedy nejen na úrovni

320 URL <<http://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1300>> vyhledáno dne 28. 12. 2013.

321 URL <<http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/role-un-secretary-general/p12348>> vyhledáno dne 19. 11. 2013.

322 Autorský překlad (pozn. autora).

323 Tento orgán se dříve nazýval Administrative Committee on Coordination (ACC). Název byl změněn rozhodnutím HSR 321/2001, ze dne 24. října 2001, Viz

URL <<http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2001/decision%202001-321.pdf>>,

a dále URL <http://www.un.org/sg/sg_role.shtml> vyhledáno dne 18. 11. 2013.

324 URL <<http://unsceb.org/content/about>> vyhledáno dne 18. 11. 2013.

jednotlivých států, ale i regionální a celosvětové.³²⁵ K tomuto účelu vytvořil CEB v rámci své struktury tři komise, jejichž činnost se odráží především v doporučeních a harmonizaci jednotlivých agend OSN. První, High Level Committee on Programmes (HLCP), se zabývá sjednocením politických otázek na úrovni celé OSN a podporuje rozvoj společných politických nástrojů. Druhá, High Level Committee on Management (HLCM) má za cíl sjednotit obchodní praktiky mezinárodního společenství. V poslední z komisí, UN Development Group (UNDG), je sdruženo celkem 32 fondů, agentur a dalších oddělení OSN zabývajících se rozvojem, jejichž cílem je v dnešní době především pomoci zemím, které se snaží dosáhnout již zmíněných cílů udržitelného rozvoje.³²⁶

Z textu této kapitoly je patrné, že základní povinností generálního tajemníka vůči hlavním orgánům OSN je poskytnout administrativní zázemí, na základě kterého mohou efektivně vykonávat pravomoci jim svěřené. Kancelář generálního tajemníka je tak především koordinačním místem rozmanitých činností celé organizace, což není vždy jednoduché.

Každý z představitelů generálního tajemníka vložil do spolupráce s jednotlivými hlavními orgány a potažmo členskými státy svůj osobitý ráz. Například Kofi Annan byl tak díky své osobité diplomacii během výkonu své funkce hodnocen převážně pozitivně. V případech Lieho či Butrus-Ghálího však přílišné osobní snahy v rámci organizace nebyly příliš oceněny.

325 URL<<http://www.unep.org/newyork/UNInterAgencyAffairs/CEB/tabid/56193/Default.aspx>> vyhledáno dne 18. 11. 2013.

³²⁶ Tamtéž.

3 Reformní úsilí generálních tajemníků

OSN, která byla založena před téměř sedmdesáti lety, prošla na přelomu let 80. a 90., po pádu železné opony a rozpadu bipolárního rozdělení světa, zásadní proměnou.

Značné pozornosti se však stále dostávalo bezpečnostní otázce a prevenci války, jako hlavního cíle zakotveného v Chartě OSN, od kterého se odvíjí většina aktivit organizace. Poválečný princip kolektivní obrany byl postaven na bázi tradičního spolenectví a vycházel ze závazku (1) použití ozbrojené síly proti vnější hrozbě a zároveň (2) použití těchto sil v případě útoku na kteréhokoliv z možných spojenců.

Po konci studené války však doznal koncept bezpečnosti značných změn, a to jak ve své šířce, tak i ve své hloubce. V rozšířené koncepci bezpečnostního uvažování přestal figurovat stát jako jediný významný referenční objekt a za hlavní hrozbu již nebyly považovány mezistátní konflikty,³²⁷ nýbrž útoky jednotlivců či skupin po celém světě. Prohlubování bezpečnosti pak předpokládalo rozšíření seznamu bezpečnostních hrozeb, které již nezahrnovaly pouze mezistátní či občanské války, ale i porušování lidských práv, AIDS či environmentální degradaci.³²⁸

Státy si s nástupem globalizace a větší propojeností světových trhů začaly postupně uvědomovat, že jakákoli událost, která se stala v jedné části světa, už nadále není geograficky izolovaná.³²⁹ Do popředí tedy vstupovala otázka bezpečnosti jedinců v tom či onom státu.

V důsledku těchto změn začalo postupně od 90. let 20. století docházet k odklonu od strategie kolektivní obrany ke strategiím kolektivní a kooperativní bezpečnosti, jejichž hlavním cílem je prosazovat základní principy společenství proti neznámému, nspecifikovanému nepříteli. Principy kolektivní a kooperativní bezpečnosti není možno zaměňovat, jelikož každý z nich se věnuje jiné problematice. Mezitím co v systému kooperativní bezpečnosti kladou státy důraz na předejití jakéhokoliv konfliktu mezi sebou pomocí (především) politických dohod a respektování postojů zúčastněného státu,

³²⁷ Definice hrozby: *”Hrozba je primární, mimo nás nezávisle existující, neodvozené nebezpečí, kterým subjekt nebo nahodilý jev může nebo chce poškodit nějaký konkrétní zájem, hodnotu”*. BLAHOŽ, Josef. *Lidská práva a právní politika boje proti terorismu*, str. 54.

³²⁸ BUZAN, Barry a HANSEN, Lene. *Widening and deepening security*. str. 187-225.

³²⁹ Tamtéž. str. 53.

v systému kolektivní bezpečnosti již existuje garance udržování bezpečnosti mezi státy v případě konfliktu. Tyto dva systémy se však navzájem prolínají. Pokud systém předcházení konfliktů (kooperativní bezpečnosti) selže, nastupuje princip garance nezahájení agrese (kolektivní bezpečnost). Princip kolektivní bezpečnosti na druhou stranu výrazně upevňují politické a diplomatické dohody uzavřené v rámci systému kooperativní bezpečnosti.³³⁰

U principu kolektivní obrany byl nepřítel zpravidla znám. Hlavní myšlenkou konceptů kooperativní a kolektivní bezpečnosti není usilovat o bezpečnost vůči konkrétnímu státu, nýbrž ve spolupráci s ostatními aktéry (státy, mezinárodními uskupeními, apod.) zajistit bezpečnost pro všechny.

Lze stanovit, že zásadní rozdíl mezi koncepty kooperativní a kolektivní bezpečnosti a koncepcí kolektivní obrany spočívá v orientaci, resp. ve směru, odkud je očekávána potenciální hrozba. Pro koncept kolektivní obrany je typický předpoklad vnější orientace. U uskupení anebo spolenectví, která byla vytvořena na bázi kolektivní obrany, se předpokládalo, že členské státy dosáhly takové úrovně vzájemných vztahů, která prakticky i teoreticky vylučuje možnost nevráživosti či nepřátelství mezi členy uskupení. Smyslem organizací kolektivní obrany bylo tedy poskytnout bezpečnostní garance vůči agresi (či hrozbě) přicházející zvnějšku, od nečlena aliance. Princip kolektivní obrany se také zaměřoval především na hrozby vojenské povahy. Na druhé straně kolektivní i kooperativní bezpečnost, založená na myšlence nedělitelného spolenectví a prevenci konfliktů, může být zajištěna pouze společným úsilím všech členů systému.³³¹

S rostoucím vlivem nestátních aktérů na bezpečnostní prostředí (např. terorismus) se do popředí dostaly i otázky související s ochranou a prosazováním lidských práv a potíráním korupce. Stejně tak vzrostl i tlak na vyřešení vleklých občanských válek, kterým v době studené války a soupeření dvou supervelmocí nebyl přikládán valný význam. Na základě těchto skutečností se v devadesátých letech 20. století začal na mezinárodní scéně objevovat nový pojem – koncept lidské bezpečnosti (Human security, HS). Koncept lidské bezpečnosti se zabývá humanitárními, ekonomickými a sociálními otázkami v souvislosti se zmírněním lidského utrpení a zajištěním bezpečnosti pro jednotlivce. Human security se zaměřuje především na ochranu lidí pomocí prosazování

³³⁰ KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace Severoatlantické aliance*. str. 17.

³³¹ MRÁZEK, Josef. *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*, 1990. Str. 166

míru a zajištěním trvalého zvyšování životní úrovně. Tomuto konceptu je však často vyčítáno, že je až příliš všezahrnující a nemůže tedy plně prosazovat své cíle.³³² Lidská bezpečnost je často dělena na dvě složky, osvobození od strachu (Freedom from fear) a osvobození od nedostatku (Freedom from want). „Osvobození od strachu“ je díky svému důrazu na ochranu osob před násilnými činy považováno za užší realizaci konceptu Human Security.³³³ „Osvobození od nedostatku“ je svým záběrem širší a mezi světové hrozby vyžadující mezinárodní pozornost řadí i hrozbu hladu, nemocí či přírodních katastrof. Důraz na tuto složku lidské bezpečnosti klade například i United Nations Development Programme (UNDP), který ve své zprávě z roku 2004 zmiňuje,³³⁴ že tyto hrozby mohou zabít daleko více lidí než války, genocida a terorismus dohromady.³³⁵

Výše zmíněné změny bezpečnostního prostředí a definování nových hrozeb byla OSN nucena řádně zohlednit nejen v povaze svých aktivit, ale i ve vlastní organizační struktuře. Bylo třeba se zamyslet nad celou řadou reformních návrhů, které zahrnovaly například větší zapojení nevládních organizací, změnu rozpočtu a nové způsoby financování.

V období studené války bylo podáno několik návrhů na reformu OSN, které ovšem zpravidla nebyly předkládány generálním tajemníkem a zaměřovaly se především na určitou specifickou problematiku v rámci fungování OSN, nikoliv na dalekosáhlou reformu rozhodovacích pravomocí orgánů OSN. Tyto dílčí návrhy byly odůvodněny především tehdejší bipolárním rozdělením světa, kde by komplexní reforma asi jen stěží získala podporu obou soupeřících velmocí.³³⁶ Až s postupným rozpadem bipolárního světa a nástupem Butruse-Butruse Ghálího se generální tajemníci začali aktivně zasazovat o radikální reformu nejen jednotlivých oblastí působení OSN, ale i Organizace jako takové.³³⁷ S ohledem na výše zmíněné, se následující stránky věnují pouze reformním iniciativám těch generálních tajemníků, kteří stanuli v čele OSN po konci studené války.

³³² URL <<http://www.humansecurityinitiative.org/definition-human-security/>>, vyhledáno dne 15. 8. 2013.

³³³ URL<<http://www.humansecurityreport.info/index.php?option=content&task=view&id=24&itemid=59>> vyhledáno dne 15. 8. 2013.

³³⁴ URL <<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>>, vyhledáno dne 15. 8. 2013.

³³⁵ URL <<http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1764>>, dále také URL<<http://www.humansecurityreport.info/index.php?option=content&task=view&id=24&itemid=59>> vyhledáno dne 15. 8. 2013.

³³⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. Reforma OSN a její vývoj. str. 15.

³³⁷ Tamtéž. str. 13.

3.1 Reformy Butrus Ghálího

Butrus-Ghálí začal projevovat své reformní úsilí hned po svém nástupu do funkce. Jeho reformní snahy se týkaly především oblasti světového míru a bezpečnosti, kterou tehdejší generální tajemník považoval za prioritní. Na zasedání Rady bezpečnosti dne 31. ledna 1992 vyzvaly členské státy nového generálního tajemníka Butrus Ghálího, aby „*zpracoval analýzy a navrhl v souladu s ustanoveními Charty OSN doporučení na posílení a větší efektivitu činnosti OSN v oblasti preventivní diplomacie, operací na udržení míru a mírotrvorných operací*”.³³⁸

Z hlediska záměru předkládané práce, tj. sledovat a hodnotit úlohu generálního tajemníka, lze v tomto dokumentu podtrhnout také to, že členové Rady bezpečnosti si byli vědomi klíčové role generálního tajemníka v mírovém procesu: „*[...] členové Rady bezpečnosti potvrzují své odhodlání [...] při prosazování mezinárodního míru a bezpečnosti. Souhlasí s tím, že tajemník OSN zastává klíčovou úlohu.*”³³⁹

Butrus Ghálí předložil Radě bezpečnosti požadovanou zprávu s názvem „*Agenda pro mír – preventivní diplomacie, peacemaking a peacekeeping*” dne 17. června 1992.³⁴⁰ Program Agenda pro mír se dotýká čtyř základních oblastí – preventivní diplomacie, mírotrvorných operací, operací na udržení míru a post-konfliktního budování míru (peacebuilding). Následující text je zaměřen na definice a obsah těchto pojmů.

Preventivní diplomacie je aktivita zaměřená na předcházení (prevenci) nesouladu a neshod mezi stranami a na maximální možnou snahu zabránit rozvinutí těchto neshod do otevřeného konfliktu. V této oblasti hraje – vedle dalších diplomatických faktorů a činitelů – klíčovou roli generální tajemník OSN a další vysoce postavení činitelé OSN.

Smyslem a cílem mírotrvorných operací je mimo jiné přimět znesvářené strany ke společné diskuzi. Podstata a principy těchto operací vycházejí z Charty OSN: „*Strany v každém sporu, jehož trvání by mohlo ohrozit udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, budou nejprve usilovat o jeho řešení vyjednáváním, šetřením, zprostředkováním, řízením*

³³⁸ „...analysis and recommendations on ways of strengthening and making more efficient within the framework and provisions of the Charter the capacity of the United Nations for preventive diplomacy, for peacemaking and for peace-keeping.“ United Nations Security Council. Note by the President of the Security Council. S/23500. 31. ledna 1992.

³³⁹ „...the members of the Security Council affirm their determination...in promoting international peace and security. They agree that the United Nations Secretary-General has a crucial role to play.“ Tamtéž.

³⁴⁰ Boutros Boutros Ghali. *An agenda for peace: preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping*. 17. 6. 1992.

*smírčím, rozhodčím nebo soudním, použitím oblastních orgánů nebo ujednání nebo jinými pokojnými prostředky podle vlastní volby.*³⁴¹

Butrus-Ghálí upozornil, že kapitola VI Charty OSN nezahrnuje taxativní výčet mírových prostředků k řešení konfliktu. Zdůraznil nutnost toho, že pokud peacemaking vyžaduje ukládání sankcí podle článku 41,³⁴² státy dotčené těmito sankcemi by neměly mít pouze právo „poradit se” s Radou bezpečnosti, jak je uvedeno v článku 50,³⁴³ ale pro tyto státy by měla existovat „realistická možnost” prosadit, aby se Rada jejich problémy opravdu zabývala.

Generální tajemník dále prosazoval praktické vytvoření vojenských jednotek, které by byly k dispozici Radě bezpečnosti – jak to ustanovila Charta OSN.³⁴⁴ Tento bod ovšem narazil na nesouhlas a je třeba uvést, že OSN, resp. Rada bezpečnosti, dodnes žádnými takovými jednotkami nedisponuje.

Peacekeeping v podstatě staví na rozmístění civilního, vojenského i policejního personálu Spojených národů v terénu (se souhlasem všech dotčených stran); tito pracovníci se podílejí na stabilizaci území zasažených konfliktem.

Butrus-Ghálí v Agendě pro mír zdůraznil, že dlouhodobý úspěch mírových operací a operací na udržení míru vyžaduje jasnou identifikaci a podporu místních občanských struktur, které jsou schopny zklidnit situaci, získat si obyvatele a rozvíjet prosperitu a pocit důvěry.³⁴⁵ Tyto aktivity jsou pak součástí post-konfliktních anebo poválečných operací – peacebuilding. Kromě uzavření mírové smlouvy a zajištění principiálního

³⁴¹ Charta OSN, kap. VI, čl. 33.

³⁴² Tamtéž, čl. 41: „Rada bezpečnosti může rozhodnout, jakých opatření nezahrnujících užití ozbrojené síly má být použito, aby jejím rozhodnutím bylo dodáno účinnosti, a může vyzvat členy Organizace spojených národů, aby taková opatření provedli. Tato opatření mohou zahrnovat úplné nebo částečné přerušování hospodářských styků, spojení železničních, námořních, leteckých, poštovních, telegrafních, rádiových a jiných, jakož i přerušování styků diplomatických.”

³⁴³ Tamtéž, čl. 50: „Jestliže Rada bezpečnosti podniká preventivní nebo donucovací opatření proti některému státu, pak kterýkoli jiný stát, ať člen či nečlen Organizace spojených národů, jemuž vzejdou z provádění těchto opatření zvláštní hospodářské problémy, má právo poradit se s Radou bezpečnosti o řešení těchto problémů.”

³⁴⁴ Tamtéž, čl. 43: „Aby přispěli k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, všichni členové Organizace spojených národů se zavazují, že Radě bezpečnosti na její výzvu a podle zvláštní dohody nebo dohod dají k dispozici ozbrojené síly, pomoc a služby nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, čítajíc v to právo průchodu.”

³⁴⁵ „Peacemaking and peace-keeping operations, to be truly successful, must come to include comprehensive efforts to identify and support structures which will tend to consolidate peace and advance a sense of confidence and well-being among people.” GHALI, Boutros - Boutros. *An agenda for peace: preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping*. 17. 6. 1992. Část VI, bod 55.

URL < http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/47/277 > vyhledáno dne 24. 10. 2012

dodržování lidských práv je nutné v rámci těchto operací rovněž prosadit odzbrojení znesvářených stran a vynutit zákaz užívání síly. Podobné operace zpravidla hrají značnou roli při repatriaci uprchlíků, školení místního bezpečnostního personálu, monitorování voleb a poskytují pomoc správním a vládním úřadům.

Je zjevné, že mezi mírotvornými operacemi a operacemi na udržení míru nelze určit žádnou ostrou dělicí linii. Udržení míru (peacekeeping) následuje po nastolení míru a zklidnění situace (peacemaking), jako třetí krok pak nastupují operace budování míru (peace building).

Dokument Agenda pro mír vyvolal jistou vlnu kritiky, a proto v lednu 1995 Butrus-Ghálí vydal „Dodatek k Agendě pro mír“ (Supplement to an Agenda for Peace) kde zdůraznil, že role generálního tajemníka by měla být omezena na řízení operací zakotvených v kapitole VI Charty OSN, zatímco Rada bezpečnosti má řídit mise dle kapitoly VII.³⁴⁶

Butrus-Ghálí v roce 1994 zveřejnil zprávu „Agenda pro rozvoj“, která měla odpoutat pozornost od nepříliš úspěšné Agendy pro mír. OSN se dle tohoto dokumentu měla zaměřit na spolupráci s ostatními světovými organizacemi a to převážně v sociální a ekonomické oblasti. Díky Ghálího balancování mezi požadavky jednotlivých států vyjádřenému v této zprávě však ani tento dokument nepřinesl žádané ohlasy členů a Valné shromáždění jej doporučilo k přepracování expertní skupině. Konečná verze dokumentu tak byla zveřejněna až v roce 1997, po odchodu Butruse-Ghálího z funkce.³⁴⁷

Kromě zmíněných aktivit se Butrus-Ghálí snažil o reorganizaci sekretariátu, která spočívala především ve snížení počtu úředníků, respektive celé byrokracie. I zde, ale generální tajemník narazil na odpor jednotlivých členských států, kterým vadila Ghálího přílišná iniciativa v této oblasti.³⁴⁸

Butrus Butrus-Ghálí jako první generální tajemník vykonávající svou funkci po studené válce věřil, že právě v jeho funkčním období se uskuteční ty cíle, které si OSN vetklo do svého poslání: mír, spravedlnost a dodržování lidských práv.³⁴⁹ Jeho období ale bylo též dobou období etnických čistek, genocidy a selhání ekonomických sankcí v Iráku.

³⁴⁶ BUREŠ, Oldřich. *Operace na udržení míru OSN*.

³⁴⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 20.

³⁴⁸ Tamtéž. str. 21.

³⁴⁹ LANG, Anthony L. *A Practicum on Idealistic Theory*. Notre Dame Magazine. University of Notre Dame, winter 2006–07.

V žádné z těchto konfliktních situací se Organizaci spojených národů, resp. jejímu generálnímu tajemníkovi nepodařilo realizovat mírové řešení. Butrus-Ghálí se také silně vymezoval vůči USA; ve svých pamětech napsal: „*Trvalo nějaký čas, než jsem plně pochopil, že Spojené státy mají malou potřebu diplomacie, síla je dostačující.*”³⁵⁰

Výsledkem bylo, že ačkoliv generální tajemníci OSN tradičně vykonávají svou funkci po dvě období, Clintonova administrativa znovuzvolení Butruse-Ghálího v roce 1996 zablokovala. Nicméně jeho Agenda pro mír zůstala významným dokumentem, který jako první uceleně pojmenoval a definoval jednotlivé konkrétní aktivity mírových iniciativ OSN.

3.2 Iniciativy Kofiho Annana

Annan započal své reformní úsilí hned po svém nástupu do funkce. První reformní oblast (tzv. „*First track*“), zabývající se především efektivnějším fungováním sekretariátu, spadala pouze do jeho pravomocí a mohla být tedy ihned realizována.³⁵¹ Jednotlivá rozhodnutí v této oblasti Annan odeslal dne 17. března 1997 předsedovi Valného shromáždění v dopise nazvaném „*Řídící a organizační opatření*“.³⁵² Druhá oblast (tzv. „*Second track*“) obsahovala Annanovy ambicióznější reformní záměry, týkající se rozpočtu organizace a institucionální reformy OSN. Realizace většiny těchto návrhů však podléhala schválení členských států.³⁵³ Annan ve své zprávě „*Obnova OSN: Program Reformy*“ z roku 1997,³⁵⁴ zabývající se reorganizací jednotlivých orgánů OSN, znovu upozorňoval na důležitost komplexní reformy OSN. Tato zpráva se dále zmiňovala o nutnosti posilování rozvoje, budování míru a boje proti terorismu. Annanovy návrhy byly v tomto roce přijaty členskými státy bez výrazných protestů a koncem roku vyjádřilo formálně svou podporu reformnímu úsilí generálního tajemníka i Valné shromáždění.³⁵⁵

³⁵⁰ „*It would be some time before I fully realized that the United States sees little need for diplomacy; power is enough.*” Cit. dle recenze knihy: *Boutros-Ghali blames Clinton for keeping the UN weak. The Christian Science Monitor*, 1. 7. 1999. URL<<http://www.csmonitor.com/1999/0701/p21s2.html>> vyhledáno dne 24. 10. 2012

³⁵¹ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 29.

³⁵² Dopis generálního tajemníka ze dne 17. března 1997.

³⁵³ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 28.

³⁵⁴ *Renewing the UN: A programme for Reform*. Report of Secretary General. A/51/950. 14. července 1997.

³⁵⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 31. dále také rezoluce 52/12 A a 52/12 B z roku 1997.

V následujících letech se Annan věnoval realizaci první oblasti reforem spadající výlučně do jeho pravomocí. S příchodem nového milénia se tehdejší generální tajemník ve své „Zprávě tisíciletí“ rozhodl v šesti kapitolách znovu upozornit na trvajících potřebu inovace OSN a předložil i návrhy pro její uskutečnění.³⁵⁶ Mezi aktuální otázky, kterými by se OSN dle Annana měla zabývat, zařadil odstranění (a) chudoby, (b) hrozby válek, (c) zabránění globálnímu znečištění planety a (d) zefektivnění činnosti OSN.³⁵⁷ Půl roku po zveřejnění této zprávy se v New Yorku konal Summit tisíciletí,³⁵⁸ který je díky počtu zúčastněných považován za největší shromáždění v dějinách OSN.³⁵⁹ Toto shromáždění se zabývalo především zmíněnou zprávou a své stanovisko formulovalo v Deklaraci tisíciletí,³⁶⁰ která zdůrazňuje prioritní cíle OSN a přijímá většinu návrhů generálního tajemníka.³⁶¹ Stojí ale za povšimnutí, že se členské státy zcela zdržely komentáře k Annanově stížnosti směřující na značnou omezenost jeho pravomocí a nedostatku spolupráce členských států s úřadem generálního tajemníka.³⁶²

Po dosaženém konsenzu ohledně dalšího směřování činnosti OSN se Kofi Annan rozhodl opět zaměřit na institucionální reformu. Za tímto účelem vydal v roce 2002 zprávu „Posílení OSN: Agenda pro další změnu“,³⁶³ ve které vyzval k explicitnějšímu vymezení odpovědnosti mezi jednotlivými orgány OSN a prohloubení jejich komunikace s nevládními subjekty na mezinárodní scéně.³⁶⁴

Mezi další Annanovo priority patřilo i dopomoci k dosažení širšího konsenzu ohledně role OSN v udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.

K tomuto účelu sestavil Kofi Annan v roce 2003 šestnácti členný expertní panel,³⁶⁵ který pověřil vypracováním zprávy o systému kolektivní bezpečnosti na počátku 21.

³⁵⁶ *Millenium Report*. URL <<http://www.un.org/millennium/sg/report/>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

³⁵⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 36.

³⁵⁸ *Millenium Summit*, konající se ve dnech 6. - 8. září 2000.

URL <<http://www.un.org/millennium/summit.htm>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

³⁵⁹ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 37.

³⁶⁰ *Millenium Declaration*. 8. září 2000.

URL <<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

³⁶¹ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 38.

³⁶² Tamtéž. str. 39.

³⁶³ *Strengthening of the United Nations: an Agenda for further Change*. Report of the Secretary-General. A/57/387, 9. září 2002. URL <<http://www.un.org/events/action2/A.57.0387.pdf>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

³⁶⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma OSN a její vývoj*. str. 41.

³⁶⁵ Tato expertní skupina (Blue Ribbon Panel) zahájila činnost 3. 11. 2003, kdy bylo jmenováno 16 členů Panelu a předseda Panelu (thajský expremiér Anand Panyarachun). Tito členové byli vybráni z 16 zemí; jednotlivé světové oblasti zde měly své zástupce (tři zástupci z Ameriky, tři z Afriky, tři z Evropy, pět z

století a způsobech, jak by měl být reformován. Výsledkem je zpráva „*Bezpečnější svět: Naše sdílená odpovědnost*“,³⁶⁶ která byla zveřejněna počátkem prosince 2004. V pasáži o pravidlech použití síly bylo identifikováno šest kategorií největších hrozeb současnosti a blízké budoucnosti:

- ekonomické a sociální hrozby (chudoba, infekční choroby, zhoršení životního prostředí a podobně);
- konflikty mezi státy;
- vnitřní konflikty (občanské války, genocida a podobně);
- nukleární, radiologické, chemické a biologické zbraně;
- terorismus;
- nadnárodně organizovaný zločin.

Hlavní výzvou a úkolem OSN a jeho členů ve světle této zprávy je zajistit, aby se všechny potenciální a vzdálené hrozby, jak jsou zahrnuty ve výše uvedených kategoriích, nestaly bezprostředními, a dále aby ty, které jsou bezprostřední, nenabývaly destruktivního charakteru. Všechny tyto úkony vyžadují preventivní úsilí, které musí řešit hrozby dřív, než se rozvine jejich devastující účinek.

Pokud prevence selže a žádné z předběžných opatření nedokáže zastavit vypuknutí války a chaosu, nastupují principy kolektivní bezpečnosti a použití síly. Jedná se o situace, kdy účinná kolektivní bezpečnost vyžaduje podporu vojenské síly. Jakékoliv rozhodnutí jít do války – pokud nemá zvítězit anarchie a rozvrat – se řídí pravidly mezinárodního práva. Je vždy nutné rozlišovat mezi třemi typickými situacemi – (1) stát tvrdí, že jednal v sebeobraně; (2) stát představuje hrozbu pro ostatní mimo své hranice, a (3) situace, v nichž je nebezpečí především vnitřní a hrozbou je občanská válka a otázka odpovědnosti státu chránit vlastní občany.

Autoři zprávy se odvolávají na článek 51 Charty OSN. Tento článek není potřeba dle mínění autorů zprávy ani reformulovat, ani vykládat extenzivněji či restriktivněji. Současná interpretace a praxe umožňuje preemptivní použití síly proti bezprostřední

Asie a jeden z Austrálie a Oceánie). (pozn. autora). Viz blíž *Members and terms of reference of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change*.

URL <<http://www.un.org/secureworld/panelmembers.html>> vyhledáno dne 8. 10. 2012.

³⁶⁶ *A more secure world: our shared responsibility*. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change. United Nations 2004. A/59/565. Publikováno 2. prosince 2004.

hrozbě.³⁶⁷ Rada bezpečnosti OSN zůstává zároveň i nadále klíčovým arbitrem v otázkách mezinárodního míru a bezpečnosti. RB OSN rozhoduje, zda v konkrétním případě je odpovídající i preventivní použití síly (podle zásad stanovených v kapitole VII Charty).

Fakt, že je možno při řešení určitého konfliktu legálně použít sílu, nemusí vždy znamenat, že by síla měla být použita. Zpráva klade velký důraz na důkladné zvážení celé konkrétní problematiky („*as a matter of good conscience and good sense*”).³⁶⁸ Zpráva dále identifikuje pět kritérií legitimacy (vážnost hrozby, vlastní účel, krajní případ, přiměřenost použitých prostředků a bilance následků), které by Rada bezpečnosti měla vždy zohlednit při zvažování, zda povolit nebo přímo použít vojenskou sílu. Je však zřejmé, že aplikace takových kritérií v konkrétních případech bude zdrojem potenciálních sporů.

Kofi Annan představil v březnu roku 2005 svoji vlastní zprávu pro nadcházející summit OSN pojmenovanou „*In Larger Freedom*“.³⁶⁹ Její text se ovšem problematice debatě o použití síly v případě individuální sebeobrany prakticky vyhýbá a zaměřuje se především na preventivní použití síly autorizované rezolucí RB OSN v případě probíhající genocidy, etnických čistek či systematického vyvražďování civilistů. Tato zpráva byla považována za průlomovou, jelikož explicitně podpořila rodící se koncept Odpovědnost za ochranu, který Annan dlouhodobě prosazoval.

Myšlenka konceptu „*Odpovědnost za ochranu*“ byla poprvé formulována Mezinárodní komisí pro intervenci a státní suverenitu (International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS) v její závěrečné zprávě z prosince roku 2001,³⁷⁰ jako odpověď na Annanovu otázku, zda a kdy má mezinárodní společenství morální povinnost zasáhnout v zemi, ve které probíhá hrubé porušování lidských práv.³⁷¹

Především tragická zkušenost s genocidou ve Rwandě vyvolala debaty nad omezením státní suverenity, která v určitých případech byla zneužívána k ospravedlnění systematického násilí proti vlastnímu obyvatelstvu. Tato událost dokládá obvyklou nečinnost mezinárodního společenství v případě rozsáhlého porušování základních

³⁶⁷ Rozlišení preemptivní a preventivní sebeobrany viz sekce 4. 5 této práce. (pozn. autora).

³⁶⁸ *A more secure world: Our Shared Responsibility*. Note by the Secretary General. str. 57.

³⁶⁹ *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*. Report of the Secretary-General. 2005.

³⁷⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. *Odpovědnost za Ochranu (R2P) – Nová naděje nebo staré pokrytectví?* str. 35.

³⁷¹ Polemiku nad těmito otázkami vyjádřil Kofi Annan v článku *Two concepts of sovereignty*.

URL < <http://www.economist.com/node/324795> > vyhledáno dne 9. 2. 2013.

lidských práv. Kofi Annan v reakci na toto selhání mezinárodního společenství upozornil na potřebu dosáhnout všeobecného konsensu ohledně přípustnosti použití síly v odpovědi na probíhající porušování lidských práv³⁷².

Státy dospěly ke shodě, že otázka již nezní „zda“, nýbrž „kdy“ a „jak“ by mezinárodní společenství mělo zasáhnout proti výše zmíněným zločinům. Vrcholní političtí představitelé se shromáždili v roce 2005 na Světovém summitu a přijali Závěrečný dokument obsahující mj. slova,³⁷³ že „každý jednotlivý stát má povinnost chránit své obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Tato odpovědnost zahrnuje předcházení těmto zločinům, včetně prevence jejich podněcování.“³⁷⁴

Tento dokument v odstavcích 138 - 140 dále charakterizoval tři hlavní pilíře doktríny RtoP, přičemž ve všech případech platí princip subsidiarity:

1. Odpovědnost státu chránit své obyvatele před genocidou, etnickými čistkami, válečnými zločiny a zločiny proti lidskosti.
2. Odpovědnost mezinárodního společenství poskytnout státům pomoc při plnění I. pilíře.
3. Odpovědnosti mezinárodního společenství (dle Charty OSN) adekvátně zasáhnout, pokud stát zjevně selže

Dále bylo sjednáno, že mezinárodní společenství má rovněž povinnost použít vhodné diplomatické, humanitární a jiné pokojné prostředky, v souladu s kapitolami VI a VIII Charty, aby pomohlo uchránit obyvatelstvo před zmíněnými zločiny. „V této souvislosti jsme prostřednictvím Rady bezpečnosti připraveni přijmout kolektivní akci, v souladu s Chartou OSN a ve spolupráci s příslušnými místními regionálními organizacemi za předpokladu, že místní orgány vyčerpaly již všechny své možnosti k ochraně svého obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami

³⁷² BÍLKOVÁ, Veronika. *Odpovědnost za Ochranu (R2P) – Nová naděje nebo staré pokrytectví?* str. 32.

³⁷³ United Nations A/60/L.1, 15 September 2005, Sixtieth session. *2005 World Summit Outcome*.

³⁷⁴ „Each individual state has the responsibility to protect its populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. This responsibility entails the prevention of such crimes, including their incitement.“ The United Nations Today, str. 76.

Viz též URL < <http://www.responsibilitytoprotect.org/> > vyhledáno dne 15. 1. 2013.

a zločiny proti lidskosti.“³⁷⁵ Závěrečný dokument také zdůraznil, že je třeba pomoci slabým státům posílit jejich schopnost ochránit vlastní obyvatelstvo před systematickým porušováním lidských práv, a dále pomoci státům, kde vzrůstá riziko vypuknutí konfliktu.³⁷⁶

Objevily se rovněž i snahy rozšířit koncept RtoP na jiné hrozby, například přírodní katastrofy či globální chudoba.³⁷⁷ V konečné podobě však RtoP zahrnuje pouze rozsáhlé porušování lidských práv způsobené lidmi na jiných lidech. Tvůrci RtoP tak činili s vědomím, že efektivní vymahatelnost tohoto konceptu spočívá především v jeho konkrétnosti.³⁷⁸

Jedním z úspěšných příkladů aplikace konceptu „Odpovědnost za ochranu“ je vyřešení politické krize v Keni, která vypukla v prosinci 2007. Vyjednávání zprostředkované mimo jiné i bývalým generálním tajemníkem Kofi Annanem vedlo k dohodě o rozdělení moci mezi zneprátenými stranami již 28. února 2008.³⁷⁹ Případ Keni dokládá, že včasná prevence představující první pilíř RtoP, může zabránit rozsáhlému porušování lidských práv i bez použití ozbrojené síly. Tato zkušenost dále ukázala, že koncept RtoP není pouhým nástrojem k ospravedlnění použití silových prostředků, nýbrž klade důraz i na prevenci a snahu předejít ozbrojeným zásahům ze strany velmocí.

S působením Kofiho Annana v OSN lze spojovat i méně slavné chvíle, např. korupční skandál programu „Ropa za potraviny“,³⁸⁰ neschopnost OSN účinně zasáhnout v konfliktech na Balkáně či v Súdánu anebo Annanova neschopnost zaujmout jasné

³⁷⁵ „In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council, in accordance with the Charter, including Chapter VII, on a case-by-case basis and in cooperation with relevant regional organizations as appropriate, should peaceful means be inadequate and national authorities are manifestly failing to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity.“ The United Nations Today, str. 76.

Viz též URL < <http://www.responsibilitytoprotect.org/> > vyhledáno dne 15. 1. 2013

³⁷⁶ Viz Valné shromáždění OSN 60/1 ze dne 16. září 2005, a rezoluce Rady bezpečnosti 1674 ze dne 28. 4. 2006. URL <<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021752.pdf>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.

³⁷⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. *Odpovědnost za ochranu. Nová naděje nebo staré pokrytectví?* str. 100.

³⁷⁸ Tamtéž. str. 71.

³⁷⁹ *National Accord and Reconciliation Act.*

URL < http://en.wikipedia.org/wiki/2007%E2%80%9308_Kenyan_crisis > vyhledáno dne 31. 7. 2013.

³⁸⁰ „Ropa za potraviny“ byl humanitární program OSN, který si kladl za cíl zmírnit dopady mezinárodních sankcí této organizace, zaměřené na vývoz ropy z Iráku, které by se mohly dotknout širší populace. Jeho podstatou bylo dovolit Iráku směnit ropu na mezinárodních trzích pouze za základní humanitární potřeby. Tento program ovšem nesplnil zcela své očekávání a je obecně spojován s korupčními praktikami v OSN a se selháním generálního tajemníka (pozn. autora).

stanovisko v případě americké invaze do Iráku. Annan však na druhé straně dokázal to, co se do té doby nepodařilo – pozvednout diskusi o potřebách a možnostech reformy OSN na nejvyšší politickou úroveň.

3.3 Reformní návrhy Pan Ki-muna

Generální tajemník Pan Ki-mun navázal na svého předchůdce Kofiho Annana i ve snaze rozšířit v rámci OSN odpovědnost humanitární pomoci a posílit včasnou a flexibilní reakci na konkrétní situace v rámci konceptu RtoP. Za tímto účelem jmenoval v květnu 2007 Francise Denga svým zvláštním poradcem pro prevenci genocidy a rozsáhlého porušování lidských práv a povýšil jej do funkce zvláštního zástupce generálního tajemníka. Dne 12. prosince 2007 oznámil svůj záměr jmenovat Edwarda Lucka zvláštním poradcem projektu Odpovědnost za Ochranu.³⁸¹ Ten v roce 2010 před Valným shromážděním prohlásil: „*Musíme se vyvarovat příliš mechanického a zjednodušujícího přístupu k včasnému varování. Musíme si také uvědomit, že varování by nemělo být začátkem zapojení OSN. Neměli bychom pouze čekat na špatné zprávy.*“³⁸² Prvním cílem je tedy zmíněná prevence konfliktů.

Druhým pilířem strategie je včasné a průběžné zapojení členských států. Pan Ki-mun při svém výkladu této doktríny zdůraznil potřebu jednat jako jeden subjekt („*Acting as one*“).³⁸³ Cílem průběžného zapojení je komplexní porozumění dané situace, nikoli jen včasné varování. OSN a odpovědní zástupci Organizace musí být schopni efektivně analyzovat příčiny a důvody nejrůznějších krizových situací. Zároveň musí být schopni pružně a rychle zpracovat podrobné hodnocení a předložit členským státům smysluplná doporučení dalšího postupu. Při těchto krocích je nezbytné uplatnit úzkou spolupráci s různými partnery - regionálními a sub-regionálními organizacemi, nadnárodními občanskými sdruženími nebo nezávislými odborníky. Stejně tak mohou cenné znalosti

³⁸¹ 2005 World Summit Outcome. Závěrečný protokol ze světového summitu, body 138 a 139: *Responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. United Nations, A/60/L.1 General Assembly Distr.: Limited, 15 September 2005.* URL <<http://www.who.int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf>>vyhledáno dne 16. 11. 2012.

³⁸² LUCK, E. S. *Statement by Edward C. Luck.* 9. 8. 2010.

³⁸³ 2005 World Summit Outcome. Závěrečný protokol ze světového summitu, body 138 a 139: *Responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity. United Nations, A/60/L.1 General Assembly Distr.: Limited, 15 September 2005.* URL <<http://www.who.int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf>>vyhledáno dne 16. 11. 2012.

poskytnout i národní vlády, zástupci místních občanských iniciativ či reprezentanti sousedních zemí.

Pan Ki-mun dále zdůraznil, že situace jsou zpravidla vícerozměrné, takže se nelze soustředit na jediný faktor nebo událost. Posouzení zahrnuje pochopení všech dílů mozaiky. Musí být však zřetelné, že včasné varování bez konkrétního a účinného opatření by posloužilo světové veřejnosti pouze k posílení stereotypního vnímání OSN jako diskuzního fóra libujícího si v prázdných slovech místo konkrétních činů (vyvaroval se označení, že Valné shromáždění je „největší světová žvanírna“).³⁸⁴ Je chvályhodné, že generální tajemník se prostřednictvím doktríny RtoP snaží překonat tento doposud převládající způsob vnímání OSN. „Včasné varování nemusí být dramatické anebo nějak hlasité, musí však sdělit: jednejme.“³⁸⁵ Včasné varování by tedy mělo vést (1) k politické pozornosti na nejvyšší úrovni OSN, a to jak v sekretariátu, tak i v mezivládních orgánech, (2) k identifikaci možností, jak může být mezinárodní splečenství užitečné v dané věci, (3) ke střízlivému zvážení politických nástrojů a (4) k včasnému povolení vhodných akcí a opatření v rámci Charty OSN.

Současný generální tajemník se dále snaží pokračovat v reformním úsilí týkající se Rady bezpečnosti, nicméně rozsáhlejší reforma RB je i přes značné úsilí Sekretariátu stále v nedohlednu. Příkladem neefektivní spolupráce může být snaha švýcarského velvyslance, který jako člen pracovní skupiny předložil Valnému shromáždění prostý procedurální návrh týkající se zlepšení pracovních metod Rady bezpečnosti. Tento návrh vyvolal obstrukční diskuzi, jejímž výsledkem byla výzva, aby všechny členské státy svá stanoviska k návrhu předaly co nejdříve v písemné formě ke zvážení. Zmíněný švýcarský velvyslanec to v dubnu 2012 komentoval slovy: „Byli jsme konfrontováni s procesními manévry, které pohlcují všechny členy a každý odejde zmatený a frustrovaný.“³⁸⁶

³⁸⁴ *Early warning, assessment and the responsibility to protect*. Integrated and coordinated implementation of and follow-up to the outcomes of the major United Nations conferences and summits in the economic, social and related fields. Report of the Secretary-General. United Nations A/64/864, 14 July 2010
URL <<http://www.ipinst.org/images/pdfs/a64864english.pdf>> vyhledáno dne 2. 12. 2012.

³⁸⁵ LUCK, E. S. *Statement by Edward C. Luck*. 9. 8. 2010.

³⁸⁶ *We were also confronted with procedural maneuvers that would engulf the whole membership and would leave everybody confused and frustrated.* „S5 rezoluce. Working Methods reform – prohlášení švýcarského velvyslance. 4. 4. 2012. URL <<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a%2066%20pv%20108.pdf>> vyhledáno dne 10. 11. 2013.

3.4 Snahy o reformu Rady bezpečnosti a sekretariátu

Snad nejvýraznějším a v současné době nejkritizovanějším nedostatkem OSN je rozložení moci v Radě bezpečnosti, které reflektuje velmocenské uspořádání světa po roce 1945. O nedostatečném zastoupení lze hovořit především v případě islámského světa, Afriky či Jižní Ameriky. Veškeré návrhy na rozšíření RB však narážejí na odpor pěti stálých členů s právem veta, které si toto privilegium úzkostlivě střeží.³⁸⁷ Změna rozložení moci v RB není v jejich zájmu, jelikož by si tím současní stálí členové omezili své výsadní postavení.

Dosažení většího geografického a mocenského zastoupení v Radě by si rovněž vyžádalo změnu Charty OSN. Zde je třeba připomenout, že článek 108 Charty předpokládá, že jakýkoliv pozměňovací návrh tohoto dokumentu musí být schválen všemi stálými členy RB.³⁸⁸ Změna Charty bez podnětu nové světové krize blížící se svým rozsahem druhé světové válce je v současnosti podle většiny akademiků téměř nemyslitelná.³⁸⁹

Druhým problémem znesnadňujícím rozhodování OSN je narůstající počet členských států. Původní architekti Charty mohli jen stěží předpokládat, že se OSN rozroste z původních padesáti členů na téměř dvě stovky. Dnešní OSN tak čelí nařčením z nepružnosti, zkosnatělosti a pomalého rozhodování, kde státy upřednostňují dosažení všeobecného, nicméně vyprázdněného konsensu na úkor efektivního a včasného jednání. Omezení členství, jak navrhoval například bývalý americký velvyslanec při OSN John Bolton, však nepřipadá reálně v úvahu, neboť by připravilo OSN o jeho výsadní postavení jako jediné organizace kolektivní bezpečnosti s univerzálním členstvím.³⁹⁰

A konečně, dalším disfunkčním a často kritizovaným aspektem OSN vyžadujícím řádnou reformu je uspořádání byrokratického aparátu OSN. V této souvislosti je nejčastěji zmiňován fakt, že sekretariát OSN postrádá jasnou horizontální strukturu autority a rozhodovacích pravomocí. Generální tajemník má v praxi daleko k postavení hlavního

³⁸⁷ WEISS, Thomas. *What's Wrong with the United Nations and How to Fix it*. Polity Press. 2010. str. 54.

³⁸⁸ BARROS, J. & MORSE, D. & ROVINE, A. & SCHWEBEL, S. *A More Powerful Secretary-General for the United Nations*. str. 82.

³⁸⁹ BROWN, Mark. *The John W. Holmes Lecture:?* str. 12.

³⁹⁰ WEISS, Thomas. *What's Wrong with the United Nations and How to Fix it*. Polity Press. 2010. str. 2.

výkonného ředitele rozhodujícího o všech hlavních činnostech organizace.³⁹¹ Ve skutečnosti je byrokratický aparát OSN výrazně decentralizovaný. Zatímco například otázky spojené s bezpečností jsou primárně řešeny v New Yorku, UNESCO sídlí v Paříži, Program OSN pro životní prostředí operuje v Nairobi a Rada pro lidská práva OSN zasedá v Ženevě.

Tento instituční spletenec je na generálním tajemníkovi prakticky nezávislý. Aktivity OSN se často překrývají, jednotlivé agentury vzájemně soupeří o moc i finanční prostředky. Absence jakékoliv smysluplné hierarchie, která znesnadňuje efektivní centrální řízení, by měla být jedním z hlavních cílů reformy OSN.³⁹² Reforma přebujelé byrokratické struktury je zároveň mnohem dosažitelnější než reforma RB a to i proto, že nevyžaduje změnu Charty. I zde však čelí generální tajemník značným překážkám, neboť jednotlivé agentury OSN zarputile hájí vlastní autonomii.

Většina těchto problémů byla adresována v reformní iniciativě Kofiho Annana, která spočívala v řešení dlouhodobě problematických otázek a odrážela snahu přizpůsobit Organizaci spojených národů podmínkám postupující globalizace 21. století.

Annanovy reformní návrhy lze rozdělit na opatření týkající se (a) vnitřní reformy OSN zahrnující změny organizační struktury a (b) vnější reformy OSN, obsahující rozšíření aktivit organizace do dalších oblastí. Vnitřní reformě OSN se věnovala i výše zmíněná zpráva Kofiho Annana „*In Larger Freedom*“, obsahující dva modely reformy RB.³⁹³ Oba vycházejí z principu spravedlivého rozdělení míst mezi čtyři geopolitické regiony: Afriku, Asii včetně oblasti Tichého oceánu, Evropu a americký kontinent (Severní a Jižní Amerika) a zvyšují tak participaci na rozhodování v RB OSN, přičemž oba dále předpokládají RB s 24 členy.

Model A navrhuje (kromě pěti současných stálých členů RB) vytvoření šesti nových stálých členů RB OSN, avšak bez práva veta. Model B navrhuje vytvoření osmi dalších míst spadajících do nové kategorie členů RB OSN s čtyřletým členstvím. Ani v tomto modelu se počet členů s právem veta nemění. I když je institut veta považován za anachronický a neodpovídající rovnoprávným demokratickým podmínkám, ani jeden

³⁹¹ WEISS, Thomas a THAKUR, Ramesh. *Global Governance and the UN, An Unfinished Journey*. str. 4 – 7.

³⁹² WEISS, Thomas. *What's Wrong with the United Nations and How to Fix it*. str. Polity Press. 2010. 74.

³⁹³ *In larger freedom, kpt. V. Strengthening the United Nations*, čl. 170.

z těchto modelů nepředpokládá změny v existujících pravomocích RB OSN. Annanův návrh však omezuje využívání práva veta jen na situaci, ve kterých by se existenční zájmy států ocitly v reálném ohrožení. Navrhované změny by nebyly trvalého rázu a v roce 2020 mělo dojít k jejich zhodnocení.

V této souvislosti by jistě stálo za úvahu neomezovat reformní úsilí pouze na problém počtu míst stálých a nestálých členů Rady bezpečnosti. Organizace spojených národů ztrácí svůj vliv i proto, že je společenstvím národních států v době, kdy tyto státy pozvolna ztrácejí své výlučné postavení v utváření procesů, odehrávajících se na globální, regionální či nadnárodní úrovni. Na vývoj takových politických procesů mají stále větší vliv nadnárodní společnosti, finanční trhy, mezinárodní NGOs (např. Amnesty International nebo Human Rights Watch) a v neposlední řadě také světová náboženství.

Kofi Annan je považován za nejúspěšnějšího iniciátora reformy z řad generálních tajemníků. Svými diplomatickými schopnostmi zabránil ve většině případů blokování reformního úsilí ze strany vlivných skupin států OSN. I přes to však nedokázal prosadit výše zmíněné reformní návrhy, týkající se složení a pravomocí RB.³⁹⁴

V Annanových šlépějích pokračuje i současný generální tajemník Pan Ki-mun. Závěrem ale musíme shledat, že Rada bezpečnosti má i přes veškeré reformní snahy stále stejné složení a poslední velká změna v jejím fungování se uskutečnila v roce 1965, kdy se počet nestálých členů z tehdejších šesti zvýšil na současných deset.

³⁹⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma nereformovatelného? OSN na počátku nového tisíciletí*. Policy Paper Ústavu Mezinárodních vztahů, listopad 2004. str. 2.

4 Implementace agendy generálního tajemníka

I přesto, že je funkce generálního tajemníka na mezinárodní scéně považována za diplomatický unikát, Charta OSN je, jak již bylo řečeno, na pravomoci generálního tajemníka spíše skoupá. Většina kompetencí generálního tajemníka se tedy vyvíjela na základě vlastností a schopností, jimiž se vyznačovali jednotliví představitelé této funkce. Stejnou měrou byly však reflektovány rovněž aktuální potřeby mezinárodního společenství dané doby, jež se přirozeně proměňovaly. V období, jež nejsilněji charakterizuje postupující proces globalizace, se jedná především o problematiku mezinárodního terorismu, prohlubujícího se důrazu na institut mírových misí a vzrůstající role nevládních neziskových organizací na mezinárodní scéně.

Lze tedy konstatovat, že výzvy, kterým čelí úřad generálního tajemníka OSN, výrazně utvářejí právě zmíněné nové problémy. V nemenší míře je ale podoba tajemnického úřadu modelována i osobními kvalitami jednotlivých osobností, jež tento post zastávaly. Představitel generálního tajemníka tak musí za využití teorie implicitních pravomocí rozvíjet své pravomoci s ohledem na dobu, ve které působí.³⁹⁵ Následující sekce proto představují vývoj obsahu a reflexe funkce generálního tajemníka ve zmíněných oblastech.

4.1 Působení generálního tajemníka v oblasti míru a bezpečnosti

Role generálního tajemníka v mírových operacích OSN má v Chartě ambivalentní právní základ a vychází pouze z obecných ustanovení Charty. Ta mu přisuzuje funkci hlavního správního úředníka s odpovědností nejen za chod Sekretariátu, ale i celé organizace.³⁹⁶ Stejně tak je třeba zdůraznit, že Charta neobsahuje ani výslovné ustanovení, jež by definovalo mírové operace jako nástroje řešení konfliktů a udržení míru a mezinárodní bezpečnosti.

³⁹⁵ Dle teorie implicitních pravomocí má OSN (respektive její orgány) ty kompetence, které, byť nejsou explicitně uvedeny v Chartě, jsou jí svěřeny pro výkon jejích funkcí. Tuto teorii vyjádřil i Mezinárodní soudní dvůr ve svém rozsudku 11/04/1949 (případ Bernadotte).

³⁹⁶ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Restrospect and Prospect*. str. 622.

Úloha generálního tajemníka v těchto misích je tedy spíše výsledkem praktické nutnosti nahradit působení Vojenského štábního výboru, který sice byl fakticky ustanoven krátce po vzniku OSN, ale z důvodu nenaplnění podstaty článku 43 byla jeho praktická činnost ukončena již roce 1947. Články 43 až 47 Charty OSN jasně dokládají, že původní architekti Charty předpokládali vytvoření stálého vojska OSN na základě zvláštních dohod mezi RB a členskými státy. Takto zřízené stálé vojsko by bylo podřízeno politické autoritě Rady bezpečnosti a výše zmíněnému vojensko-administrativnímu velení Vojenského štábního výboru, který by byl Radě přímo odpovědný.

Faktem však zůstává, že tyto zvláštní dohody nebyly státy ve strachu ze ztráty kontroly nad vlastními ozbrojenými silami nikdy podepsány.³⁹⁷ Z původní koncepce Vojenského štábního výboru tak zbyla pouze obsahově vyprázdněná instituce. Reálně existující pomocný orgán Rady, který se formálně schází jednou za čtrnáct dní, tak „nemá ve skutečnosti praktický význam.“³⁹⁸

Absence stálého vojska OSN a rostoucí hrozba mezistátních i vnitrostátních konfliktů podporovaly i přesvědčení, že RB bude muset svou neochotu implementovat článek 43 vyřešit alternativním způsobem, stejně jako širší související nedostatky ve vojenské oblasti.³⁹⁹ Odpovědí na tento problém se staly právě operace na udržení míru,⁴⁰⁰ které jsou sestavovány *ad hoc* pod záštitou generálního tajemníka a s účastí ozbrojených sil pouze těch států, které k propůjčení svých jednotek pro danou misi předem dají svůj souhlas.

K realizaci mírových misí přispělo především Valné shromáždění, kdy v rezoluci 377/1950 přeneslo odpovědnost za mír a bezpečnost v případě selhání RB na sebe.⁴⁰¹ Valné shromáždění se tak stalo až do počátku 60. let 20. století primárním rozhodovacím orgánem v této oblasti. V 60. letech si Rada bezpečnosti uvědomila důležitost mírových operací a přenesla rozhodovací pravomoc na sebe.⁴⁰² Úspěšné převedení zmíněných

³⁹⁷ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Restrospect and Prospect*. str. 632.

³⁹⁸ MRÁZEK, Josef. *Mírové operace OSN*. v: Právník. č. 3. 1990. str. 244.

³⁹⁹ Tamtéž, str. 243.

⁴⁰⁰ V této práci jsou pojmy „operace“ a „mise“ používány záměně (pozn. autora).

⁴⁰¹ Rezoluce VS 377/1950 *Uniting for Peace*, 3. listopadu 1950.

URL<[http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/75/IMG/NR005975.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/75/IMG/NR005975.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/75/IMG/NR005975.pdf?OpenElement)> vyhledáno dne 3. 1. 2014.

⁴⁰² WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*, str. 162.

kompetencí na RB nemůže být bráno jako překvapivé, vzhledem k tomu, že pět stálých členů Rady bezpečnosti vykazuje zvyšující se tendenci střežit své zájmy.⁴⁰³

Tuto situaci legitimují i ustanovení samotného základního dokumentu OSN. Charta OSN jistou nadřazenost Rady bezpečnosti nad Valným shromážděním uznává v kapitole IV, článku 12, který neumožňuje Valnému shromáždění projednávat jakoukoli otázku, kterou se zabývá RB, a zároveň nařizuje generálnímu tajemníkovi informovat Valné shromáždění o projednávaných otázkách v RB.⁴⁰⁴

I přes osvojení pravomocí týkajících se mírových misí Radou bezpečnosti se angažmá generálního tajemníka v mezinárodním dění rozšířilo i na vojenské otázky. Jednalo se především o agendu spojenou s přípravou a administrací operací na udržení míru. S organizačními problémy těchto operací se potýkal již druhý generální tajemník Dag Hammarskjöld, který s cílem vyřešit tuto otázku v roce 1956 zřídil „UN Field Service“ (Pomocná služba OSN),⁴⁰⁵ jako stálý úřad včleněný do organizační struktury Sekretariátu.⁴⁰⁶ Hammarskjöld ospravedlnil zřízení tohoto úřadu článkem 97 Charty, který zmiňuje, že „*Sekretariát se skládá z generálního tajemníka a zaměstnanců, jichž bude Organizace potřebovat.*“⁴⁰⁷ Členské státy OSN toto odůvodnění přijaly, a UN Field Service se tak stal klíčovým úřadem, jenž v pozdějších letech sehrál významnou roli v poskytování technické pomoci a dalších služeb mírovým misím OSN.⁴⁰⁸

Byl to právě Dag Hammarskjöld, který operace na udržení míru zařadil do „*šest a půlté kapitoly Charty OSN*“,⁴⁰⁹ tedy na rozhraní mezi tradiční metody řešení sporů mírovou cestou podle kapitoly VI a kolektivní donucovací opatření podle kapitoly VII Charty OSN, neboť svým charakterem překračují kapitolu VI (pokojné řešení sporů, vyjednávání a zprostředkování) a současně nenaplnují podmínky kapitoly VII (akce při ohrožení míru, porušení míru a činech útočných), tj. neplní donucovací funkce. Mise jsou tedy založeny pouze na obecných ustanoveních Charty.⁴¹⁰

⁴⁰³ ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení – prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*, str. 84.

⁴⁰⁴ Charta OSN, kap. IV, čl. 12.

⁴⁰⁵ Autorský překlad (pozn. autora).

⁴⁰⁶ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Restrospect and Prospect*. str. 633.

⁴⁰⁷ Charta OSN, článek 97.

⁴⁰⁸ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Restrospect and Prospect*. str. 633.

⁴⁰⁹ *Jdou tam, kam jiní nemohou nebo nechtějí*. UN bulletin. roč. 2008, č. 2, str. 5.

URL < <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1412> > vyhledáno dne 20. 10. 2012.

⁴¹⁰ Jedná se především o článek 1 odstavce 1, kde je řečeno, že OSN je oprávněno konat účinná kolektivní opatření k udržení míru a k pokojnému řešení sporů. Dále pak článek 42, který říká, že Rada bezpečnosti OSN může podniknout takové vojenské akce, jaké považuje za nutné k udržení nebo obnovení

Úloha generálního tajemníka v mírových misích je považována za nezanedbatelnou, jelikož dosavadní zkušenosti nasvědčují tomu, že asistence třetí neutrální strany na mírových vyjednáváních prokazatelně zvyšuje pravděpodobnost úspěšného mírového řešení.⁴¹¹ Základní orgány OSN mají podle článku 98 Charty pravomoc pověřit generálního tajemníka úkolem jednat jako prostředník v konkrétním sporu.⁴¹² Ten může k řešení konfliktu přispět celou řadou kroků, například poskytnutím dobrých služeb, zprostředkováním komunikace mezi stranami, které nevykazují ochotu k bilaterálním jednáním, či organizací a administrativním zajištěním operací na udržení míru.⁴¹³ Rada bezpečnosti může však na generálního tajemníka delegovat úkoly související nejen s kapitolou VI, ale i s kapitolou VII. Hlavními důvody této praxe jsou: (1) některé situace jsou politicky velmi citlivé, (2) kancelář generálního tajemníka má lepší institucionální zázemí pro diplomatické a organizační aktivity než RB, a (3) generální tajemník je na rozdíl od členů RB vnímán jako nestranný.⁴¹⁴ Generální tajemník má rovněž větší manévrovací prostor při jednání se zástupci stran, kteří se netěší uznání členů RB.

Příkladem může být například počínání Javiera Peréze de Cuellara během sovětské války v Afghánistánu. V této válce se sovětská vojska snažila udržet komunistickou vládu Afghánistánu, o jejíž svržení usilovali povstalecké skupiny působící v Afghánistánu i Pákistánu. Vzhledem k tehdejšímu bipolárnímu rozložení sil na mezinárodní scéně představoval tento konflikt zároveň bitvu mezi SSSR a USA, které podporovaly právě zmíněné povstalecké skupiny (mudžahedíny). Díky vyjednávacím schopnostem Javiera Peréze de Cuellara však bylo v rámci mírových jednání v roce 1988 uzavřeno příměří a sovětská vojska tak byla z Afghánistánu stažena.⁴¹⁵

mezinárodního míru. V článku 43 odstavci 1 Charty jsou státy zavázány k tomu, aby OSN na základě určitých podmínek poskytly vojenské jednotky.

⁴¹¹ BARROS, J. MORSE, D., ROVINE, A., SCHWEBEL, S. *A more Powerful Secretary-General for the United Nations?* str. 79.

⁴¹² SAROOSHI, Danesh. *The United Nations and the Development of Collective Security: The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII. Powers.* str. 52.

⁴¹³ SKJELSBÆK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes.* str. 108-109.

⁴¹⁴ SAROOSHI, Danesh. *The United Nations and the Development of Collective Security: The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII. Powers.* str. 50-51.

⁴¹⁵ *Role of the UN in Soviet Invasion of Afghanistan.*

URL <<http://www.legalserviceindia.com/historicalcases/afghan.htm>> vyhledáno dne 19. 1. 2014.

Ne vždy jsou ovšem mírová vyjednávání generálních tajemníků úspěšná, což ilustruje i situace během konfliktu ve Východním Timoru mezi lety 1974 a 1975 za působení Kurta Waldheima. Rada bezpečnosti se v tomto případě odmítla aktivně zapojit do řešení konfliktu a namísto toho pověřila generálního tajemníka rolí zvláštního vyslance pro Východní Timor podle článku 98 Charty. Zúčastněné strany konfliktu si byly ovšem až příliš dobře vědomy neochoty členů Rady aktivně se v krizi angažovat a Waldheimova mise tak skončila neúspěchem. Z výše zmíněného je patrné, že pravděpodobnost úspěchu generálního tajemníka jako mírového vyjednavče je do značné míry závislá na politické vůli členů RB.

Generální tajemník se tak mnohdy v roli vyjednavče musí spolehnout především na své diplomatické schopnosti, morální autoritu a nestrannost. Snad i proto je generální tajemník v této roli mnohdy méně efektivní než velmoci, které se často zapojují do řešení regionálních a mezistátních konfliktů. Hlavní překážkou úspěchu generálního tajemníka je fakt, že na rozdíl od států nemůže implicitně či explicitně pohrozit sankcí či slíbit materiální podporu stranám sporu. Jeho pozice se tedy opírá spíše o principy a ideály Charty než o ekonomické a vojenské zdroje. Opačně je tomu v případě, kdy smířčí stranu představuje stát.

Nejvýraznější pravomocí generálního tajemníka s ohledem na aktivity OSN pod kapitolou VI Charty představuje organizace a administrativní zajištění misí na udržení míru, tzv. peacekeeping. I v tomto ohledu však členské státy sdílejí spíše negativní pohled na rozšiřování pravomocí generálního tajemníka.⁴¹⁶ Již během prvních operací na udržení míru se Sovětský svaz zasazoval o snížení významu role, kterou generální tajemník v této oblasti zastává. Sovětský svaz se tak například vyslovil pro zřízení orgánu přímo podřízeného RB, který by plnil ústřední roli v organizaci a vedení operací OSN na udržení míru. Tento návrh se však později prokázal jako nepraktický, neboť předpokládal schopnost stálých členů Rady dohodnout se na personálním obsazení daného orgánu. Přenesení odpovědnosti za operace na udržení míru na úřad generálního tajemníka bylo tedy spíše praktickou nutností.

V současnosti pravomoc generálního tajemníka zahrnuje jak oprávnění poskytovat doporučení Radě bezpečnosti týkající se způsobu zahájení a implementace mise, tak

⁴¹⁶ BARROS, J. & MORSE, D. & ROVINE, A. & SCHWEBEL, S. *A More Powerful Secretary-General for the United Nations?* str. 83.

i pověření jmenovat zvláštního zmocněnce generálního tajemníka a velitele ozbrojených sil dané operace.⁴¹⁷ Generální tajemník je dále oprávněn vyjednat se stranami sporu veškeré potřebné dohody o souhlasu s přítomností mise, včetně dohod poskytujících právní základ pro přítomnost mise v hostitelských zemích.

Povinnosti generálního tajemníka rovněž zahrnují řešení dalších diplomatických či administrativním problémů spojených s fungováním mise. Akademická literatura přitom rozlišuje tři úrovně velení těchto misí: (1) všeobecné politické řízení, uskutečňované Radou bezpečnosti OSN; (2) výkonné řízení a kontrola, které spadají mezi úkoly generálního tajemníka OSN a (3) pověření velením, vykonávané vedoucím mise, tj. buď zvláštním zástupcem generálního tajemníka (Special Representative of the Secretary-General) a v misích, kde tato funkce není zřízena, velitelem mírových sil (Force Commander), nebo vedoucím vojenským pozorovatelem (Chief Military Observer).⁴¹⁸

Úřad generálního tajemníka nese odpovědnost za zajištění efektivní komunikace mezi výše zmíněnými úrovněmi mise. Praktická zkušenost však naznačuje, že právě v tomto ohledu Sekretariát mnohdy selhává. Tyto nedostatky mohou mít tragické důsledky, jelikož právě u generálního tajemníka a jemu podřízených oddělení se soustřeďují veškeré informace, a pouze on rozhoduje, jak s nimi naloží.

Na tuto problematiku poukázala často kritizovaná mise ve Rwandě, kdy během přípravy věcných úkolů mandátu „*klíčoví aktéři v OSN dlouho přehlíželi zprávu pozorovatele OSN ze Rwandy,*“⁴¹⁹ která referovala o vážném porušování lidských práv ve Rwandě v podobě masakrů a dalšího násilí. S dalším varováním a návrhem na rozšíření mandátu vystoupil v listopadu 1993 generál Rómeo Dallaire, vojenský šéf mise: „*Mohou zde nastat etnický či politicky motivované trestné činy spáchané během mise, které budou morálně a právně vyžadovat, aby UNAMIR použil všechny dostupné prostředky k jejich zastavení.*“⁴²⁰ Dallaire informoval o svých požadavcích Kofiho Annana, tehdejšího šéfa DPKO, který Dallairovi na toto memorandum nikdy neodpověděl.⁴²¹

⁴¹⁷ FINDLAY, Trevor. *The use of force in UN peace operations*. str. 10.

⁴¹⁸ *Background Report - Mírové mise OSN*. str. 2.

⁴¹⁹ Report of the Independent Inquiry. str. 4. „*The report seems to have been largely ignored by the key actors within the United Nations system.*“

⁴²⁰ Tamtéž. str. 6. „*There may also be ethnically or politically motivated criminal acts committed during this mandate which will morally and legally require UNAMIR to use all available means to halt them.*“

⁴²¹ Tamtéž. str. 6. „*Headquarters never responded formally to the Force Commander's request for approval.*“

Dallaire poslal v lednu 1994 další varovný telegram upozorňující na možnou eskalaci konfliktu, na který Annan reagoval slovy: „*Musíme s touto informací nakládat opatrně.*”⁴²² A následně požádal Dallaira, aby se vyvaroval „*podnikat průzkumná nebo jiná opatření, včetně reakce na žádost o ochranu, dokud neobdržíte jasné pokyny od ústředí.*”⁴²³

Neochota Sekretariátu aktivně se zapojit do řešení krize ve Rwandě se projevila i po rozhodnutí RB o navýšení mírových jednotek OSN v zemi, které zůstalo dlouho jen na papíře. Žádný z 19 členských států OSN, který se pro tento rok zavázaly udržovat v pohotovosti vojenská jednotky pro operace OSN, nesouhlasil zpočátku s nasazením svých mužů ve Rwandě, přičemž Sekretariát nevyvinul téměř žádnou snahu postoj daných států změnit. Proto ještě 18. června generál Dallaire disponoval v zemi zmítané občanskou válkou pouhými pěti stovkami vojáků. Členské státy RB se formálně rozhodly situaci ve Rwandě řešit, ale trvalo téměř šest měsíců, než poskytly vojenský personál.⁴²⁴ Tato liknavost odporuje i záměru článku 43 Charty OSN: „*Aby přispěli k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, všichni členové Organizace spojených národů se zavazují, že Radě bezpečnosti na její výzvu a podle zvláštní dohody nebo dohod dají k dispozici ozbrojené síly, pomoc a služby nutné k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti, čítajíc v to právo průchodu.*” Jak již bylo v této práci zmíněno, článek 43 i přes svou závaznost nebyl nikdy naplněn, jelikož předpokládá podpis zvláštních dohod, které dosud podepsány nebyly.⁴²⁵

Dalším důvodem podcenění situace ve Rwandě bylo selhání mise v Somálsku („*somálský syndrom*”).⁴²⁶ Aby se OSN spolu s členskými státy vyrovnala se somálskou tragédií, potřebovala uskutečnit úspěšnou operaci na udržení míru. Mise ve Rwandě, kde obě strany konfliktu požádaly OSN o pomoc, vytvářela předpoklady pro takový úspěch. Navíc mezi oběma stranami konfliktu už byly podepsány dohody v Arushi, které, jak se zdálo, vyřešily všechny zásadní problémy. Obecná proti-intervenční nálada zapůsobila i

⁴²² Report of the Independent Inquiry. str. 28. „*We must handle this information with caution.*”

⁴²³ Tamtéž. „*No reconnaissance or other action, including response to request for protection, should be taken by UNAMIR until clear guidance is received from Headquarters.*”

⁴²⁴ *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*, str. 76

⁴²⁵ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Retrospect and Prospect*. International Organization. Vol. 19, No.3, 1965. str. 632.

⁴²⁶ „*Not Somalia, again.*“ Rozhovor s Iqbalem Rizou, DPKO.

URL < <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/interviews/riza.html> > vyhledáno dne 25. 11. 2012.

na sekretariát OSN, který tak mylně vyhodnotil situaci již v samém počátku debaty nad konečnou podobou mise. Rada bezpečnosti proto nesprávně klasifikovala UNAMIR jako operaci na udržení míru i přes veškeré důkazy, které nasvědčovaly tomu, že ve Rwandě v dané chvíli nebyl ještě nastolen mír, který by mohl být udržován.⁴²⁷

Ze strany OSN, generálního tajemníka Butruse Butruse-Ghálího, Rady bezpečnosti a DPKO to bylo podcenění a špatné vyhodnocení situace. Generální tajemník vyslal do Rwandy svého pověřence, který však poměrně nezakrytě projevoval sympatie k vládní straně. Jeho informace byly tudíž v protikladu s informacemi vojenského šéfa mise Dallaira. Pracovníci sekretariátu požadavky Dallaira mylně vyhodnotili a neinformovali Radu bezpečnosti o jeho závažném varování před eskalací krize.

Je pravděpodobné, že například zahraniční pozorovatelé, především zástupci Belgie, Francie a USA, byli dobře informováni o hrozícím riziku genocidy.⁴²⁸ Informace se ovšem v plné šíři nedostaly ke všem členům Rady bezpečnosti, anebo byly zkreslené, a tak RB nemohla dobře odhadnout závažnost krize. Místo posílení mandátu a vojenských kapacit mise Rada bezpečnosti provedla pouze drobné změny v rozmístění jednotek, což prakticky nemělo na vývoj situace vliv.

V této souvislosti lze připomenout slova Karla Kovandy, tehdejšího velvyslance České republiky při OSN (ČR byla tehdy nestálým členem v Radě bezpečnosti): „*Byly tam informační mezery - na jedné straně nedostatečné a zkreslené informace poskytované sekretariátem OSN, na druhé straně, detailní, přesné a včasné informace, které poskytovaly neziskové organizace.*“⁴²⁹ Kovanda k tomu dále podotkl: „*Zvláštní představitel generálního tajemníka, nejvyšší civilní představitel OSN v zemi, [...] moc jsem toho o něm nevěděl; nikdy se např. v New Yorku neukázal, aby Radě osobně referoval o situaci v zemi svého působení, což byla běžná praxe jiných zvláštních představitelů generálního tajemníka OSN v řadě zemí a oblastí.*“⁴³⁰

⁴²⁷ BARNETT, Michael a FINNEMORE, Martha. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. str. 134-135.

⁴²⁸ *Rozhovor s Iqbalem Rizou*, DPKO.

URL < <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/interviews/riza.html> > vyhledáno dne 25. 11. 2012.

⁴²⁹ Viz blíž: KRÁTKÝ, Karel, ed. *Česká zahraniční politika: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN 1994-1995*.

⁴³⁰ KOVANDA, Karel. *Česká republika v Radě bezpečnosti OSN*, str. 47.

Oddělení s názvem Department of Peacekeeping Operations v letech 1993-1996 předsedal pozdější generální tajemník OSN, Kofi Annan. Jeho zástupcem byl pákistánský diplomat Iqbal Riza a třetím nejvýše postaveným úředníkem oddělení byl kanadský generál Maurice Baril, který měl statut vojenského poradce. Kompetence v otázce misí na udržení míru OSN měli vedle Annana s Rizou především zástupci zemí zastoupených trvale v Radě bezpečnosti.

Po vypuknutí násilí zvláštní představitel generálního tajemníka Jacques-Roger Booh-Booh ve svých zprávách zlehčoval a minimalizoval jak rozsah, tak i organizovanou povahu vražd. Proti tomu vojenský velitel Dallaire vyžadoval, aby byly podniknuty okamžitě rozhodné kroky. Vzhledem k těmto dvěma úhlům pohledu se bylo třeba rozhodnout a pracovníci DPKO se přiklonili ke zlehčení situace. Rozhodné kroky by jistě vyžadovaly i finanční prostředky, nemluvě o tom, že by se zvýšilo riziko pro příslušníky mise, což po neúspěchu v Somálsku absolutně nebylo žádoucí. Je pravděpodobné, že i z těchto důvodů měl zřejmě Annan rozhodování mezi dvěma protichůdnými informacemi o situaci ve Rwandě usnadněno.

Svou roli sehrál, jak již bylo zmíněno, také ekonomický faktor. Operace na udržení míru vyžadovaly stále větší finanční prostředky, přičemž na straně OSN byla snaha náklady co možná nejvíce snížit. To se odrazilo v naprosto nedostatečném vybavení mise UNAMIR, a to jak z hlediska personálního, tak i technického zázemí. I když později Rada bezpečnosti rozšířila pravomoci mise a doporučila její posílení v obou výše zmíněných ohledech, trvalo členským zemím příliš dlouho, než přispěly.

Z průběhu mise a z uvedeného hodnocení vyplývá fatální pochybení sekretariátu v čele s generálním tajemníkem Butrusem Ghálím. Ten situaci podcenil, pozornost jí nevěnoval a tím v důsledku omezil či dokonce znemožnil vojenskému veliteli mise ve Rwandě podniknout jakékoliv kroky, které by mohly vyvražďování zabránit. Nebyl nicméně sám, na koho byl vržen stín - jeho zvláštní pověřenec pro Rwandu situaci výrazně zkresloval a jeho náměstek Annan, šéf oddělení DPKO, některé signály dokonce ignoroval. Je však samozřejmé, že za selhání svých podřízených nese vždy politickou odpovědnost vrchní představitel daného úřadu.

Z výše zmíněného příkladu Rwandy vyplývá, že generální tajemník také vyjednává s členskými státy o finančním, personálním a logistickém zajištění operace.⁴³¹ Právě v těchto oblastech se generální tajemník potýká s vůbec největšími problémy. OSN čelí dlouhodobému nezájmu ze strany členských států, když dojde na financování operací na udržení míru. Stejně tak platí, že státy disponující nejprofesionálnějšími ozbrojenými silami a nejvyspělejší vojenskou technikou jsou zpravidla neochotny poskytnout své jednotky pro mise OSN. Ty jsou tedy v důsledku tvořeny převážně z jednotek afrických a asijských zemí. V neposlední řadě je třeba zmínit, že generální tajemník předkládá zprávu Radě bezpečnosti, která má za cíl shrnout veškeré relevantní informace týkající se dané mise.⁴³²

Z předchozího shrnutí vyplývá, že úkoly generálního tajemníka v této oblasti jsou především administrativního a politického, nikoli vojenského charakteru. To je dáno především tím, že samotné operace na udržení míru jsou ze své podstaty spíše politické než vojenské. Je třeba mít na paměti, že „modré přilby“ (blue helmets) jsou jen lehce vyzbrojené a mohou použít sílu výlučně pro vlastní sebeobranu.⁴³³ Úspěch mise tak v krizových situacích závisí především na přesvědčovacích schopnostech a neutrálním postavení mise. V této souvislosti je však nutné zmínit, že centrála OSN v New Yorku v čele s generálním tajemníkem se neúčastní řešení veškerých problémů spojených s operací. Organizační struktura mise předpokládá, že problémy by měly být řešeny nejdříve na lokální úrovni, případně velitelem mise. Generální tajemník či příslušné oddělení v newyorské centrále by mělo být kontaktováno, až pokud se řešení na nižších úrovních prokáží jako nedostačující.⁴³⁴

Za účelem zefektivnění těchto nároků vytvořil generální tajemník postupem času příslušná oddělení sekretariátu, která se danými úkoly zabývají. Výše zmíněná služba OSN (UN Field Service, UNFS) již dnes neexistuje, respektive byla nahrazena třemi novými odděleními, která se různými způsoby podílí na zajištění operací na udržení míru, jmenovitě Oddělení operací na udržení míru (UNDPKO),⁴³⁵ Oddělení vojenské podpory

⁴³¹ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 112.

⁴³² SAROOSHI, Danesh. *The United Nations and the Development of Collective Security: The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII. Powers*. str. 57.

⁴³³ Označení „modré přilby“ se vztahuje na jednotky působící v operacích na udržení míru. Pozn. Autora.

⁴³⁴ SKJELSBAEK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. str. 113.

⁴³⁵ V anglickém originále “United Nations Department of Peacekeeping Operations,” oddělení vytvořené v roce 1992.

(DFS)⁴³⁶ a Kancelář zvláštních politických záležitostí (OSPA).⁴³⁷ Zatímco DPKO je odpovědné za každodenní vedení misí, DFS řeší otázky související primárně s finančním, informačním, personálním a logistickým zajištěním mise. Oddělení zvláštních politických záležitostí se nezabývá taktickými ani vojenskými aspekty mise a namísto toho pomáhá generálnímu tajemníkovi s řešením diplomatických a politických otázek spojených s fungováním mise.⁴³⁸

Po selhání operace na udržení míru ve Rwandě roku 1994 se v rámci těchto operací konečně prosadilo přesvědčení, že je třeba, aby se OSN poučilo z vlastních chyb. Za tímto účelem byla v rámci DPKO v roce 1995 vytvořena analytická jednotka dokumentující příčiny selhání a úspěchů operací na udržení míru, tzv. Lessons Learned Unit (DPKO LLU). Tato jednotka byla v roce 2003 sloučena s politicko-analytickou jednotkou (Policy Analysis Unit, PAU) a integrována do reformované struktury DPKO jakožto jednotka nejlepších postupů (Best Practices Unit, BPU).⁴³⁹

Operace OSN na udržení míru však stále čelí nařčením z neefektivnosti a to i přes vytvoření jednotky, jejímž cílem je poučit OSN z minulých chyb (DPKO LLU). Vyjma již zmíněné neochoty členských států poskytnout těmto operacím dostatečné materiální, personální a logistické zajištění je jedním z hojně kritizovaných aspektů neschopnost generálního tajemníka rychle nasadit modré přilby do krizové oblasti. Typická implementační lhůta těchto misí, od schválení mandátu Radou bezpečnosti až po nasazení jednotek do terénu, se zpravidla pohybuje okolo čtyř až pěti měsíců, přičemž mise zpravidla i po této lhůtě začíná působit bez vybavení, které ji členské státy původně přislíbí.⁴⁴⁰ Zde je vhodné zmínit, že většina závěrů DPKO LLU naznačila, že operace na udržení míru mají největší šance na úspěch, pokud jsou nasazeny v prvních týdnech po uzavření příměří.⁴⁴¹

Dalším obecně zmiňovaným nedostatkem operací na udržení míru je propast mezi vybaveností těchto misí a tím, co se od jejich působení očekává (tzv. expectations-capability gap). Současné mise na udržení míru se do značné míry odklonily od

⁴³⁶ V anglickém originále "United Nations Department of Field Support," oddělení vytvořené v roce 2007.

⁴³⁷ V anglickém originále "Office of Special Political Affairs," kancelář vytvořená v roce 1992.

⁴³⁸ FINDLAY, Trevor. *The use of force in UN peace operations*. str 4.

⁴³⁹ BUREŠ, Oldřich. *UN Peacekeeping in the 21st Century: Options for Bridging the Capabilities - Expectations Gap*. str. 143-144.

⁴⁴⁰ Tamtéž. str. 147.

⁴⁴¹ Tamtéž.

původních operací tohoto typu, a to především v tom ohledu, že se u nich vyskytuje mnohem větší důraz na ochranu civilního obyvatelstva před rozsáhlým porušováním lidských práv. Mise s takto rozšířeným mandátem však rovněž potřebují i rozšířenou autorizaci k použití ozbrojené síly a robustnější vojenské schopnosti. Ty však z výše uvedených důvodů členské státy zpravidla nejsou ochotny poskytnout.⁴⁴²

V závěru této sekce je třeba podotknout, že vztah generálního tajemníka OSN k operacím na udržení míru nelze definovat v jasném právním slova smyslu, neboť Charta OSN je ohledně role generálního tajemníka spíše skoupá a operace na udržení míru explicitně nepředpokládá. Většina dosavadních poznatků se tak zakládá převážně na rozboru historických praktik generálních tajemníků a obecných článků Charty. I přesto lze však dospět ke třem zásadním zjištěním. Za prvé, generální tajemník může uplatnit pouze nepřímý vliv na konečnou podobu mise na udržení míru, a to především díky informační převaze Sekretariátu v této oblasti. Za druhé, organizace a administrativní zajištění těchto misí v každém případě náleží generálnímu tajemníkovi OSN. A konečně za třetí, velitel mise operuje pod vedením a v souladu s instrukcemi generálního tajemníka.⁴⁴³

4.2 Generální tajemník a boj proti terorismu

V úvodu této kapitoly je nutno si vymežit některé pojmy. Pojem „mezinárodní terorismus“ je užíván v souvislosti s rozvojem globalizace a s růstem počtu zapojených států, v nichž terorismus získává prostředky či přímo působí. Představuje globální hrozbu, jelikož jeho útoky a dopady nejsou omezeny teritoriálně, ale mohou mít celosvětové důsledky.⁴⁴⁴ Například v rezoluci 1368 z 12. 9. 2001 označila RB OSN jakýkoli akt mezinárodního terorismu za hrozbu mezinárodnímu míru a bezpečnosti, přičemž o 16 dní později vydanou rezolucí 1373 byl vytvořen Protiteroristický výbor (označován za opatření dle kapitoly VII Charty OSN).⁴⁴⁵

⁴⁴² BUREŠ, Oldřich. *UN Peacekeeping in the 21st Century: Options for Bridging the Capabilities - Expectations Gap*. str. 151.

⁴⁴³ WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Restrospect and Prospect*. str. 633.

⁴⁴⁴ BLAHOŽ, Josef. *Lidská práva a právní politika boje proti terorismu*, str. 72.

⁴⁴⁵ BLAHOŽ, Josef. *Právní politika boje proti terorismu a demokracie: otevřená otázka*. str. 137.

Terorismus byl součástí mezinárodní agendy již dlouho před založením OSN. V polovině 30. let se na půdě Společnosti národů, předchůdkyně OSN, diskutovalo o návrhu mezinárodní úmluvy o prevenci a trestu v souvislosti s terorismem; úmluva vznikla a byla přijata v roce 1937, nikdy ale nevstoupila v platnost, neboť nebyla ratifikována dostatečným počtem členských států.⁴⁴⁶

V následujících letech diskutovala OSN o terorismu jen výjimečně. Na úrovni OSN byly mezinárodní smlouvy týkající se terorismu uzavírány od 60. let. Tokijská úmluva z roku 1963 byla prvním z řady právních nástrojů,⁴⁴⁷ které měly zabránit teroristickým činům.

Zlomem byl teroristický útok na izraelské sportovce na olympiádě v Mnichově v roce 1972. Valné shromáždění OSN tento útok odsoudilo svou rezolucí č. 3034.⁴⁴⁸ Vedle toho přijalo Valné shromáždění v tomto období dvě úmluvy k potírání mezinárodního terorismu, které se týkaly konkrétně únosů letadel,⁴⁴⁹ a změnilo svůj celkový postoj k této problematice. Začalo se terorismem zabývat jako vážným mezinárodním problémem. Byly přijaty další dvě protiteroristické úmluvy: Úmluva

⁴⁴⁶ 16. listopadu. 1937: *Úmluva o předcházení a potlačování terorismu* (Ženevská úmluva).

⁴⁴⁷ *Úmluva o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadel* (Tokijská úmluva, 1963), Convention on Offences and Certain Other Acts Committed on Board Aircraft, podeps. 14. září 1963 v Tokiu, v platnost vstoupila 4. prosince 1969. ČSSR přistoupila k úmluvě 23. května 1984, publikována vyhláškou FMZV č. 102/1984 Sb..

⁴⁴⁸ Rezoluce 3034/XXVII, 8. prosince 1972, „*Measures to prevent international terrorism which endangers or takes innocent human lives or jeopardizes fundamental freedoms, and study of the underlying causes of those forms of terrorism and acts of violence which lie in misery, frustration, grievance and despair and which cause some people to sacrifice human lives, including their own, in an attempt to effect radical changes.*” (Opatření k zabránění mezinárodního terorismu, který ohrožuje základní svobody, a studium příčin těchto forem terorismu a násilných činů, jež spočívají v bídě, pocitu marnosti, nesnázích a beznaději a jež vedou část lidí k obětování lidských životů včetně jejich vlastního ve snaze dosáhnout radikálních změn).

⁴⁴⁹ Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel (Haagská úmluva, 1970), *Convention for the Suppression on Unlawful Seizure of Aircraft*, podeps. 16. prosince 1970 v Haagu, v platnost vstoupila 14. října 1971. ČSSR ratifikovala 6. dubna 1972, publikována vyhláškou FMZV č. 96/1974 Sb. *Úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví* (Montrealská úmluva, 1971) *Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation*, podeps. 23. září 1971 v Montrealu, v platnost vstoupila 26. ledna 1973. ČSSR ratifikovala 10. srpna 1973, publikována vyhláškou FMZV č. 96/1974 Sb.

o prevenci a trestu za zločiny proti mezinárodně chráněným osobám v roce 1973,⁴⁵⁰ a Mezinárodní úmluva o zákazu braní rukojmí z roku 1979.⁴⁵¹

Postupně se aktivity OSN přesunuly od vydávání úzce zaměřených rezolucí (například na teroristické útoky odehrávající se na palubách letadel) ke snaze řešit otázku boje s mezinárodním terorismem komplexně. Valné shromáždění tak znovu otevřelo otázku terorismu v prosinci 1994 a přijalo Deklaraci o opatřeních k eliminování mezinárodního terorismu. Dodatkem k této deklaraci vznikl tzv. Ad hoc výbor pro terorismus v roce 1996. Po přijetí Deklarace se výbor důsledně věnoval problematice mezinárodního terorismu.

Od té doby přijalo Valné shromáždění další tři specifické protiteroristické nástroje: Mezinárodní úmluvu o potlačování teroristických bombových útoků (1997),⁴⁵² Mezinárodní úmluvu o potlačování financování terorismu (1999),⁴⁵³ a Mezinárodní úmluvu o potlačování činů jaderného terorismu (2005).⁴⁵⁴

Problematika terorismu vstoupila opět do popředí událostmi z 11. září 2001. Byl to právě Kofi Annan, kdo po tomto osudném dni upozorňoval naléhavě především na potřebu vytvoření jednotného funkčního nástroje v boji s terorismem: „*Zároveň bude třeba dosáhnout konsensu v otázce komplexní úmluvy o mezinárodním terorismu. Po*

⁴⁵⁰ Úmluva o prevenci a postihu zločinů proti mezinárodně chráněným osobám včetně diplomatických představitelů (Newyorská úmluva, 1973), *Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents*, přijata VS OSN 14. prosince 1973. Úmluva vstoupila pro ČSSR v platnost 20. 2. 1977, Vyhl. FMZV č. 131/1979 Sb.

⁴⁵¹ Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí (Newyorská úmluva, 1980), *International Convention against the Taking of Hostages*, přijata na 34. zasedání VS OSN, které ji přijalo konsensem 17. prosince 1979, v platnost vstoupila 3. června 1983 a pro ČSSR 26. února 1988 s výhradou k čl. 16 odst. 1, publikována jako vyhláška FMZV č. 36/1988 Sb., pro ČR vstoupila v platnost 22. února 1993.

⁴⁵² *International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings*, podeps. na VS OSN 15. prosince 1997 v New Yorku, v platnost vstoupila 23. května 2001 a to i pro ČR, publikována jako sdělení MZV č. 80/2001 Sb. m. s.

⁴⁵³ *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism*, přijata rezolucí VS OSN (A/RES/54/109) 9. prosince 1999 v New Yorku, v platnost vstoupila 10. dubna 2002. Tuto úmluvu podepsala ČR již 6. srpna 2000. Zpoždování ratifikace šlo na vrub tomu, že ČR nebyla schopna splnit závazky, které stanovuje článek 5 a částečně i článek 8 sekce 1 a 2 úmluvy. Tyto závazky se týkaly jednak trestní odpovědnosti právnických osob ve spojitosti s financováním terorismu, detekcí, zmrazením a konfiskací finančních prostředků užitých či vyčleněných na financování terorismu, a také výtěžků pocházejících z takových operací (pozn. autora). Úmluva byla ratifikována až v r. 2006 a vstoupila v platnost 26. ledna 2006, publikována jako sdělení MZV č. 18/2006 Sb. m. s. a č. 9/2010 Sb. m. s. ŘIHÁČKOVÁ, Věra. *Protiteroristické politiky ve střední Evropě* online. Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2006, s. 28.

⁴⁵⁴ *International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*, byla přijata rezolucí (A/RES/59/290) VS OSN 13. dubna 2005 v New Yorku, v platnost vstoupila 7. července 2007 a to i pro ČR, publikována jako sdělení MZV č. 57/2007 Sb. m. s.

událostech z 11. září již nikdo nemůže pochybovat o rozsahu hrozby terorismu ani o potřebě globální reakce. [...] Naléhavým úkolem OSN je nyní vytvořit dlouhodobou strategii."⁴⁵⁵ Tehdejší generální tajemník tak představil na Mezinárodním summitu o demokracii, terorismu a bezpečnosti, konajícím se v Madridu roku 2005 svou zprávu „Ve větší svobodě: k rozvoji, bezpečnosti a lidským právům pro každého“, která obsahovala konkrétní návrhy v oblasti boje OSN proti terorismu.⁴⁵⁶ Mezi ně patří návrh uzavřít komplexní mezinárodní úmluvu o terorismu obsahující mimo jiné definici pojmu „terorismus“. Nutno dodat, že zatím nenastala shoda států v přesné definici tohoto pojmu.⁴⁵⁷

V roce 2006 později pak byla rezolucí generálního tajemníka číslo 60/175 (2006) ustanovena Preventivní protiteroristická složka (The Terrorism Prevention Branch),⁴⁵⁸ která poskytuje technickou pomoc při implementování čtrnácti antiteroristických úmluv OSN.⁴⁵⁹

Ve stejném roce dne 8. září schválilo Valné shromáždění Globální protiteroristickou strategii.⁴⁶⁰ Tato strategie obsahující vlastní rezoluci a Akční plán, je v podstatě prvním komplexním dokumentem zabývajícím se tímto problémem na půdě OSN. Strategie se stala klíčovým mezníkem. Byla přijata všemi 192 členskými státy 8. září 2006. Bylo to poprvé, co se všechny členské země shodly na společném přístupu k boji proti terorismu.

Přijetí tohoto dokumentu bylo vyvrcholením velkého úsilí a naplňování závazků z rozhodnutí světových mocností na Světovém summitu v New Yorku v roce 2005. Na summitu došlo k prvnímu jasnému celosvětovému odsouzení terorismu ve všech jeho formách a projevech, páchaném kýmkoli, kdekoli a za jakýmkoli účelem; a dále ke shodě o potřebě vytvoření strategií boje proti terorismu k posílení mezinárodního společenství a oslabení teroristů.⁴⁶¹ Důležitou úlohu v procesu vytváření strategie sehrál generální

⁴⁵⁵ ANNAN, Kofi. *OSN musí dát globální legitimitu boji proti terorismu.*

URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=748>> vyhledáno dne 14. 11. 2012.

⁴⁵⁶ Report of the Secretary General. A/59/2005.

⁴⁵⁷ BLAHOŽ, Josef. *Právní politika boje proti terorismu a demokracie: otevřená otázka.* str. 142.

⁴⁵⁸ URL <<http://www.unodc.org/pdf/terrorism/TATs/en/3IRoLen.pdf>> vyhledáno dne 18. 3. 2013.

⁴⁵⁹ BLAHOŽ, Josef. *Právní politika boje proti terorismu a demokracie: otevřená otázka.* str. 139, jednotlivé úmluvy na URL <<http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml>> vyhledáno dne 8. 3. 2013.

⁴⁶⁰ *The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy*, přijato na 60. VS OSN 8. 9. 2006. A/RES/60/288.

⁴⁶¹ *UN Bulletin, časopis OSN v České republice*, 8-9/2005.

tajemník OSN Kofi Annan. S původním návrhem dokumentu – Všeobecné úmluvy o mezinárodním terorismu – vystoupil na výše zmíněném Světovém summitu; do závěrečné zprávy ze summitu se mu však nepodařilo prosadit požadavek přesné definice terorismu.⁴⁶² Jím navržený dokument zahrnovala 5 klíčových bodů:

- odrazovat nespokojené skupiny od toho, aby využívaly teroristických aktivit k dosažení svých cílů;
- zabraňovat teroristům v přístupu k prostředkům, které jim umožní provést útoky;
- odstrašovat státy od podpory terorismu;
- rozvíjet schopnosti států předcházet terorismu;
- bránit lidská práva v boji proti terorismu.⁴⁶³

Globální protiteroristickou strategii OSN předložil Annan znovu Valnému shromáždění dne 2. května 2006.⁴⁶⁴ Problematiku explicitní definice terorismu, která byla důvodem pro zastavení, resp. odložení návrhu předchozího srovnatelného dokumentu na Světovém summitu, Annan obešel a více se věnoval protiteroristické strategii. Ta spočívá v přesvědčování obyvatelstva, aby terorismus nepodporovalo a považovalo teroristické akce za nepřijatelné.

Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je soustředit pozornost na oběti. Druhým podstatným faktorem protiteroristického boje je podle Annana bránit teroristům v získávání konvenčních zbraní a zbraní hromadného ničení.⁴⁶⁵

Členské státy OSN se v rámci této strategie shodly na koordinovaných a zcela konkrétních protiteroristických opatřeních, která budou implementována na národní, regionální a mezinárodní úrovni.

Nynější generální tajemník Pan Ki-mun považoval terorismus za prioritní oblast svého zájmu ještě před tím, než byl zvolen do funkce. Ve svém prvním projevu v Radě

URL<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/unbulletin-0809-05.pdf>> vyhledáno dne 17. 10. 2012.

⁴⁶² *The 2005 World Summit Outcome Document*. Terrorism.

URL <<http://www.un.org/terrorism/strategy/world-summit-outcome.shtml>> vyhledáno dne 16. 11. 2012.

⁴⁶³ URL<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1039>> vyhledáno dne 14. 11. 2012.

⁴⁶⁴ *Uniting Against Terrorism: Recommendations for a global counter-terrorism strategy*.

URL <<http://www.un.org/unitingagainstterrorism/contents.htm>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.

⁴⁶⁵ URL <<http://zpravy.ihned.cz/c1-18366500-navrh-globalni-strategie-boje-proti-terorismu-predlozil-annan>> vyhledáno dne 14. 11. 2012.

bezpečnosti prohlásil, že hrozba terorismu vyžaduje naléhavou, soustavnou a komplexní pozornost mezinárodního společenství.⁴⁶⁶

Globální protiteroristická strategie OSN ustavuje mj. Zvláštní jednotku pro implementaci protiteroristické strategie OSN (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force, CTITF), jejímž úkolem je organizace celého souboru protiteroristických opatření. Jedním z prvních konkrétních a praktických výsledků je Protiteroristická příručka pro členské státy OSN online, kterou generální tajemník zpřístupnil 16. února 2007.⁴⁶⁷

V září 2008 Valné shromáždění OSN potvrdilo strategii a vyzvalo členské státy, „aby zvýšily své úsilí v koordinovaném provádění strategie ve všech jejích aspektech.“⁴⁶⁸

Vrcholem úsilí mezinárodního společenství o efektivnější potírání globálního terorismu je návrh Všeobecné úmluvy o mezinárodním terorismu.⁴⁶⁹ Jedná se o nejvýznamnější iniciativu členských států OSN z poslední doby, jejímž cílem má být vypracování smlouvy založené na definici terorismu a vytvoření komplexního přístupu k boji proti mezinárodnímu terorismu prostřednictvím mezinárodního trestního práva.⁴⁷⁰ Bohužel je třeba poznamenat, že i přes aktivní téměř desetiletou práci je úmluva stále ve fázi návrhu. Zatím na půdě OSN i přes veškerou snahu posledních dvou generálních tajemníků nedošlo k jasnému vymezení mezinárodního terorismu.

⁴⁶⁶ „We are considering the threat of terrorism -- a faceless enemy which knows no boundaries -- or weapons of mass destruction, which present a unique existential threat to all humanity. Both demand urgent, sustained and comprehensive attention from the international community.” Projev Pan Ki-muna na zasedání RB OSN 8. ledna 2007.

URL <http://www.un.org/apps/news/infocus/speeches/statments_full.asp?statID=57> vyhledáno dne 11. 10. 2012.

⁴⁶⁷ *The United Nations Counter-Terrorism Online Handbook.*

URL <<http://www.un.org/terrorism/cthandbook>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.

⁴⁶⁸ „The General Assembly [...] calls upon Member States, the United Nations and other appropriate international, regional and subregional organizations to step up their efforts to implement the Strategy in an integrated manner and in all its aspects.”

The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy, revize implementace, přijato na 62. VS OSN 15. 9. 2008. A/RES/62/272.

⁴⁶⁹ *Draft comprehensive convention against international terrorism.*

URL <<http://www.ilsa.org/jessup/jessup08/basicmats/unterrorism.pdf>> vyhledáno dne 26. 10. 2012.

⁴⁷⁰ BAHAN, Carol A. *International Terrorism: The Legitimization of Safe Harbor States in International Law.* New York Law School Law Review, roč. 54 (2009), č. 10, str. 340.

4.3 Generální tajemník a lidská práva

Specializovaným orgánem OSN zabývající se výhradně problematikou lidských práv je Rada OSN pro lidská práva (Human Rights Council, HRC), ustanovená v roce 2006. Jedním z podnětů ke zřízení tohoto orgánu byla zpráva „*In Larger Freedom*“ tehdejšího generálního tajemníka Kofiho Annana, který jej v rámci svého reformního úsilí navrhl jako efektivnější alternativu často kritizované a dnes již zaniklé Komise pro lidská práva.⁴⁷¹

Nejčastěji kritizovaný aspekt této komise se týkal především složení jejích členů, kteří se rekrutovaly ze států mnohdy nechvalně proslulých systematickým porušování lidských práv.

Rezoluce zřizující novou Radu OSN pro lidská práva byla přijata 170 hlasy.⁴⁷² Proti mimo jiné hlasovaly i Spojené státy, jež nesouhlasily s ustanovením tohoto orgánu i proto, že jej považovaly za pouhé přejmenování původní Komise pro lidská práva. Další motivací k tomuto přesvědčení USA byl též fakt, že by díky novému tříletému rotujícímu členství nemohly být stálým členem daného orgánu.⁴⁷³ Svůj postoj USA k HRC změnilo až v roce 2011, kdy se poprvé ucházely o členství, a to především díky vstřícnějšímu přístupu prezidenta Barracka Obamy k OSN, což bylo ve značném kontrastu k předchozí Bushově administrativě.

Členstvím v Radě pro lidská práva každý stát přistupuje na pravidelné kontroly ze strany HRC týkající se dodržování lidských práv na jeho území. Tento postup umožnil, aby bylo Libyi jako jedinému z členů pozastaveno členství v roce 2011 kvůli trvajícím násilnostem na vlastních občanech za režimu Muammara Kaddáfího.⁴⁷⁴ Rezoluce HRC hodnotící dodržování lidských práv ve členských státech jsou často kritizovány kvůli až příliš častému zaměření na Izrael a jejich obsahové předpojatosti.

Problematice lidských práv se z generálních tajemníků neaktivněji věnoval Kofi Annan. V tomto ohledu stojí za povšimnutí jeho vyjádření, kdy si ve svém posledním projevu před Valným shromážděním v roce 2007 dovolil kritizovat HRC jako jeden

⁴⁷¹ URL <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=34>> vyhledáno dne 22. 7. 2013.

⁴⁷² URL <<http://daccess-ods.un.org/TMP/1891007.7214241.html>> vyhledáno dne 22. 7. 2013.

⁴⁷³ URL <<http://www.novinky.cz/zahranicni/79218-usa-se-kvuli-sporu-kolem-rady-pro-lidska-prava-ocitaji-v-izolaci.html>> vyhledáno dne 22. 7. 2013.

⁴⁷⁴ Rezoluce Valného shromáždění A/65/PV.76.

z orgánů OSN slovy: „[...] příznivci Izraele jsou tvrdě odsuzováni na základě standardů, které však nejsou aplikovány na jejich protivníky - především některými orgány OSN“.⁴⁷⁵ Zajímavé je, že tato kritika byla vyslovena již po roce fungování HRC, a to i navzdory faktu, že při založení Rady OSN pro lidská práva stál na straně příznivců tohoto projektu. I přesto se ale zachoval taktně a HRC nezmínil přímo, byť všem zúčastněným muselo být zřejmé, jakého orgánu se Annanovo prohlášení týká. Není ale překvapivé, že generální tajemník tento projev učinil až koncem svého volebního období, kdy už nemusel balancovat mezi svým přesvědčením a postoji jednotlivých členských států. Jelikož takt a zdrženlivost generálních tajemníků OSN jsou považovány za základní předpoklady výkonu této funkce a součást očekávání ze strany členských států, kritické a hodnotící projevy si představitelé této funkce obecně raději nechávají na závěr svého mandátu.

Kofi Annan ovšem nebyl jediný, kdo se k postoji HRC vůči Izraeli vyjádřil. Výkonný ředitel nevládní organizace UN Watch, Hillel Neuer, v roce 2007 na zasedání HRC ostře kritizoval Radu OSN pro lidská práva za přílišné zaměření na Izrael na úkor ostatních a mnohdy problematičtějších regionů. Označil ji za neefektivní orgán, který vydává rezoluce zaměřené převážně proti státu Izrael. Zároveň poukázal na případy porušování lidských práv Palestinců ze strany Hammásu a palestinské samosprávy, kterým HRC jen tiše přihlížela. Závěrem svého projevu označil činnost HRC za sen, který se postupem času stal noční můrou.⁴⁷⁶

Tento projev byl předsedou HRC ve snaze zamezit šíření nepohodlných názorů hlasitě odsouzen i přesto, že v minulosti na plénu HRC byly beztrestně vyřčeny například výroky popírající holocaust.⁴⁷⁷

Jak již bylo naznačeno výše, Kofi Annan se důsledně zabýval otázkami týkající se lidských práv. Již pouhé dva roky po svém nástupu do funkce usiloval v rámci stále postupujícího procesu globalizace o širší zapojení soukromého sektoru do mezinárodního dění. Vyzýval jej k prosazování základních hodnot v oblasti lidských práv, pracovních

⁴⁷⁵ „[...] supporters of Israel feel it is harshly judged, by standards that are not applied to its enemies – particularly in some UN bodies“

URL<<http://www.un.org/webcast/ga/61/gastatement19.shtml>> vyhledáno dne 23. 7. 2013.

⁴⁷⁶ „[...] Good for nothing Council [...] ...This Council is turning that dream into a nightmare...“.

URL<<http://www.youtube.com/watch?v=uhWgZu6tcZU>> vyhledáno dne 23. 7. 2013.

⁴⁷⁷KÜNTZEL, Matthias. *Iranian Holocaust Denial and the Internet*.

URL <<http://israelcfr.com/documents/6-1/6-1-4-Kuntzel.pdf>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

standardů a životního prostředí.⁴⁷⁸ Jednotlivé společnosti by dle Annanova názoru neměly vyčkávat, až tyto zásady budou státy uzákoněny, ale měly samy aktivně zlepšit praktiky svého podnikání. Svůj záměr zveřejnil Kofi Annan v roce 1999, kdy jednotlivé zásady zefektivnění mezinárodního společenství vtělil do projektu zvaného Globální dohoda (Global Compact).

Globální dohoda se soustředila především na dodržování lidských práv v rámci podniku, odstranění diskriminace na pracovišti a všech forem nucené a dětské práce, šíření ekologicky šetrné technologie a distancování se od korupce.⁴⁷⁹ Nutno podotknout, že zapojení obchodních korporací do systému OSN nebylo ze stran nevládních organizací považováno za šťastné. Vzhledem k tomu, že některé korporace byly samy před vstupem do Globální dohody terčem kritiky ze strany nevládních neziskových organizací kvůli porušování lidských práv, přineslo toto pojetí spolupráce rozporuplné reakce a mnoho nestátních aktérů vyzvalo Kofiho Annana v dopise ze dne 28. června 2000 k přehodnocení svého postoje. V tomto dopise kladli jeho autoři důraz především na zpřísnění podmínek spolupráce s obchodními korporacemi v rámci této dohody, kontrolu jejich dodržování a především ostré veřejné odsouzení těch společností, které lidská práva nedodržují.⁴⁸⁰

I přes počáteční nedůvěru se však na projektu Globální dohoda nyní podílí přes osm tisíc firem a další čtyři tisíce organizací občanské společnosti ze 145 zemí světa, které mají spolu s OSN spolupracovat na dosažení Cílů udržitelného rozvoje.⁴⁸¹

Kofi Annan své zaměření na lidskoprávní aspekty vyjádřil i na zasedání Valného shromáždění v roce 1999, když prohlásil, že: „*hlavním cílem generálního tajemníka a celé OSN je jednotně prosazovat, že masivní a systematické porušování lidských práv, ať už je činěno kdekoliv, nebude tolerováno*“.⁴⁸² Toto veřejné prosazování humanitárních intervencí ovšem nezůstalo bez odezvy. Zástupci globálního Jihu tento Annanův postoj odsoudili v obavách, že se za prosazováním a udržováním lidských práv pomocí

⁴⁷⁸ Výzva Kofiho Annana představitelům světového obchodu.

URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=658>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.

⁴⁷⁹ *The Ten Principles*.

URL <<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁸⁰ *NGO letter to the UN Secretary General on Global Compact*.

URL <<http://www.twinside.org.sg/title/compact.htm>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁸¹ *Can a new architecture revive the UN Global Compact?* The Guardian. 20. září 2013.

URL <<http://www.theguardian.com/sustainable-business/un-global-compact-architecture>> vyhledáno dne 24. 11. 2013.

⁴⁸² *Generální tajemník představuje svou výroční zprávu Valnému shromáždění*. SG/SM/7136. 20. září 1999.

humanitárních intervencí skrývá touha mezinárodního společenství omezit jejich vlastní suverenitu a prosadit větší kontrolu nad jejich státy.⁴⁸³ Nutno podotknout, že právě díky obavě z „povstání“ států globálního Jihu se kontroverzní otázce humanitárních intervencí předchůdce Kofiho Annana, Butrus-Butrus Ghálí, pečlivě vyhýbal.⁴⁸⁴

4.4 Nevládní neziskové organizace a jejich spolupráce s OSN

Spolupráce OSN s nevládními neziskovými organizacemi je předpokládána již samotnou Chartou, která ve svém článku 71 stanoví, že: „*Hospodářská a sociální rada může učinit vhodná opatření pro poradní styk s nevládními organizacemi*“.⁴⁸⁵ Kooperaci s nestátními aktéry tak Organizace spojených národů započala hned po svém založení. Tehdy získalo takzvaný status konzultanta 41 NGOs, přičemž dnes je jejich počet kolem 4 000. Cílem této spolupráce je dát možnost podílet se na utváření mezinárodního prostředí i jiným aktérům nežli státům.⁴⁸⁶ Generální tajemník Kofi Annan tuto skutečnost vyjádřil v roce 1997 slovy: „*Úvodní slova Charty OSN, My, lid Spojených národů*‘ jasně vyjadřují, že OSN nepatří pouze státům..... Žijeme v době, kdy mezinárodní scéně již nedominují státy jako jediná. Účastníky jsou nevládní organizace, národní parlamenty, soukromé společnosti, sdělovací prostředky, univerzity, intelektuálové, umělci, a každá žena a každý muž, pokud se oni sami považují za součást velké lidské rodiny.“⁴⁸⁷

Je několik způsobů, jak se nevládní organizace mohou do dění v OSN zapojit. Prvním z nich je získání statusu konzultanta Hospodářské a sociální rady (ECOSOC), který je udělován na základě doporučení zvláštního výboru ECOSOC pro nevládní organizace, skládajícího se ze zástupců 19 zemí.⁴⁸⁸ Podkladem k tomuto kroku je rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 1996/31,⁴⁸⁹ kde jsou stanovena práva a povinnosti NGO

⁴⁸³ ADEBAJO, Adekeye. *Pope, Pharaon or prophet?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 144.

⁴⁸⁴ Tamtéž. str. 148.

⁴⁸⁵ čl. 71, Charta OSN.

⁴⁸⁶ *Neziskovky v OSN*. Zpravodajství OSN. URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1695>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁸⁷ *Indigenous peoples survival foundation*.

URL <<http://indigenouspeople.org/ipsfny/ngony.htm>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁸⁸ *Neziskovky v OSN*. Zpravodajství OSN. URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1695>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁸⁹ Rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN č. 1996/31 přijaté na 49. zasedání dne 25. července 1996.

s konzultativním statutem, podmínky pro získání daného statutu, ale i postupy pro odnětí či pozastavení tohoto oprávnění. Konzultativní status mohou získat mezinárodní, regionální, subregionální a národní nevládní, neziskové veřejné či dobrovolnické organizace.

Organizace, jež o přiznání zmíněného statutu žádá, musí existovat minimálně dva roky, mít demokraticky volené orgány a transparentní rozhodovací procesy. Po splnění podmínek má organizace možnost účastnit se dění s jedním ze tří konzultativních statusů.

Obecný poradní status náleží velkým mezinárodním nevládním organizacím, jejichž oblast působení pokrývá agendu Hospodářské a sociální rady.

Menší NGOs, které jsou odborněji a konkrétněji zaměřeny pouze na určitou problematiku v rámci ECOSOC, mají zvláštní poradní status.

Posledním typem jsou organizace s tzv. Roster statutem, které svou působností nezapadají ani do jednoho z výše uvedených. Tento status je udělován všem organizacím, o nichž jsou Hospodářská a sociální rada či generální tajemník přesvědčeni, že vzájemnou spoluprací mohou vzniknout užitečné podněty pro činnost ECOSOC, přičemž většina z nich spolupracuje s mezinárodními organizacemi, které jsou k OSN přidružené (jako jsou FAO, ILO, UNESCO a další).⁴⁹⁰ Je zajímavostí, že většinu ve skupině organizací s tzv. Roster statutem tvoří především africké neziskové organizace.⁴⁹¹

Ať vlastní NGOs jakýkoliv typ konzultativního statusu, mají společnou povinnost podávat zprávu o své činnosti Hospodářské a sociální radě, a to každé čtyři roky.⁴⁹² Kancelář generálního tajemníka však nabízí organizacím s konzultativním statutem nesčetně výhod, příkladem rychlou distribuci dokumentů ECOSOC, pořádání neformálních debat v rámci aktuální problematiky, přístup ke zpravodajské službě OSN a další.⁴⁹³ Dosáhnout na konzultativní status není tedy jen otázkou prestiže, ale především účasti na mezinárodních konferencích pořádaných OSN a možnost vysílat své

⁴⁹⁰ *NGO Branch.*

URL <<http://esango.un.org/paperless/Web?page=static&content=intro>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁹¹ *NGO Branch. Roster status.*

URL<<http://esango.un.org/civilsociety/getByConsultativeStatusCode.do;jsessionid=A3FCEA70E43EA3C607041D428DF0B77F?method=getByConsultativeStatusCode&consStCode=3&searchType=csSearch&consStName=Roster>> vyhledáno dne 3. 1. 2014.

⁴⁹² Zpráva generálního tajemníka A/53/170 ze dne 10. července 1998. *Arrangements and practices for the interaction of non-governmental organizations in all activities of the United Nations system.* nestr.

⁴⁹³ Zpráva generálního tajemníka A/53/170 ze dne 10. července 1998. *Arrangements and practices for the interaction of non-governmental organizations in all activities of the United Nations system.* nestr.

pozorovatele na veřejná zasedání Hospodářské a sociální rady a předkládat zde písemné podněty.⁴⁹⁴

Dalším způsobem, jak ovlivnit agendu OSN, je přidružit se k Odboru pro poskytování informací Sekretariátu OSN (Department of Public Information, DPI). Cílem této spolupráce je vzájemná výměna informací a šíření postojů OSN. V současné době je k DPI přidruženo kolem 1 500 organizací, které spolu se samotnou Organizací spojených národů upozorňují na prioritní cíle, jež si OSN klade, jako je dosažení trvale udržitelného rozvoje, boj proti chudobě a v neposlední řadě i vytvoření bezpečnějšího světa s důrazem na preventivní diplomacii.⁴⁹⁵ Svou činnost koordinují v rámci svých každotýdenních informačních schůzek, na kterých se mimo jiné připravují na výroční konferenci OSN pro NGO, která se koná každý rok v září.⁴⁹⁶

Spolupráci nevládních organizací s OSN zajišťuje Servis OSN pro nevládní sektor (Non-governmental Liaison Service, NGLS), který má jako byrokratický orgán na starost zajištění vzájemného poskytování strategických informací a analýz. Údělem tohoto orgánu je především podporovat široký dialog mezi Organizací spojených národů a jednotlivými NGOs a docílit tak zapojení více nestátních aktérů do dění na mezinárodní scéně.⁴⁹⁷

Důraz na spolupráci s nevládními organizacemi kladl především předchůdce Pan Ki-muna, bývalý generální tajemník Kofi Annan. Ve své zprávě „*Obnova OSN: Program pro reformu*“ z roku 1997 upozornil na rostoucí úlohu občanské společnosti ve světě a její pozitivní vliv na spolupráci OSN s jednotlivými členskými státy.⁴⁹⁸ O rok později podrobil vzájemnou spolupráci podrobné analýze v dokumentu nazvaném „*Opatření a postupy pro interakci nevládních organizací ve všech činnostech v rámci systému Organizace spojených národů*“, ve které poukázal i na problematické aspekty nevládních organizací. Ty spatřoval především v jejich rozmanitosti a občasných odlišných postojů

⁴⁹⁴ NGO Branch.

URL <<http://esango.un.org/paperless/Web?page=static&content=intro>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁹⁵ About Us. Department of Public Information NGO.

URL <<http://outreach.un.org/ngorelations/about-us/>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁹⁶ *Neziskovky v OSN*. Zpravodajství OSN. URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1695>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁹⁷ NGLS. URL <http://www.un-ngls.org/spip.php?page=article_s&id_article=3136> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

⁴⁹⁸ Zpráva Kofiho Annana č. A/51/950 ze dne 7. října 1997. *Renewing the UN: A Programme for Reform*. nestr.

mezi sebou. Upozornil také na problematiku financování jednotlivých NGOs, kdy je těžké je považovat za nezávislé pokud jsou finančně závislé na jiném subjektu.⁴⁹⁹

Je nutné podotknout, že vztah Organizace spojených národů a nevládních neziskových organizací bude vždy velmi dynamický nejen kvůli neustále rostoucímu počtu NGOs ve světě, ale také díky jejich dvojímu postavení v rámci OSN, kdy se na jedné straně objevují jako příjemci prostředků z fondů OSN či jednotlivých projektů a na straně druhé spolupůsobí při vytváření těchto programů.⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ Zpráva generálního tajemníka A/53/170 ze dne 10. července 1998. *Arrangements and practices for the interaction of non-governmental organizations in all activities of the United Nations system*. nestr.

⁵⁰⁰ Tamtéž.

4.5 Politický a mediální obraz funkce generálního tajemníka

Generální tajemník OSN má nejenom v rámci OSN, ale i ve světě nelehké postavení. Tato funkce v sobě zahrnuje několik komplikovaných úkolů, mezi které patří prosazování univerzálních hodnot mezinárodního společenství a blaho lidstva jako takové. Generální tajemník musí neochvějně prosazovat dodržování základních principů celého mezinárodního společenství a veřejně podporovat ty, kdo tak činí, stejně jako odsoudit státy, které je nedodržují.⁵⁰¹

Mezi jeho další povinnosti patří dotváření a výklad mezinárodních norem takovým způsobem, aby byly akceptovány pokud možno všemi státy.⁵⁰² Právě v této oblasti a především v otázce výkladu ustanovení kapitoly VII Charty OSN se generální tajemník pohybuje na tenkém ledě. Pokud jsou členské státy co do výkladu a případné aplikace jednotlivých ustanovení Charty v konkrétní situaci jednotné, má generální tajemník relativně jednoduché postavení. Pakliže ale nastane mezi členskými státy a jejich vzájemnými postoji kolize, která, jak historie ukazuje, bohužel opakovaně nastala, je generální tajemník nucen přiklonit se k jedné či druhé straně. Toto balancování ze strany generálního tajemníka může být mnohdy velmi riskantní.⁵⁰³ Ve většině případů totiž panují neshody mezi členskými státy, které mají v rámci bezpečnosti agendy OSN právo veta, přičemž jej neváhají v případě pro ně nepříznivého postupu generálního tajemníka využít.

Nejčastěji se toto balancování nad jednotlivými výklady týká jednoho ze základních ustanovení Charty, kterým je plošný zákaz použití síly, zmíněný v kapitole 2. Příkladem může být kontroverzní použití síly NATO v Kosovu v březnu 1999. Zde došlo k použití síly bez explicitního souhlasu Rady bezpečnosti, vojenská akce tedy nebyla podložena výslovným mandátem OSN. Rada bezpečnosti sice vydala rezoluce týkající se této

⁵⁰¹ ANNAN, Kofi. *Foreword*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. XI.

⁵⁰² CHESTERMAN, Simon. *Introduction: secretary or general?* v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 8.

⁵⁰³ LUCK, Edward C. *The Secretary-General in a unipolar world*. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 206.

problematiky (č. 1160, 1199, 1203), ale žádná z nich neobsahovala výslovné zmocnění k použití síly.⁵⁰⁴

Podstata všech mediálních i odborných diskusí o situaci v Kosovu spočívala v klíčové otázce, zda zabránit či nezabránit humanitární katastrofě. Je dodnes otázkou, zdali při vyhodnocení tohoto jednostranného výkonu kolektivní vůle budeme nahlížet na tuto operaci jako na úspěšnou či nikoliv. Tehdejší generální tajemník Kofi Annan v té době zdůraznil, že dle Charty má Rada bezpečnosti základní odpovědnost za udržování míru a bezpečnosti ale zároveň dodal, že „*to bylo právě odmítnutí urovnat situaci ze strany politických orgánů Jugoslavie, které tuto akci (zásah NATO v Kosovu) vynutilo.*“⁵⁰⁵ V tomto případě dále připustil, že v určitých případech může být použití síly legitimním prostředkem k dosažení míru.⁵⁰⁶ Tuto myšlenku podporuje další z jeho výroků, kdy řekl: „*Věřohodná síla bez legitimacy (oprávnění) může přinést okamžité výsledky, ale nebude mít dlouhodobou mezinárodní podporu.*“⁵⁰⁷ Podle Annana stejnou měrou platí, že „*legitimní síly bez důvěryhodnosti se mohou těšit všeobecné podpore, avšak nedokážou naplnit základní ustanovení svého mandátu*“.⁵⁰⁸

Annanovo vyjádření dokládá ambivalentní postoj OSN ke Kosovu. Na jedné straně Annan chápe a takříkajíc se zavřenýma očima schvaluje uskutečnění této ozbrojené mise bez mandátu Rady bezpečnosti, na druhé straně připouští, že jakákoliv mise s mandátem Rady, nemá-li odpovídající materiální základnu, může ve svém poslání uspět jen s velkými obtížemi. Toto dvojí pojetí samozřejmě vede k diskuzi o smyslu rezolucí Rady bezpečnosti a k úvaze o již zmíněné nutnosti reformovat OSN a Radu bezpečnosti.⁵⁰⁹

⁵⁰⁴ ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení – prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. str. 77.

⁵⁰⁵ „... it was the rejection of a political settlement by the Yugoslav authorities which made this action necessary...“ *Statement by Kofi Annan on Kosovo Crisis*. SG/SM/6997. 18. května 1999. URL <<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/190/38833.html>> vyhledáno dne 20. 7. 2013.

⁵⁰⁶ URL <<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/190/38833.html>> vyhledáno dne 20. 7. 2013.

⁵⁰⁷ „Credible force without legitimacy may have immediate results, but will not enjoy long-term international support.“ Kofi Annan's delicate balance. BBC News, 13. 4. 1999.

URL <http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1999/03/99/kosovo_strikes/318104.stm> vyhledáno dne 26. 10. 2012.

⁵⁰⁸ „Legitimate force without credibility“ (so often the case in underfunded, underarmed UN peacekeeping operations „may enjoy universal support but prove unable to implement the basic provisions of its mandate.“ Kofi Annan's delicate balance. BBC News, 13. 4. 1999.

URL <http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1999/03/99/kosovo_strikes/318104.stm> vyhledáno dne 26. 10. 2012.

⁵⁰⁹ Viz např. BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma nereformovatelného? OSN na počátku nového tisíciletí*; KHOL, Radek. *Reforma OSN a použití síly*.

V případě již zmíněného konfliktu různých interpretací Charty má generální tajemník za úkol smíření stran a často se musí vypořádat s různými výklady základních ustanovení. Příkladem je válka v Iráku v roce 2003. Tato válka byla zahájena bez explicitního souhlasu Rady,⁵¹⁰ jelikož rezoluce vydaná k dané situaci povolovala pouze nastolení inspekčního režimu, nikoli použití síly.⁵¹¹ Spojené státy se však odvolávaly na tzv. „Bushovu doktrínu“ preventivní obrany. Esencí této kontroverzní doktríny je předpoklad, že Spojené státy mají právo zaútočit na nepřátelské státy (například státy podporující terorismus) i v případech, kdy hrozba z území těchto států je pouze reálná, ale nikoliv bezprostřední.⁵¹² Ačkoliv tento princip G. W. Bush vehementně prosazoval, mezinárodní společenství Bushovu doktrínu nikdy zcela nepřijalo a označilo preventivní použití ozbrojené síly za nebezpečný unilateralismus a za porušení základních ustanovení Charty OSN.⁵¹³

S ohledem na tento rozpor byla otázka oprávněné sebeobranu jedním z úkolů pro Vysoký panel expertů (Blue Ribbon Panel) ustanovený generálním tajemníkem Kofi Annanem v roce 2004. Tento Panel rozlišuje preemptivní a preventivní sebeobranu a tvrdí, že na rozdíl od preventivní sebeobranu v mezinárodním právu je preemptivní sebeobrana dovolena.⁵¹⁴ Preemptivní sebeobranou je zde míněno použití obranné síly státem v případě bezprostředně hrozícího nebezpečí. Pokud hrozba není bezprostřední, ale „pouze“ reálná, používá se termín preventivní sebeobrana.⁵¹⁵ Je důležité zmínit, že rozlišování těchto pojmů není příliš ustáleno a tyto termíny nejsou v odborné literatuře ani v médiích užívány jednotně.

⁵¹⁰ USA se odvolávalo na rezoluce 678 a 687, přijatých na základě kapitoly VII. Charty OSN, starých více než 10 let, viz S/RES/678 (1990) a S/RES/687 (1991).

⁵¹¹ Rezoluce Rady Bezpečnosti 1441 (2002) concerning Iraq, 8. 11. 2002, S/RES/1441 (2002).

⁵¹² US National Security Council. *The National security strategy in United States*. White House. 2002. URL <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss5.html>> vyhledáno dne 24. 3. 2013

⁵¹³ DAVID, Charles – Philippe, RAMEL, Frederic. *The Bush administration's image of Europe: From ambivalence to rigidity*. The International Journal of Peace Studies.

URL <http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol8_1/David%20and%20Ramel.htm> vyhledáno dne 24. 3. 2013

⁵¹⁴ *Report of the Secretary General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change. More secure world: Our shared responsibility*. str. 54 – 55. URL <<http://www.un.org/secureworld/report.pdf>> vyhledáno dne 25. 3. 2013.

⁵¹⁵ ONDŘEJ, Jan, *Odzbrojení – prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*, str. 116

Na základě výše zmíněného Annan přiznal, že „[invaze do Iráku] nebyla v souladu s Chartou OSN. Z našeho pohledu a pohledu Charty to bylo nezákonné“.⁵¹⁶ Je nutno upozornit na alibismus generálního tajemníka, který se k celé situaci vyjádřil po roční odmlce a to pouze strohým konstatováním věci. I takto diplomaticky zformulované vyjádření však vyvolalo ve Washingtonu vlnu pobouření.⁵¹⁷

Z uvedených příkladů je patrné, že generální tajemník plní především reprezentativní roli a jeho úkolem je nejen neustále upevňovat svou pozici v rámci organizace, ale také přesvědčit veřejnost o správnosti jednotlivých postojů a činů OSN. Musí se neustále zasazovat o dodržování Charty OSN. Ne vždy se mu ale prosazování jednotlivých ustanovení daří a členské státy jej pak často staví do role obětního beránka, který je povinen nést politickou odpovědnost v případě selhání jednotlivých členských států.⁵¹⁸

⁵¹⁶ „[...]it was not in conformity with the UN charter. From our point of view and from the charter point of view it was illegal.“ URL <<http://www.guardian.co.uk/world/2004/sep/16/iraq.iraq>> vyhledáno dne 20. 7. 2013.

⁵¹⁷ URL <http://www.nytimes.com/2004/09/16/international/16CND-NATI.html?_r=0> vyhledáno dne 30. 8. 2013.

⁵¹⁸ THAROOR, Shashi. „*The most impossible job*“ description. v: CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. str. 41.

Závěr

Cílem Organizace spojených národů je všeobecné a udržitelné nastolení míru a blaho lidstva. Ovšem organizace, která v sobě již ze své podstaty zahrnuje mnoho různorodých zájmů, musí mít svého představitele, který bude prosazovat společné hodnoty jejích členů a obhajovat tak ideály stanovené Chartou.

Úkolem této práce tedy bylo najít odpověď na otázky jaká je úloha generálního tajemníka v rámci Organizace spojených národů a jak byly pravomoci generálního tajemníka proměňovány postupem času.

Jak je z předkládaného textu patrné, každodenní pracovní náplní generálního tajemníka je udržovat administrativní zázemí pro hlavní orgány OSN, účast na jejich zasedáních a působit tak jako informační kanál mezi členskými státy a samotnou Organizací spojených národů.

Nicméně kromě byrokratické funkce zastává generální tajemník na půdě mezinárodního společenství také významnou diplomatickou úlohu, která se vyvinula především samotnou praxí jednotlivých představitelů. Byla to právě neurčitost Charty OSN, základního dokumentu Organizace spojených národů, která přiměla reprezentanty této funkce formovat oprávnění a povinnosti generálního tajemníka v závislosti na historických událostech a měnících se mezinárodních podmínkách, kterým byli nuceni čelit.

Podstatným činitelem pro vývoj této funkce byly také očekávání a zájmy jednotlivých členských států. Ty se proměňovaly v závislosti na změnách mezinárodního prostředí, od bipolárního rozdělení světa, přes hegemonickou nadvládu USA až po částečnou marginalizaci státních zájmů vzhledem k nástupu nestátních aktérů na mezinárodní scénu. Po celou dobu ovšem generální tajemník naráží především na nemožnost sjednotit představy světových mocností o směru, kterým se má OSN vydat. Jak je patrné z příkladu prvního generálního tajemníka Trygve Lieho či Butruse Butrus-Ghálího, představitelům generálního tajemníka se nevyplácí prosazovat své osobní politické postoje, které nejsou v souladu s přesvědčeními byť jen jednoho ze stálých členů Rady bezpečnosti. I díky těmto zkušenostem státy při výběru nového kandidáta dbají spíše na politickou přijatelnost pro všech pět stálých členů RB než na osobní kvalifikaci a znalosti konkrétního uchazeče.

Práce nastiňuje i řešení zmíněné problematiky rozdílných postojů členských států, kterým je reforma Rady bezpečnosti, a to především reorganizace rozložení sil v rámci tohoto orgánu. Tato inovace ovšem předpokládá konsenzus všech dosavadních členů s právem veta, kterého i přes snahu jednotlivých generálních tajemníků stále nebylo dosaženo.

Text této práce ale dokládá, že i přes značné neshody s Radou bezpečnosti ohledně politické úlohy generálního tajemníka, hraje generální tajemník významnou roli v mírových misích OSN, jíž stálí členové RB ochotně využívají. Není překvapivé, že členské státy OSN dobrovolně přenechaly problematiku mírových misí, jejichž úprava v Chartě absentuje, generálnímu tajemníkovi. Jsou si totiž velmi dobře vědomy skutečnosti, že vstup nezávislého a nestranného arbitra, za kterého je generální tajemník často považován, do mezinárodní krize může odvrátit leckterý konflikt. Jsou to především vyjednávací schopnosti a morální autorita jednotlivých představitelů této funkce, jako byl Dag Hammarskjöld či Kofi Annan, které pozvedly roli generálního tajemníka v mírových misích na tu nejvyšší úroveň. I přes mnohá selhání v této oblasti, například nezastavení krveprolití ve Rwandě či případ Kosova, jsou generální tajemník a jím vedené mírové mise v mezinárodním společenství vnímány stále spíše pozitivně a mnohé členské státy do nich vkládají své naděje na lepší budoucnost.

Jak tato práce ukazuje, neméně důležitou roli hraje generální tajemník při kooperaci OSN s nestátními aktéry a soukromým sektorem. Právě v této oblasti je možné pozorovat nesčetné aktivity jednotlivých představitelů této funkce, od pořádání úzce zaměřených konferencí až po sjednocování zájmů celé globální společnosti na půdě OSN. Spolupráce OSN s nevládním neziskovým sektorem byla předpokládána již autory Charty, ale až aktivní diplomaté na postu generálního tajemníka, jako byl Kofi Annan, dávají tomuto vzájemnému vztahu jasné kontury a společným úsilím tak naplňují mnohé všeobecně prospěšné cíle.

Tato práce v několika příkladech ilustruje, že zhostit se s úspěchem funkce generálního tajemníka není jednoduchým úkolem. Prvním důvodem je vágnost Charty OSN, jejíž jediným požadavkem na generálního tajemníka je nezávislost a jako taková neposkytuje v podstatě žádný manuál, co má generální tajemník konat a čeho se naopak v rámci své funkce vyvarovat. Jednotlivým představitelům tedy nezbyvá nic jiného než neustále bilancovat a pečlivě promýšlet každý ze svých kroků, aby neupadli v nelibost

stálých členů Rady bezpečnosti. Ovšem i splnění tohoto úkolu nezaručuje generálnímu tajemníkovi přízeň veřejnosti. Mnohokrát totiž právě přílišná opatrnost a nevýraznost generálního tajemníka, jež je členy RB oceňována, vzbuzuje ve veřejnosti dojem přílišné podřízenosti a závislosti této funkce na ostatních orgánech OSN, zejména pak Radě bezpečnosti.

Na výše zmíněné navazuje i druhý argument, kterým je skutečnost, že generální tajemník operuje v prostředí, které je již ze své podstaty velice proměnlivé a musí být připraven na tyto změny pružně reagovat. Právě zde historie odhalila několik selhání. Příkladem může být situace ve Rwandě, kdy kvůli přílišnému vyčkávání generálního tajemníka a jeho zástupců dosáhl konflikt krvavých rozměrů.

Třetím aspektem, jenž nemalou měrou ovlivňuje práci generálního tajemníka je i přes reformní snahy jednotlivých představitelů trvající zkostnatělost byrokratického aparátu organizace a zdoluhavost jejích rozhodovacích procesů. Tyto nedostatky jsou způsobeny především neměnnou strukturou organizace a stále stejným počtem členů Rady bezpečnosti od roku 1965, kterých zůstává i přes navýšení členů OSN na téměř dvě stovky pouze patnáct. Organizace spojených národů tak čelí nařčením z nepružnosti a z nerovnoměrného zastoupení všech regionů, přičemž všechna dopadají na bedra generálního tajemníka, který se s podobnými osočeními musí v rámci své reprezentativní funkce vypořádávat a upevňovat tak svou pozici nejen v rámci organizace, ale i mimo ni.

Bohužel reforma, jenž by pozici nejvyššího správního úředníka ulehčila a o kterou se zejména poslední tři generální tajemníci pokoušeli, nebyla vzhledem k neochotě stálých členů Rady bezpečnosti střežící si pečlivě svá privilegia realizována. Organizace spojených národů je tak i přes snahu mnohých diplomatů v úřadě generálního tajemníka stále spíše konglomerátem partikulárních zájmů členských států než světovou organizací zastávající globální zájmy celé společnosti. Pokud i nadále budou členské státy prosazovat vlastní zájmy na úkor základních principů OSN, je zde vysoká pravděpodobnost marginalizace OSN v mezinárodním prostředí. K odvrácení negativního scénáře by tak měla být role OSN neustále posilována za pomoci zkušených a kompetentních osob stojících v jejím čele.

Seznam použitých zkratek

- BPU Jednotka nejlepších postupů (Best Practices Unit)
- CEB Výkonná rada pro koordinaci (United Nations System Chief Executives Board for Coordination)
- CTITF Zvláštní jednotka pro implementaci protiteroristické strategie OSN (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force)
- ČLDR Čínská lidově demokratická republika
- ČR Česká republika
- ČSSR Československá socialistická republika (do r. 1990)
- DFS Oddělení vojenské podpory (Department of Field Support)
- DPI Odbor Sekretariátu OSN pro poskytování informací (Department of Public Information)
- DRC Demokratická republika Kongo (Democratic Republic of Congo)
- DPKO Oddělení pro mírové operace (Department of Peacekeeping Operations)
- ECOSOC Hospodářská a sociální rada OSN (United Nations Economic and Social Council)
- FAO Organizace OSN pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization of United Nations)
- FMZV Federální ministerstvo zahraničních věcí (do r. 1992)
- HIV/ AIDS Syndrom získaného selhání imunity (Human Immunodeficiency Virus/ Acquired Immune Deficiency Syndrome)
- HLCM High Level Committee on Management
- HLCP High Level Committee on Programmes
- HRC Rada OSN pro lidská práva (Human Rights Council)
- HS Koncept lidské bezpečnosti (Human security)
- HSR Hospodářská a sociální rada OSN
- ICISS Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu (International Commission on Intervention and State Sovereignty)
- ICJ Mezinárodní soudní dvůr (International Court of Justice)

- ILO Mezinárodní organizace práce (International Labour Organization)
- LLU Lessons Learned Unit
- MDGs Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals)
- MMF Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)
- MZV Ministerstvo zahraničních věcí
- NATO Severoatlantická aliance
- NGLS Servis OSN pro nevládní sektor (Non-governmental Liaison Service)
- NGO nestátní (někdy nevládní) nezisková organizace (non-governmental organization)
- NGOs nestátní (někdy nevládní) neziskové organizace (non-governmental organizations)
- OFFP Program Ropa za potraviny (Oil for Food Programme)
- ONUC Mírová mise OSN v Kongu (United Nations Operation in the Congo)
- OSN Organizace spojených národů
- OSPA Kancelář zvláštních politických záležitostí (Office of Special Political Affairs)
- PAU Politicko-analytická jednotka (Policy Analysis Unit)
- PR Poručenská rada
- R2P Odpovědnost za ochranu (Responsibility to protect)
- RB Rada bezpečnosti
- RtoP Odpovědnost za ochranu (Responsibility to protect)
- SN Společnost Národů
- SSSR Sovětský svaz
- UN United Nations
- UNAMIR Pomocná mise OSN ve Rwandě (United Nations Assistance Mission for Rwanda)
- UNGC Globální dohoda (UN Global Compact)

- UNDG UN Development Group
- UNDP Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)
- UNDPKO Oddělení OSN pro operace na udržení míru (UN Department for Peacekeeping Operations)
- UNEP Program OSN pro životní prostředí (United Nations Environment Programme)
- UNESCO Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
- UNFS UN Field Service
- UNICEF Dětský fond OSN (United Nations International Children's Emergency Fund)
- UNTCOK Komise OSN pro Koreu (United Nations Temporary Commission on Korea)
- USA Spojené státy americké
- VB Velká Británie
- VS Valné shromáždění
- WHO Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)
- ZHN zbraně hromadného ničení

Seznam použitých zdrojů

Odborné publikace:

- BAMETT, M., FINNEMORE, M. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca – London: Cornell University Press. 2004. ISBN: 978-08-01488-23-8.
- BARROS, James, *Betrayal from Within: Joseph Avenol, Secretary-General of the League of Nations, 1933-1940*. New Haven, Ct.: Yale University Press, 1969. ISBN 0-300-01112-1.
- BÍLKOVÁ, Veronika. *Odpovědnost za Ochranu (RtoP) – Nová naděje nebo staré pokrytectví?* Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2010. ISBN: 978-80-87146-27-9.
- BLAHOŽ, Josef. *Lidská práva a právní politika boje proti terorismu*. Vysoká škola aplikovaného práva, 2008. ISBN: 978-80-86775-20-3
- BLAHOŽ, Josef. *Právní politika boje proti terorismu a demokracie: otevřená otázka*. Vysoká škola aplikovaného práva. ISBN: 978-80-86775-13-5
- BUZAN, Barry a HANSEN, Lene. *Widening and deepening security*. Cambridge University press. 2009. ISBN: 978-05-21694-22-3.
- CASSESE, Antonio. *International Law (2nd Edition)*. New York: Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0-19-925939-7.
- CHESTERMAN, Simon. *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*. Cambridge University Press, 2007. ISBN: 978-0-52-169958-7.
- ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN: 978-80-7179-728-9.
- *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2005. ISBN 80-863-4802-4.
- FINDLAY, Trevor. *The use of force in UN peace operations*. Oxford University Press, 2002. ISBN: 0-19-829282-1.
- KENNEDY, Paul. *Parlament světa: OSN a hledání světové vlády*. Praha: NLN, 2009. ISBN: 978-80-7106-423-7.
- KISSINGER, Henry. *Krize*. Praha: Academia, 2006. ISBN: 80-200-1439-X.
- KRÁTKÝ, Karel, ed. *Česká zahraniční politika: Česká republika v Radě bezpečnosti OSN 1994-1995*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997. ISBN 80-85864-39-8.
- KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. ISBN 80-210-4218-4.
- MRÁZEK, Josef. *Právo mezinárodní bezpečnosti a odzbrojení*. Academia Praha, 1990. ISBN: 80-200-0220-0
- ONDŘEJ, Jan. *Odzbrojení – prostředek zajištění mezinárodní bezpečnosti*. Plzeň: nakl. Aleš Čeněk, 2005. ISBN: 80-86898-53-9.

- SAROOSHI, Danesh. *The United Nations and the Development of Collective Security: The Delegation by the UN Security Council of its Chapter VII. Powers*. Oxford University Press, 1999. ISBN 0-19-826863-7.
- THANT,U. *The Role of the Secretary General*. New York: United Nations. 1971.
- *The United Nations Today*. New York: United Nations Publication, 2008. ISBN: 978-92-1-101160-9.
- WAISOVÁ, Šárka. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-390-0.
- WEISS, Thomas a THAKUR, Ramesh. *Global Governance and the UN, An Unfinished Journey*. vyd. Indianapolis: Indiana University Press 2010. ISBN 978-0-253-22167.
- WEISS, Thomas. *What's Wrong with the United Nations and How to Fix It*. Polity Press, 2010. ISBN-978-0-7456-4297-0.

Odborné články:

- BAHAN, Carol A. *International Terrorism: The Legitimization of Safe Harbor States in International Law*. New York Law School Law Review, roč. 54, č. 10. 2009. str. 333-368. ISSN: 0145-448X.
- BARROS, J., MORSE, D., ROVINE, A., SCHWEBEL, S. *A More Powerful Secretary-General for the United Nations?* The American Journal of International Law. Vol. 66, No. 4, September 1972. str. 78 - 89.
- BÍLKOVÁ, Veronika. *Reforma nereformovatelného? OSN na počátku nového tisíciletí*. Policy Paper Ústavu Mezinárodních vztahů, listopad 2004.
- BROWN, Mark M. *The John W. Holmes Lecture: Can the UN Be Reformed?* Global Governance, Jan-Mar 2008, Vol. 14 Issue 1, p 1-12. ISSN: 1075-2846.
- BUREŠ, Oldřich. *UN Peacekeeping in the 21st Century: Options for Bridging the Capabilities - Expectations Gap*, v: The United Nations in the Globalized System, Collection of Selected Papers from the 6th Pan-European International Relations Conference, Turin, September 2007. str. 136 - 169.
- CUMMINGS, H. R. *League of Nations at work*. The Sociological Review. Vol a15, Issue 3, p. 180–188.
- DAVIES, Thomas R. *A „Great Experiment“ of the League of Nations Era: International Nongovernmental Organizations, Global Governance and Democracy Beyond the State*. Global Governance. Oct-Dec 2012, Vol. 18, Issue 4, p. 405-423. ISSN: 1075-2846.
- DORN, Walter A., PAUK, Robert. *The closest brush: How a UN secretary-general averted doomsday*. Bulletin of the Atomic Scientists. Nov 2012, Vol. 68, Issue 6. p. 79-84. ISSN: 0096-3402.
- KOVANDA, Karel. *Česká republika v Radě bezpečnosti OSN. Genocida ve Rwandě, 1994*. Mezinárodní vztahy, roč. 39, 2004. č. 3, str. 45-65.
- MARSHALL, Sarah Jane. *Flagging global sanitation target threatens other Millenium Development Goals*. Bulletin of the World Health Organization. Mar2004. Vol. 82. 3. vydání. str. 234-235. ISSN: 0043-9686.
- MRÁZEK, Josef. *Mírové operace OSN*. v: Právník. č. 3, 1990. str. 242-261.

- OSBORN Jr., JOHN W. *Joseph Avenol, Secretary General of the League of Nations, sold out the organization he had sworn to uphold*. II. Světová válka. sv, 12, 3. vydání. září 1997. nestr. ISSN: 0898-4204.
- PEDERSEN, Susan. *Back to League of Nations*. American Historical Review. October 2007. Vol. 112, No. 4, p. 1091-1117. ISSN: 0002-8762.
- RIEFF, David. *The Bill Clinton of the UN*. New Republic. 6. srpna 1996. Vol. 215, Issue 6, p. 16-20. ISSN: 0028-6583.
- SKJELSBÆK, Kiel. *The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes*. Journal of Peace Research, Vol. 28, No. 1. 1991. str. 99 - 115. ISSN: 1460-3578.
- WINCHMORE, Charles. *The Secretariat: Retrospect and Prospect*. International Organization. Vol. 19, No.3. The United Nations: Accomplishments and Prospects, Summer 1965. str. 622-639. ISSN: 0020-8183.
- ZACHER, Mark. *The Secretary-General: Some Comments on Recent Research*. International Organization. Vol. 23 4. vydání. Autumn 1969. str. 932-950. ISSN: 0020-8183.

Mezinárodní smlouvy:

- *Charta Organizace spojených národů*, San Francisco, 1948.
- *International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*.
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-15.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy*.
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-11.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings*.
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-9.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí* (Newyorská úmluva, 1980).
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-5.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *The League of Nations: Structure, Membership, Covenant*. Congressional Digest. srpen – září 1943. str. 196.
- *Pakt Společnosti Národů*, schválen dne 28. 4. 1919 na Pařížské mírové konferenci.

Internetové zdroje:

- *2005 World Summit Outcome*.
URL <[http://responsibilitytoprotect.org/world%20summit%20outcome%20doc%202005\(1\).pdf](http://responsibilitytoprotect.org/world%20summit%20outcome%20doc%202005(1).pdf)> vyhledáno dne 15. 1. 2013.
- *"Enter Mr Ban; The UN's new secretary-general"*. The Economist. 7. října 2006.
URL <http://www.unsgselection.org/files/Economist_EnterMrBan_7Oct06.pdf> vyhledáno dne 1. 9. 2013.
- *A Leading Article: A Churlish Objection*. The Independent.
URL <<http://www.independent.co.uk/voices/leading-article-a-churlish-objection-1534679.html>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

- *A more secure world: Our Shared Responsibility*. Note by the Secretary General. United Nations, 2004.
URL < http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf> vyhledáno dne 10. 8. 2013.
- *About Us*. Department of Public Information Non-Governmental Organizations.
URL <<http://outreach.un.org/ngorelations/about-us/>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. Posudek Mezinárodního soudního dvora ze dne 22. července 2010.
URL <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>> vyhledáno dne 14. 1. 2014.
- ANNAN, Kofi. *A more secure world: our shared responsibility*. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change. A/59/565. United Nations 2004. Publikováno 2. prosince 2004.
URL < <http://www.un.org/secureworld/>> vyhledáno dne 8. 10. 2012.
- ANNAN, Kofi. *The MDGs' 2015 deadline must not be postponed*. Europe's World. podzim 2010.
URL<http://www.europesworld.org/NewEnglish/Home_old/Article/tabid/191/ArticleType/articleview/ArticleID/21712/language/en-US/Default.aspx> vyhledáno dne 2. 9. 2013.
- *Annan says Iraq war was 'illegal'*. The New York Times. 16. září 2004.
URL <http://www.nytimes.com/2004/09/16/international/16CND-NATI.html?_r=0> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Annan v Madridu představil strategii OSN*.
URL<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1039>> vyhledáno dne 14. 11. 2012.
- *Banned Speech: Hillel Neuer Takes on U.N. Human Rights Council*.
URL<<http://www.youtube.com/watch?v=uhWgZu6tcZU>> vyhledáno dne 23. 7. 2013.
- *Background Report - Mírové mise OSN*.
URL <http://www.studentsummit.cz/data/1261405740862BGR_GA_Mise.pdf> vyhledáno dne 3. 10. 2012.
- BÍLKOVÁ, Veronika a kol. *Vyhodnocení reformního úsilí Kofiho Annana v OSN a jeho perspektivy – zkrácená verze výstupní studie*. Vědecký projekt MZV ČR RB/11/11/03.
URL < <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=30727a6a8c7060233&lng=en&id=30727>> vyhledáno dne 8. 11. 2013.
- BOUTRUS - GHALI, Boutros. *An agenda for peace: preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping*. New York, 17. června 1992.
URL < http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/47/277> vyhledáno dne 24. 10. 2012.
- *Boutros-Ghali blames Clinton for keeping the UN weak*. The Christian Science Monitor, 1. 7. 1999.
URL< <http://www.csmonitor.com/1999/0701/p21s2.html> > vyhledáno dne 24. 10. 2012.
- *Boutros- Ghali in Sarajevo after warning of military action*. 31. prosince 1993.
URL<<http://www.apnewsarchive.com/1993/Boutros-Ghali-in-Sarajevo-After-Warning-Off-Military-Action/id-fc6dab0cc1f528786754fbdfabc64989>> vyhledáno dne 2. 9. 2013.
- *Bush snubs earth summit*. The Guardian. 17. srpna 2002.
URL<<http://www.theguardian.com/environment/2002/aug/17/worldsummit2002.internationalnews>> vyhledáno dne 29. 12. 2013.
- *Bush Trashes the United Nations*. The Progressive. ISSN: 0033-0736.
URL <http://progressive.org/mag_rothschild0303> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Can a new architecture revive the UN Global Compact?* The Guardian. 20. září 2013.

URL < <http://www.theguardian.com/sustainable-business/un-global-compact-architecture>> vyhledáno dne 24. 11. 2013.

- *Catholics and Tue League of Nations*. The Tablet. 2. dubna 1927.
URL<<http://archive.thetablet.co.uk/article/2nd-april-1927/16/catholics-and-tue-league-of-nations>> vyhledáno dne 6. 9. 2013.
- *Chruščov hrozí Hammarskjöldovi*. 3. října 1960.
URL<http://www.youtube.com/watch?v=-F_V2fQCKe4> vyhledáno dne 20. 8. 2013.
- *Corruption Allegations at U.N. Put Annan on the Defensive*. The New York Times. 22. dubna 2004.
URL <<http://www.nytimes.com/2004/04/22/international/middleeast/22CND-NATI.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- Čl. 99 – *Vyjádření přípravné komise OSN*.
URL < http://untreaty.un.org/cod/repertory/art99/english/rep_orig_vol5-art99_e.pdf> vyhledáno dne 8. 9. 2013.
- *Čtrnáctibodový proslov prezidenta W. Wilsona*. 8. Ledna 1918.
URL< http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp> vyhledáno dne 14. 8. 2013
- *Dag Hammarskjöld - the Peacemaker*.
URL<<http://www.sweden.se/eng/Home/Society/Government-politics/Reading/Dag-Hammarskjold--the-Peacemaker/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- DAVID, Charles – Philippe, RAMEL, Frederic. *The Bush administration's image of Europe: From ambivalence to rigidity*. The International Journal of Peace Studies.
URL <http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol8_1/David%20and%20Ramel.htm>vyhledáno dne 24. 3. 2013.
- DAVID, Jan. *Mezinárodněprávní úprava postavení uprchlíků*. Olomouc, 2009.
URL <<http://theses.cz/id/56v74w/45029-216052405.pdf>> vyhledáno dne 2. 8. 2013.
- DAVIS, Garry. *OK, Mr. Secretary-General, the Jig Is Up- Now "Stand Aside" for World Government*. 1. ledna 1997.
URL <<http://www.worldservice.org/issues/febmar97/general.html>> vyhledáno dne 2. 9. 2013.
- *Depeše Dočasné komise OSN pro Koreu generálnímu tajemníkovi OSN ze dne 25. Června 1950*.
URL<http://lgdata.s3-website-us-east-1.amazonaws.com/docs/679/509314/UN_Report_of_UN_Commission_on_Korea_1950_1_.pdf> vyhledáno dne 8. 9. 2013.
- *Directors' Meeting minutes*. 31/10/15. League of Nations Archives (Microfilm collection). 8. května 1921.
URL < <http://archive.is/YrmgS>> vyhledáno dne 10. 9. 2013.
- *Draft comprehensive convention against international terrorism*.
URL <<http://www.ilsa.org/jessup/jessup08/basicmats/unterrorism.pdf>> vyhledáno dne 26. 10. 2012.
- *Fact Sheet: History of United Nations Headquarters*,
URL<http://visit.un.org/wcm/webdav/site/visitors/shared/documents/pdfs/FS_UN%20Headquarters_History_2012.pdf> vyhledáno dne 10. 08. 2013.
- GARDINER, Nile. *The Final Volcker Oil for Food Report: An Assessment*. 10. listopadu 2005.
URL<http://www.heritage.org/research/reports/2005/11/the-final-volcker-oil-for-food-report-an-assessment#_ftn20> vyhledáno dne 31. 8. 2013.
- *Generální tajemník představuje svou výroční zprávu Valnému shromáždění*. SG/SM/7136. 20. září 1999.

- URL < <http://www.un.org/News/Press/docs/1999/19990920.sgsm7136.html>> vyhledáno dne 8. 11. 2013.
- GOLDSTONE, Richard J., PIETH, Mark, VOLCKER, Paul A. *Third Interim Report. Independent Inquiry Committee into United Nations Oil-For-Food Programme*. 8. srpna 2005.
URL <http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/08_08_05_foodforoil.pdf> vyhledáno dne 5. 9. 2013.
 - *Hammarskjöld Greatly Extended U.N.'s Scope Through Leadership and Personal Initiatives*. New York Times. 19. září 1961.
URL <<http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0729.html>> vyhledáno dne 5. 9. 2013.
 - *In larger freedom: towards development, security and human rights for all*. Report of the Secretary-General. 2005.
URL <<http://www.un.org/largerfreedom/>> vyhledáno dne 18. 10. 2012.
 - *Impartiality does not mean neutrality*. Kofi Annan's speech.
URL<<http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/podium-impartiality-does-not-mean-neutrality-1075401.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
 - *Indigenous peoples survival foundation*.
URL <<http://indigenouspeople.org/ipsfny/ngony.htm>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
 - *International Court of Justice Advisory Opinion on Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*.
URL < <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7646.pdf>>, dále
URL<<http://www.un.org/law/icjsum/9622.htm>> vyhledáno dne 1. 8. 2013.
 - *Iraq war was illegal and breach UN Charter, says Annan*. The Guardian. 16. září 2004.
URL <<http://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
 - *Israeli-Ugandan Relations in the Time of Idi Amin*. Jerusalem center for public affairs.
URL <<http://jcpa.org/article/israeli-ugandan-relations-in-the-time-of-idi-amin/>> vyhledáno dne 5. 9. 2013.
 - *Jdou tam, kam jiní nemohou nebo nechtějí*. UN bulletin, roč. 2008, č. 2, str. 5.
URL< <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1412>> vyhledáno dne 20. 10. 2012.
 - KARDAS, Şaban. *Humanitarian Intervention: the evolution of the idea and practice*. Perceptions. Journal of International Affairs. Ankara: Center for strategic research, June - July 2001. roč. VI, č. 2.
URL <<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/SabanKardas2.pdf>> vyhledáno dne 20. 11. 2012.
 - KHOL, Radek. *Reforma OSN a použití síly – s jakým cílem a za jakých podmínek?* Policy Paper Ústavu Mezinárodních vztahů, září 2005.
 - *Khomeini refuses to meet with Waldheim*. Bangor Daily News. 4. ledna 1980.
URL<<http://news.google.com/newspapers?nid=2457&dat=19800104&id=UxNbAAAAIIBAJ&sjid=gk4NAAAAIIBAJ&pg=1732,1020249>> vyhledáno dne 5. 9. 2013.
 - *Kofi Annan's delicate balance*. BBC News, 13. 4. 1999
URL <http://news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1999/03/99/kosovo_strikes/318104.stm> vyhledáno dne 26. 10. 2012.
 - *Kosovská deklarace nezávislosti ze dne 17. února 2008*.
URL <<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635>> vyhledáno dne 18. 1. 2014.
 - KÜNTZEL, Matthias. *Iranian Holocaust Denial and the Internet*.
URL <<http://israelcfr.com/documents/6-1/6-1-4-Kuntzel.pdf>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.

- LANG, Anthony L. *A Practicum on Idealistic Theory*. Notre Dame Magazine. University of Notre Dame, winter 2006–07. URL <<http://magazine.nd.edu/news/9946/>> vyhledáno dne 20. 10. 2012.
- LUCK, E. C. *Rediscovering the Security Council*. The High-level Panel and Beyond in Reforming the United Nations for Peace and Security. New Haven: Yale Center for the Study of Globalisation, 2005. URL<http://www.ycsg.yale.edu/core/forms/Reforming_un.pdf> vyhledáno dne 18. 10. 2012.
- LUCK, E. C. *Statement by Edward C. Luck*. Special Adviser to the United Nations Secretary-General Informal Interactive Dialogue on Early Warning, Assessment, and the Responsibility to Protect. URL <<http://www.ipinst.org/images/pdfs/luckstatement9augustgdialogue.pdf>> vyhledáno dne 18. 10. 2012.
- *Members and terms of reference of the High-level Panel on Threats*. Challenges and Change. URL <<http://www.un.org/secureworld/panelmembers.html>> vyhledáno dne 8. 10. 2012.
- *Millenium Declaration*. 8. září 2000. URL <<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Millenium Report. We the peoples. The Role of the United Nations in 21th Century*. URL <<http://www.un.org/millennium/sg/report/>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Millenium Summit*. 6.- 8. září 2000. URL <<http://www.un.org/millennium/summit.htm>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Mission impossible?* The Economist. 4. ledna 2007. URL <<http://www.economist.com/node/8490176>> vyhledáno dne 31. 8. 2013.
- MRÁZEK, Josef. *Public Order (Ordre Public) and Norms of Jus Cogen*. str. 98, v: CYIL vol. III. URL< <http://cyil2012.czechyearbook.org/index.php?lang=en>> vyhledáno dne 17. 2. 2013.
- *Návrh globální strategie boje proti terorismu předložil Annan*. 2. 5. 2006. URL<<http://zpravy.ihned.cz/c1-18366500-navrh-globalni-strategie-boje-proti-terorismu-predlozil-annan>> vyhledáno dne 14. 11. 2012.
- *Neziskovky v OSN*. Zpravodajství OSN. URL<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1695>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *NGO Branch. Roster status*. URL<<http://esango.un.org/civilsociety/getByConsultativeStatusCode.do;jsessionid=A3FCEA70E43EA3C607041D428DF0B77F?method=getByConsultativeStatusCode&consStCode=3&searchType=csSearch&consStName=Roster>> vyhledáno dne 3. 1. 2014.
- *NGO Branch*. URL <<http://esango.un.org/paperless/Web?page=static&content=intro>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *NGO letter to the UN Secretary General on Global Compact*. URL <<http://www.twinside.org.sg/title/compact.htm>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *Note by the President of the Security Council S/2006/507*. 19. července 2006. URL < <http://www.un.org/en/sc/repertoire/Notes/s-2006-507.pdf>> vyhledáno dne 9. 10. 2013.
- *On Sustainable Development, UN Should Focus on Small Steps, Tangible Goals*. Asia Society. 27. července 2011. URL<<http://asiasociety.org/blog/asia/sustainable-development-un-should-focus-small-steps-tangible-goals>> vyhledáno dne 1. 9. 2013.
- *OSN musí dát globální legitimitu boji proti terorismu*.

URL<<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=748>> vyhledáno dne 14. 11. 2012.

- *Podmínky ustavování generálního tajemníka.* Rezoluce Valného shromáždění A/RES/11 (I) ze dne 24. ledna 1946.
URL <<http://www.worldlii.org/int/other/UNGARsn/1946/2.pdf>>, vyhledáno dne 8. 9. 2013.
- *Preventing terrorist acts: A criminal justice strategy integrating rule of law standards in implementation of United Nations Anti-terrorism instruments.* Technical Assistance Working Paper. Terrorism Prevention Branch. UN Office on drugs and crime. New York, 2006.
URL<<http://www.unodc.org/pdf/terrorism/TATs/en/3IRoLen.pdf>> vyhledáno dne 18. 3. 2013.
- *Projev Pan Ki-moona u příležitosti jeho jmenování osmým generálním tajemníkem.* 3. října 2006, New York.
URL <http://www.un.org/News/dh/infocus/sg_elect/ban_speech.htm> vyhledáno dne 1. 9. 2013.
- *Projev Pan Ki-muna na zasedání RB OSN 8. ledna 2007.*
URL <http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/statments_full.asp?statID=57> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Proslov Daga Hammarskjölda z roku 1960.*
URL <http://www.youtube.com/watch?v=xEQr_dbH79Q> vyhledáno dne 20. 8. 2013.
- *Proslov Gunnara Berge, předsedy norské Nobelovy komise.* 10. prosinec 2001.
URL <http://nobelpeaceprize.org/en_GB/laureates/laureates-2001/presentation-2001/> vyhledáno dne 1. 9. 2013.
- *Proslov švédského premiéra Fredrika Reinfeldta u příležitosti památky Daga Hammarskjölda.* 22. září 2011.
URL <<http://www.government.se/sb/d/7966/a/176250>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.
- THANT, U. *Proslov generálního tajemníka na výročním banketu Dag Hammarskjöld Memorial Scholarship Fund pořádaného pro Asociaci korespondentů OSN.* 16. září 1971.
- *Prozatímní Jednací řád Rady bezpečnosti (Provisional Rules of Procedure Of Security Council)*
URL <<http://www.un.org/docs/sc/scrules.htm>> vyhledáno dne 18. 1. 2014.
- *Renewing the UN: A programme for Reform.* Report of Secretary General. A/51/950. 14. července 1997.
URL<http://www.humanrightsvoices.org/assets/attachments/documents/sg_report_on_reform_1997.pdf> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Report of the Independent Inquiry into the actions of the United Nations during the 1994 genocide in Rwanda.* Security Council. S 1999/1257. 16. 12. 1999.
URL<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/POC%20S19991257.pdf>> vyhledáno dne 28. 11. 2012.
- *Report of the Secretary General.* A/59/2005.
URL <<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.
- *Report of the Secretary-General.* United Nations A/64/864, 14 July 2010
URL <<http://www.ipinst.org/images/pdfs/a64864english.pdf>> vyhledáno dne 2. 12. 2012.
- *Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change. More secure world: Our shared responsibility.* 2004. URL <<http://www.un.org/secureworld/report.pdf>> vyhledáno dne 25. 3. 2013.
- *Rezignační proslov Trygve Lie před Valným shromážděním OSN.*
URL <<http://www.britishpathe.com/video/trygve-lie-resigns/query/Trygve>> vyhledáno 9. 8. 2013.

- *Rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN č. 1996/31 přijaté na 49. zasedání dne 25. července 1996.*
URL <<http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-31.htm>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 143(1960) ze dne 14. července 1960.*
URL <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/143\(1960\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/143(1960))> vyhledáno dne 20. 8. 2013.
- *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1674 (2006) ze dne 28. dubna 2006.*
URL <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1674(2006))> vyhledáno dne 10. 1. 2014.
- *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 678 (1990) ze dne 29. 11. 1990.*
URL <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f16760.html>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.
- *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1441 (2002) ze dne 8. 11. 2002.*
URL <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dda0f634.html>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.
- *Rezoluce Rady bezpečnosti č. 1674 (2006) ze dne 28. 4. 2006.*
URL <<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4459bed60.html>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.
- *Rezoluce Valného shromáždění A/RES/60/1 ze dne 24. října 2005.*
URL<<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021752.pdf>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.
- *Rezoluce Valného shromáždění A/RES/3034/27 ze dne 18. prosince 1972.*
URL<[http://www.un.org/documents/ga/docs/27/ares3034\(xxvii\).pdf](http://www.un.org/documents/ga/docs/27/ares3034(xxvii).pdf)> vyhledáno dne 2. 10. 2012.
- *Rezoluce Valného shromáždění A/65/PV.76 ze dne 1. března 2011.*
URL <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/65/PV.76> vyhledáno dne 22. 7. 2013.
- *Rezoluce Valného shromáždění A/RES/61/3 ze dne 31. října 2006.*
URL<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/SGE%20A%20RES%2061%203.pdf>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.
- *Rezoluce Valného shromáždění č. 51/241. 22. srpna 1997.*
URL <http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/51/241&Lang=E> vyhledáno dne 6. 9. 2013.
- *Rezoluce Valného shromáždění 377/1950 Uniting for Peace ze dne 3. listopadu 1950.*
URL<<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/059/75/IMG/NR005975.pdf?OpenElement>> vyhledáno dne 3. 1. 2014.
- *Role of the UN in Soviet Invasion of Afghanistan.*
URL <<http://www.legalserviceindia.com/historicalcases/afghan.htm>> vyhledáno dne 19. 1. 2014.
- *Rozvojové cíle tisíciletí dva roky před finišem. 25. července 2013.*
URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1851>> vyhledáno dne 8. 1. 2014.
- *Rozhovor s Iqbalem Rizou.*
URL<<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/interviews/riza.html>> vyhledáno dne 25. 11. 2012.
- *Řeč K. Annana na zahájení 54. Valného shromáždění OSN.*
URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=615>> vyhledáno dne 13. 10. 2012.

- *S5 resolution. Working Methods reform* - ambassadors statement, 4 April 2012.
URL<<http://reformtheun.org/index.php?view=article&catid=449:security-council-reform&id=517:s-5-resolution&format=pdf>> vyhledáno dne 10. 11. 2012.
- *Second Meeting on Security Council Reform Addresses the Veto*. The Center for UN Reform Education. 18. 3. 2009.
URL <<http://www.centerforunreform.org/node/394>> vyhledáno dne 25. 10. 2013.
- *Statement by Kofi Annan on Kosovo Crisis*. SG/SM/6997. 18. května 1999.
URL <<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/190/38833.html>> vyhledáno dne 20. 7. 2013.
- *Strengthening of the United Nations: an Agenda for further Change*. Report of the Secretary-General. A/57/387, 9. září 2002.
URL< <http://www.un.org/events/action2/A.57.0387.pdf>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- THAROOR, Sashi. *Pursuing the most impossible job*. 23. června 2006.
URL<<http://www.indianexpress.com/news/pursuing-the--most-impossible-job-----/7039/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- *The 2005 World Summit Outcome Document. Terrorism*.
URL <<http://www.un.org/terrorism/strategy/world-summit-outcome.shtml>> vyhledáno dne 16. 11. 2012.
- *The 2005 World Summit Outcome. Responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity*. Valné shromáždění OSN, A/60/L.1 General Assembly Distr.: Limited, 15. 9. 2005.
URL <<http://www.who.int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf>> vyhledáno dne 16. 11. 2012.
- *The breakdown of the Rio bagrain*. International Institut for Suistanable Development.
URL <http://www.iisd.org/briefcase/ten+ten_failures1.asp> vyhledáno dne 2. 1. 2014.
- *The Legal Effects of Resolutions of the UN Security Council and General Assembly in the Jurisprudence of the ICJ*. European Journal of International Law. Volume 16, Issue 5. Listopad 2005.
URL <<http://ejil.oxfordjournals.org/content/16/5/879.full>> vyhledáno dne 22. 12. 2013.
- *The most impossible job on earth*.
URL<<http://www.indianexpress.com/news/pursuing-the--most-impossible-job-----/7039/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- *The National security strategy in United States*. US National Security Council. White House. 2002.
URL <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss5.html>> vyhledáno dne 24. 3. 2013.
- *The Road to Redemption*. The Financial Times. 13. května 2011.
URL<<http://www.ft.com/cms/s/2/6ba2edc0-7c3a-11e0-a386-00144feabdc0.html#axzz1LqSIEXQ2>> vyhledáno dne 15. 8. 2013.
- *The 'secular pope' who fell from grace: Annan's difficult decade nears its end*. Financial Times. 11. října 2006.
URL<<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/abd2567c-58c4-11db-b70f-0000779e2340.html#axzz2bzKkiYU1>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *The Ten Principles*.
URL <<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/TheTenPrinciples/index.html>> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *The United Nations Counter-Terrorism Online Handbook*.
URL <<http://www.un.org/terrorism/cthandbook>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.

- *The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. A/RES/60/288.*
URL <<http://www.un.org/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *The United Nations Global Counter-Terrorism Strategy. A/RES/62/272.*
URL <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/272> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Tisková konference generálního tajemníka OSN. 11. ledna 2007.*
URL <<http://www.un.org/sg/statements/?nid=2407>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- *Tisková konference generální tajemníka OSN. 31. prosinec 1992.*
URL <<http://liv.ac.uk/library/sca/owen/boda/sg92k31.pdf>> vyhledáno dne 3. 9. 2013.
- *Tisková zpráva ze dne 19. 1. 2007. Informační centrum OSN.*
URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1216>> vyhledáno dne 2. 10. 2012.
- TRYGVE, Lie. *Security Council Statement.*
URL <<http://www.historyandtheheadlines.abc-clio.com/contentpages/ContentPage.aspx?entryId=1498223¤tSection=1498040&productid=33>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- *Two concepts of sovereignty. The Economist. 16. září 1999.*
URL <<http://www.economist.com/node/324795>> vyhledáno dne 9. 2. 2013.
- *Úmluva o potlačování protiprávních činů ohrožujících bezpečnost civilního letectví (Montrealská úmluva, 1971).*
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv3-english.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel (Haagská úmluva, 1970).*
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv2-english.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Úmluva o předcházení a potlačování terorismu (Ženevská úmluva).*
URL <<http://1url.cz/nWgA>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Úmluva o právech dítěte.*
URL <http://www.stopdetskepraci.cz/download/pdf/documents_2.pdf> vyhledáno dne 2. 8. 2013.
- *Úmluva o prevenci a postihu zločinů proti mezinárodně chráněným osobám včetně diplomatických představitelů (Newyorská úmluva, 1973).*
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-7.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *Úmluva o trestných a některých jiných činech spáchaných na palubě letadel (Tokijská úmluva, 1963).*
URL <<http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/Conv1-english.pdf>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- *UN Bulletin. časopis OSN v České republice. 8-9/2005.*
URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/casopis/soubory/unbulletin-0809-05.pdf>> vyhledáno dne 17. 10. 2012.
- *UN Documents for Appointment of the Secretary-General.*
URL <<http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/appointment-of-the-secretary-general/>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.
- *UN Global Compact. The Ten Principles.*
URL <<http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/>> vyhledáno dne 1. 9. 2013.
- *UN INFO online. UN Daily News. Elektronická služba Informačního centra v Praze. 18. 12. 2013.*

- *UN Non-Governmental Liaison Service.*
URL <http://www.un-ngls.org/spip.php?page=article_s&id_article=3136> vyhledáno dne 22. 11. 2013.
- *UN Secretary-General Hammarskjöld - Reflections and personal experiences.*
URL<http://www.dhf.uu.se/pdfiler/Dh_lecture_2007.pdf> vyhledáno dne 14. 8. 2013.
- *UN Secretary General killed in air crash.* BBC News. 18. září 1961.
URL <http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/18/newsid_3790000/3790079.stm> vyhledáno dne 20. 8. 2013.
- *UNGOMAP Background.*
URL <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/ungomap/background.html>> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- United Nations Security Council. *Note by the President of the Security Council. S/23500.* 31. ledna 1992.
URL<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PKO%20S%2023500.pdf>> vyhledáno dne 18. 10. 2012.
- *Uniting Against Terrorism: Recommendations for a global counter-terrorism strategy.*
URL <<http://www.un.org/unitingagainstterrorism/contents.htm>> vyhledáno dne 11. 10. 2012.
- URL < <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/ostrakizmus-ostrakismus>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- URL < <http://www.humansecurityinitiative.org/definition-human-security>>, vyhledáno dne 15. 8. 2013.
- URL < <http://www.responsibilitytoprotect.org/>> vyhledáno dne 15. 1. 2013.
- URL < <http://www.un.org/en/ecosoc/about/subsidiary.shtml>> vyhledáno dne 24. 11. 2013.
- URL < <http://www.unep.org/newyork/UNInterAgencyAffairs/CEB/tabid/56193/Default.aspx> >vyhledáno dne 18. 11. 2013.
- URL <<http://daccess-ods.un.org/TMP/1891007.7214241.html>> vyhledáno dne 22. 7. 2013.
- URL <<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>>, vyhledáno dne 15. 8. 2013.
- URL <<http://sociologie.czweb.org/globalizace.html>> vyhledáno dne 14. 2. 2014.
- URL <<http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>> vyhledáno dne 2. 12. 2014.
- URL <<http://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1300>> vyhledáno dne 28. 12. 2013.
- URL <<http://unsceb.org/content/about>> vyhledáno dne 18. 11. 2013.
- URL<<http://www.franceonu.org/france-at-the-united-nations/the-united-nations/the-united-nations-system/article/the-trusteeship-council>> vyhledáno dne 22. 12. 2013.
- URL <<http://www.guardian.co.uk/world/2004/sep/16/iraq.iraq>> vyhledáno dne 20. 7. 2013.
- URL <<http://www.historynet.com/joseph-avenols-betrayal-of-the-league-of-nations.htm>> vyhledáno dne 14. 8. 2013.
- URL<<http://www.norway-un.org/NorwayandUN/The-Legacy-of-Trygve-Lie/Trygve-Lie-first-UN-Secretary-General-/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.

- URL <<http://www.obcinst.cz/americka-politika-detente/>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- URL <<http://www.osn.cz/lidska-prava/?kap=7&subkap=34>> vyhledáno dne 22. 7. 2013.
- URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=689>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.
- URL <<http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1764>> 15. 8. 2013.
- URL <<http://www.un-documents.net/jburgpln.htm>> vyhledáno dne 29. 12. 2013.
- URL <<http://www.unelections.org/?q=node/71>> vyhledáno dne 8. 9. 2013.
- URL <<http://www.unmillenniumproject.org/documents/wethepeople.pdf>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.
- URL <<http://www.unmillenniumproject.org/goals/index.htm>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.
- URL<<http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/role-un-secretary-general/p12348>> vyhledáno dne 19. 11. 2013.
- URL<<http://www.humansecurityreport.info/index.php?option=content&task=view&id=24&itemid=59>> vyhledáno dne 15. 8. 2013.
- URL<<http://www.novinky.cz/zahranicni/79218-usa-se-kvuli-sporu-kolem-rady-pro-lidska-prava-ocitaji-v-izolaci.html>> vyhledáno dne 22. 7. 2013.
- URL<<http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2001/decision%202001-321.pdf>> vyhledáno dne 18. 11. 2013.
- URL<<http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml>> vyhledáno dne 8. 3. 2013.
- URL<<http://www.un.org/webcast/ga/61/gastatement19.shtml>> vyhledáno dne 23. 7. 2013.
- US National Security Council. *The National security strategy in United States*. White House. 2002.
URL <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss5.html>> vyhledáno dne 24. 3. 2013.
- *U Thant*.
URL <<http://unic.un.org/aroundworld/unics/uthant/common/documents/UThant.pdf>> vyhledáno dne 4. 9. 2013.
- *Výroční zpráva Rady vlády pro udržitelný rozvoj za rok 2012*.
URL<[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/rada_vlady_pro_udrzitelny_rozvoj/\\$FILE/OEDN_vyrocní_zprava_RVUR_2012-20130529.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/rada_vlady_pro_udrzitelny_rozvoj/$FILE/OEDN_vyrocní_zprava_RVUR_2012-20130529.pdf.pdf)> vyhledáno dne 4. 1. 2014.
- *Výzva Kofiho Annana představitelům světového obchodu*.
URL <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=658>> vyhledáno dne 2. 1. 2014.
- *Waldheim's Bids to Lift Ban on His Entry to U.S. Denied*. Los Angeles Times. 7. května 1990.
URL<http://articles.latimes.com/1990-05-07/news/mn-274_1_kurt-waldheim> vyhledáno dne 30. 8. 2013.
- Záznam tiskové konference Daga Hammarskjolda u příležitosti propuštění 15 amerických pilotů držených v Čínské lidově demokratické republice.
URL <<http://www.daghammarskjold.se/video-audio/release/>> vyhledáno dne 7. 9. 2013.
- Zpráva Kofiho Annana č. A/51/950 ze dne 7. října 1997. *Renewing the UN: A Programme for Reform*.
URL<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/SGE%20A-1997-51-950-add.1..pdf>> vyhledáno dne 10. 1. 2014.

- *Zpráva přípravné komise OSN ze dne 23. prosince 1945.*
URL <<http://www.ijl.org/research/documents/secretaryorgeneral-appendices.pdf> > vyhledáno dne 8. 8. 2013.
- *Zpráva Přípravné komise OSN. Článek 99.*
URL< http://legal.un.org/repertory/art99/english/rep_orig_vol5-art99_e.pdf > vyhledáno 8. 8. 2013.
- *Zpráva generálního tajemníka A/53/170 ze dne 10. července 1998. Arrangements and practices for the interaction of non-governmental organizations in all activities of the United Nations system.*
URL <<http://www.un.org/documents/ga/docs/53/plenary/a53-170.htm>> vyhledáno dne 10. 1. 2014.
- *Zprávy generálního tajemníka adresované Radě bezpečnosti.*
URL <<http://www.un.org/en/sc/documents/sgreports/2012.shtml>> vyhledáno dne 25. 3. 2013.

Abstrakt

Cílem této rigorózní práce s názvem *Úloha generálního tajemníka v Organizaci spojených národů* bylo zodpovědět otázky jaká je úloha generálního tajemníka v rámci Organizace spojených národů a jak byla funkce generálního tajemníka postupem času proměňována.

Práci zahajuje kapitola zabývající se vývojem od Společnosti národů k dnešní podobě Organizace spojených národů s důrazem na roli generálního tajemníka. Následují kapitoly obsahující výčet pravomocí generálního tajemníka vůči vybraným orgánům OSN a reformního úsilí jednotlivých generálních tajemníků. Práce dále obsahuje sekce pojednávající o diplomatické roli generálního tajemníka v mezinárodním prostředí a jeho vztahu s nestátními aktéry a soukromým sektorem. Text je proložen příklady ilustrujícími dílčí úspěchy i selhání jednotlivých představitelů generálního tajemníka v konkrétních situacích. Z práce je dále patrné prohlubování pravomocí generálního tajemníka jednotlivými představiteli této funkce. Předkládaný text dokládá, že generální tajemník hraje v nynější globalizované společnosti důležitou roli, ale zároveň poukazuje na skutečnost, že jeho post je mnohdy marginalizován ostatními orgány Organizace spojených národů.

Klíčová slova: generální tajemník, Organizace spojených národů, Charta OSN, Valné shromáždění, Rada bezpečnosti, reforma

Abstract

The goal of this Thesis entitled *The Role of the Secretary General in the United Nations* is to respond to the following questions: What is the role of the Secretary-General in the United Nations and how did the position change due to historical circumstances.

The Thesis opens with a chapter dealing with the evolution from the League of Nations to the United Nations focusing on the role of the Secretary General. The next Chapter concentrates on the competences of the Secretary-General in relation to the other UN bodies. The third Chapter analyzes reforms proposed by several of the Secretaries General. The essay also discusses the diplomatic role of the Secretary General in the international environment and his/her relationship with non-governmental parties and the private sector. The text proposes examples illustrating successes and failures of the

Secretaries General in specific situations. The Thesis also focuses on expanding of competences of the Secretary General achieved by individual representatives of this function. The text demonstrates that the Secretary General plays an important role in today's globalized society despite the fact that this position is often marginalized by the other UN bodies.

Key words: *Secretary General, United Nations, UN Charter, General Assembly, Security Council, reform*